

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Факультет готельно-ресторанного та туристичного бізнесу імені проф. В. Ф. Доценка

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

«До захисту в ЕК»

В. о. декана факультету

_____ Цирульнікова В.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

« ____ » _____ 2022 р.

«До захисту допущено»

В. о. завідувача кафедри

_____ Мельник І.Л.
(підпис) (прізвище та ініціали)

« ____ » _____ 2022 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА**

зі спеціальності _____ 242 «Туризм» _____
(код та назва спеціальності)
освітньо-професійної програми _____ «Туризмознавство» _____

на тему: «Розвиток туристичної інфраструктури Рівненської області»

Виконав: здобувачка 2 курсу, групи ЗТУ-2-1М

_____ Шамкіної Вікторії Сергіївни _____
(прізвище, ім'я, по батькові повністю) (підпис)

Керівник _____ Мельник Ірина Леонідівна _____
(прізвище, ім'я та по батькові повністю) (підпис)

Рецензент _____ _____
(прізвище та ініціали) (підпис)

Я як здобувачка Національного університету харчових технологій розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я не надавала і не одержувала недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Здобувачка _____
(підпис)

Київ – 2022 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
 Інститут (факультет) готельно- ресторанного та туристичного бізнесу імені
проф. В. Ф. Доценка
 Кафедра туристичного та готельного бізнесу
 світній ступінь магістр
 Спеціальність 242 «Туризм»
(код і назва)
 Освітньо-професійна програма «Туризмознавство»
(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

В. о. завідувачка
кафедри туристичного та
готельного бізнесу
І. Л. Мельник
 “   ”   20   року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Шамкіної Вікторії Сергіївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Розвиток туристичної інфраструктури Рівненської області»

керівник роботи к.е.н., доцент Мельник Ірина Леонідівна,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від 11.11.2021 року № 891-КС

2. Строк подання здобувачем роботи 11.02.2022

3. Вихідні дані до роботи для написання кваліфікаційної роботи використані монографії, наукові статті Інтернет-джерела з даної тематики, статистична звітність по регіону, закони, стратегії і т.п.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити Досліджено особливостей туристичної інфраструктури Рівненської області рекреаційно-туристичного потенціалу як елемента конкурентоспроможності регіону. Здійснена діагностика стану туристичної інфраструктури Рівненської області. Окреслені проблеми та перспективи розвитку туристичної інфраструктури регіону. Обґрунтовано пропозиції щодо впровадження перспективних напрямів розвитку туристичної інфраструктури Рівненщини.

5. Перелік графічного матеріалу
таблиць 27, рисунків 9

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	В.о. зав. кафедри Мельник І.Л.		
II	В.о. зав. кафедри Мельник І.Л.		
III	В.о. зав. кафедри Мельник І.Л.		
IV	В.о. зав. кафедри Мельник І.Л.		

7. Дата видачі завдання 01.10.2021 р. _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ З№	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми роботи	01.09.2021-30.09.2021 рр.	виконано
2	Оформлення і затвердження завдання на роботу	01.10.2021-08.10.2021 рр.	виконано
3	ВСТУП РОЗДІЛ 1 Теоретичний	11.10.2021-22.10.2021 рр.	виконано
4	РОЗДІЛ 2 Аналітичний	25.10.2021-01.11.2021 рр.	виконано
5	РОЗДІЛ 3 Проектний	05.11.2021-26.11.2021 рр.	виконано
6	РОЗДІЛ 4 Дослідно – рекомендаційний	29.11.2021-10.12.2021 рр.	виконано
7	Висновки та пропозиції. Список використаних джерел. Додатки	13.12.2021-24.12.2021 рр.	виконано
8	Оформлення роботи за структурою, представлення кваліфікаційної роботи на кафедру та попередній захист у комісії	28.12.2021-21.01.2022 рр.	виконано
9	Доопрацювання, оформлення, друкування, підготовка матеріалів до захисту	24.01.2022-03.02.2022 рр.	виконано
10	Представлення готової зшитої кваліфікаційної роботи на кафедру	11.02.2022 р.	виконано
11	Захист кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії	21-22.02.2022 р.	виконано

Здобувач

_____ (підпис)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Шамкіна В.С.

_____ (прізвище та ініціали)

Мельник І.Л.

_____ (прізвище та ініціали)

РЕЗЮМЕ

на кваліфікаційну роботу

Шамкіної Вікторії Сергіївни

на тему: «Розвиток туристичної інфраструктури Рівненської області»

Кваліфікаційна робота складається з – 112 сторінок. Кількість розділів – 4, рисунків – 9, таблиць – 27, додатків – 2.

Об’єктом дослідження є процес розвитку туристичної інфраструктури регіону.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти розвитку туристичної інфраструктури Рівненської області.

Метою кваліфікаційної роботи є характеристика туристичної інфраструктури та розробка пропозицій щодо розвитку туристично рекреаційного потенціалу Рівненської області.

У I розділі досліджено особливості туристичної інфраструктури як елемента конкурентоспроможності регіону.

У II розділі здійснена діагностика стану туристично-рекреаційного потенціалу та інфраструктури Рівненської області.

У III розділі окреслені проблеми та перспективи розвитку туристичної інфраструктури та розробка пропозицій щодо розвитку туристично рекреаційного потенціалу Рівненської області.

У IV розділі обґрунтовано пропозиції щодо впровадження перспективних напрямів щодо покращення туристичної інфраструктури Рівненської області шляхом впровадження інноваційних проектів.

Ключові слова: туристична інфраструктура, рекреаційно-туристичні ресурси, регіон, проект, вело/пішохідний туризм.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ	10
1.1. Туристична інфраструктура регіону	10
1.2. Складові туристичної інфраструктури регіону	16
1.3. Напрями розвитку туристичної інфраструктури регіону	24
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	30
2.1. Характеристика рекреаційного потенціалу Рівненської області	30
2.2. Туристичні об'єкти Рівненської області та їх інтеграція у туристичний продукт регіону	34
2.3. Оцінка стану туристичної інфраструктури Рівненської області	42
Висновки до розділу 2	50
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТУРИЗМУ ТА ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ	51
3.1. Проблеми та перспективи туризму та туристичної інфраструктури регіону	51
3.2. Формування стратегічної моделі туристичного простору в регіоні	62
Висновки до розділу 3	76

РОЗДІЛ 4. ПРОПОЗИЦІЇ ШОДО УДОСКОНАЛЕННЯ	77
ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	
4.1. Організація сучасної туристичної інфраструктури регіону в межах «Зеленого шляху»	77
4.2. Розроблення вело/піших маршрутів в межах «Медового шляху»	96
Висновки до розділу 4	102
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	107
ДОДАТКИ	112

ВСТУП

Актуальність дослідження. На даний момент туристична діяльність є важливою складовою економіки багатьох країн. Невід'ємною частиною туризму є туристична інфраструктура, адже вона сприяє розвитку туристських ресурсів та туристських дестинацій. Особливість туристичної інфраструктури полягає в забезпеченні туристів і місцевого населення відповідними потребами.

Завдяки формуванню та розвитку туристичної інфраструктури покращується привабливість території та збільшується кількість відвідувачів. Туристи, приїжджаючи в місце призначення, окрім відвідування визначних пам'яток чи природних об'єктів потребують належної інфраструктури, а саме закладів розміщення, харчування, дозвілля і розваг та інших обслуговуючих елементів туристичної інфраструктури.

Рівненська область володіє значним історико-культурним та природнім потенціалом, однак рівень використання один з найнижчих в Україні. Причиною цього є не належна туристична інфраструктура. У зв'язку з цим проблема дослідження особливостей функціонування, сучасного стану та перспектив розвитку туристичної інфраструктури Рівненщини є досить актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі існує чимало трактувань туристичної інфраструктури, однак єдиного твердження, яке б з точністю охарактеризувало немає. В Україні до інфраструктури туризму відносять елементи туристичної діяльності, а саме готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту та ін.

Туристичну інфраструктуру досліджувало чимало вітчизняних і міжнародних науковців: О.О. Бейдик, В.Ф. Буйленко, В.Б. Буторіна, Т.О. Волкова, Г.Є. Долгопола та Я.С. Корабельнікова, А.Б. Гайдук, В. Гаворецькі, І.В. Зорін та В.О. Квартальнов, Г.І. Єлистратова, В.К. Кіптенко,

Ю.О. Коваленко, Г.І. Ковалевський, Д.А. Корнева, І.В. Кулькова, О.О. Любіцева, І.М. Мініч, М.О. Омуш, М.Л. Орлова, А.П. Румянцев, К.В. Сіренко, К.О. Соколова та ін.

Метою кваліфікаційної роботи є характеристика туристичної інфраструктури та розробка пропозицій щодо розвитку туристично рекреаційного потенціалу Рівненської області.

На основі зазначеної були поставлені **завдання**:

- дослідити особливості туристичної інфраструктури як елемента конкурентоспроможності регіону;
- здійснити діагностику стану туристично-рекреаційного потенціалу та інфраструктури Рівненської області;
- окреслити проблеми та перспективи розвитку туристичної інфраструктури та розробка пропозицій щодо розвитку туристично рекреаційного потенціалу Рівненської області;
- обґрунтувати пропозиції щодо впровадження перспективних напрямів щодо покращення туристичної інфраструктури Рівненської області шляхом впровадження інноваційних проектів.

Об'єктом дослідження є процес розвитку туристичної інфраструктури регіону.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти розвитку туристичної інфраструктури Рівненської області.

Інформаційну базу дослідження становлять статистичні дані, монографії, статті, сайти Інтернет.

Методичною основою кваліфікаційної роботи є комплекс методів: порівняння, узагальнення, аналізу і синтезу, системного, порівняльного аналізу, статистичних, розрахунково-аналітичних методів, методів кількісного та якісного аналізу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у виділенні складових туристичної інфраструктури регіону, що потребують осучаснення, та пропозиції впровадження інноваційних проектів в окремі елементи

туристичної інфраструктури.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, щоб покращити туристичну інфраструктуру Рівненської області шляхом впровадження інноваційних проектів.

Публікації у наукових виданнях. Основні положення кваліфікаційної роботи опубліковані у тезах 88-ї Міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів «Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті».

Структура роботи. Кваліфікаційна дипломна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Загальний зміст роботи викладено на 112 сторінках, містить 27 таблиць і 9 рисунків. Список використаної літератури складає 43 джерела.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ

1.1. Туристична інфраструктура регіону

В умовах глобалізації світового господарства саме рівень розвитку інфраструктури визначає можливості подальшого соціально-економічного розвитку території та зміцнення його конкурентоспроможності, адже передбачається співвідношення елементів, які забезпечують стабільне функціонування системи загалом. Складовими інфраструктури є група галузей, які мають спільне призначення; вони формують умови, в яких відбувається господарська діяльність. Ключовою функцією інфраструктури є забезпечення функціонування і розвитку певного процесу, господарської діяльності загалом.

Інфраструктуру потрібно розглядати як єдину цілісну систему, в основу котрої закладено функцію забезпечення виробничої та невиробничої сфер діяльності людини з метою досягнення максимально можливого економічного ефекту, охорони здоров'я та забезпечення умов відтворення навколишнього середовища. Специфікою її самоокупності є довготривале перенесення вартості на результати господарської діяльності.

Перетворення наявних можливостей кожної держави чи окремої території на реальний розвиток є наслідком суспільної активності, прояви якої безпосередньо залежать від характеру керуючого впливу органів державного управління, рівня соціально-економічного розвитку конкретного об'єкта, політичної стабільності, розвитку громадянського суспільства тощо. Концептуальні засади соціально-економічного розвитку показано на рис. 1.1.

Термін «інфраструктура» вперше був застосований у працях А. Маршала та Д. Кларка у першій половині ХХ ст. Зазначені науковці визначали інфраструктуру, як сукупність галузей і видів діяльності, які обслуговують

виробництво і населення. Згідно Закону України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про туризм» туристична інфраструктура – це сукупність різних суб’єктів туристичної діяльності: а) готелів; б) туристичних комплексів; в) кемпінгів; в) мотелів; г) пансіонати; д) підприємств харчування, транспорту, закладів культури та спорту. Основна мета створення зазначених суб’єктів в Україні – забезпечення прийому, обслуговування та перевезення туристів [1].

Історія розвитку туристичної інфраструктури на теренах українських земель розпочалася ще за часів Київської Русі. Сьогодні вона представлена надбанням, що налічує 2000 унікальних архітектурних пам’яток. Зокрема відзначимо, Києво-Печерську Лавру та Софійський собор, які внесені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, руїни Золотих воріт, Кирилівська та Андріївська церкви, Видубицький монастир, Володимирський собор, Маріїнський та Кловський палаци, Національний театр опери та балету, Унікальний Андріївський узвіз, архітектурний ансамбль Хрещатика, близько 30 музеїв, численні пам’ятки

В Україні до інфраструктури туризму відносять елементи туристичної діяльності, а саме готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту та ін.

Туристична інфраструктура є основою розвитку туризму, а також базою для використання ресурсів у місці призначення. Важливість туристичної інфраструктури відображається в тому, що вона сприяє підвищенню ефективності виробництва і розподілу туристичних послуг, а в певних випадках, таких як віддалені місця призначення навіть збільшити пропозицію туристичних послуг.

Згідно Закону України «Про туризм» туристична інфраструктура – сукупність різних суб’єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо), які забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів [1].

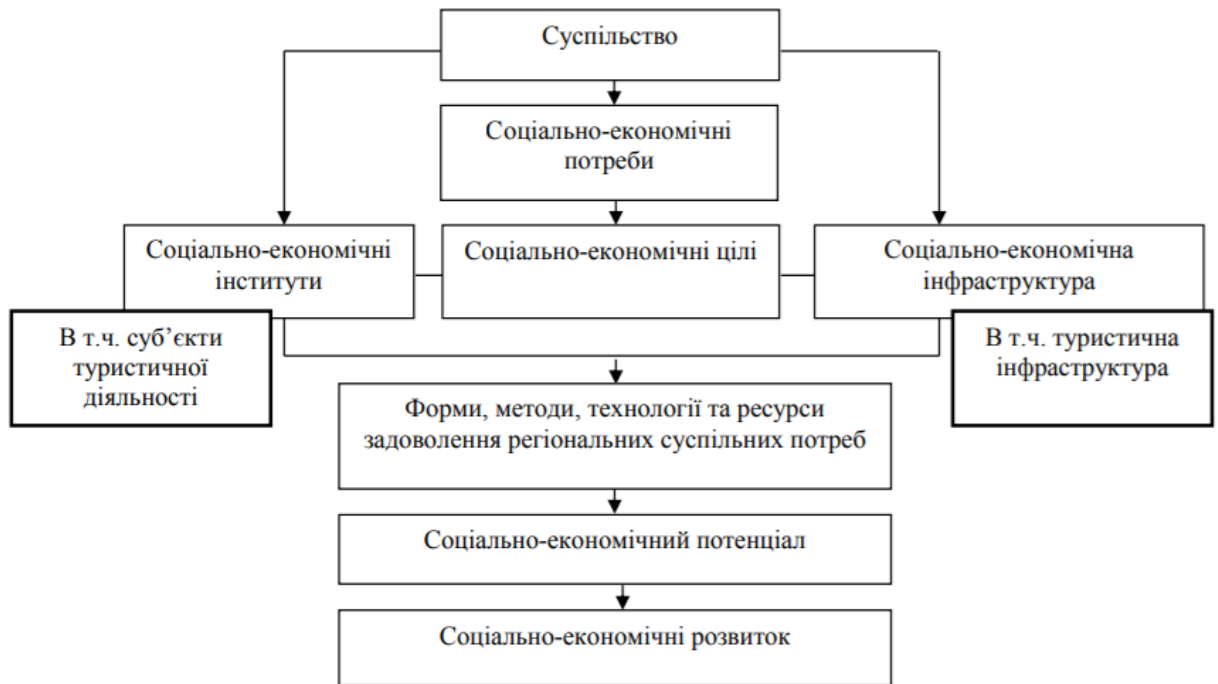

Рис.1.1. Концептуальні засади соціально-економічного розвитку
Джерело: [6]

Таким чином, це будівлі і споруди, засоби комунікації, транспортна система, які задіяні в наданні туристичних послуг.

Інфраструктуру туризму можна розглядати як комплекс видів діяльності щодо створення умов для реалізації туристичних послуг. Слушним є і розуміння туристичної інфраструктури як сукупності різноманітних об'єктів, що використовуються для задоволення потреб туристів. Якщо в першому випадку акцент ставився на діяльнісному, динамічному аспекті, то в другому випадку наголошується на матеріально-технічному, статичному прояві туристичної інфраструктури.

Зокрема, І.М. Школа трактує туристичну інфраструктуру (ТІ) як сукупність штучно створених рекреаційних закладів і супутніх об'єктів, побудованих для загального користування за рахунок державного фінансування [40]. В.С. Кравців, Л.С. Гринів, М.В. Копач та С.П. Кузик туристичну інфраструктуру розуміють як систему підприємств й інституцій, які є територіальним, матеріальним і організаційним підґрунтям розвитку туризму [20].

Сучасні науковці ТІ тлумачать по-різному. Так, наприклад В.І. Новикова виділяє інфраструктуру рекреаційної діяльності, що становить сукупність засобів, закладів, споруд, мереж та інших елементів матеріально-технічної бази. Розділяє її на типи: спеціалізовану, соціальну, універсальну [19].

К.В. Кривега розглядає стратегічний розвиток інфраструктури туристичного бізнесу в Україні через удосконалення індустрії туризму та досягнення високого рівня соціально-економічної ефективності [22]. В.В. Дружиніною та О.М. Залуніною здійснено класифікацію інфраструктури туризму та оцінено стан туристичної інфраструктури регіонів країни [1]. Проблемам розвитку транспортної інфраструктури Західного регіону присвячені роботи О.Б. Пікулик [33].

Результати дослідження туристичної інфраструктури Волинської області висвітлені у працях Л. М. Черчик, О.В. Міщенко та І.В. Єрко. Автори інфраструктуру територіально-рекреаційної системи поділяють на виробничу (транспорт, зв'язок, будівельна сфера, водота енергопостачання) та соціальну (готелі, мотелі, кемпінги, приватні будинки, транспортні організації, підприємства торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування, культурно-розважальні та медичні установи) [38].

ТІ включає велику кількість послуг, необхідних для задоволення потреб туристів і збільшення їх кількості, а також комфортного перебування в пункті призначення. Ми виділяємо основну (заклади розміщення та харчування, шляхи сполучення, туристичні підприємства), додаткову (заклади дозвілля та розваг, центри надання туристичної інформації, спеціалізовані торговельні заклади) та обслуговуючу (пропускні пункти, АЗС, банківські установи, страхові агенції, заклади охорони здоров'я та комунального обслуговування) туристичну інфраструктуру.

Туристична інфраструктура як складова соціально-економічної характеризується сукупністю різноманітних суб'єктів підприємницької діяльності, які забезпечують та обслуговують туристичну сферу. Вона містить різноманітні транспортно-комунікативні ланцюги, системи гостинності і

комунального обслуговування, а також соціокультурне середовище, що їх оточує. Частина об'єктів інфраструктури туризму безпосередньо зорієнтована на обслуговування туристичних потоків, водночас вона обслуговує місцеве населення. Її розвиток є дієвим стимулом удосконалення місцевої інфраструктури різних рівнів та чинником освоєння конкретних територій із збільшенням робочих місць

Туристична інфраструктура сприяє виробництву туристичного продукту - попередньо розробленому комплексу туристичних послуг, який поєднує не менше, ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням, наприклад, послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо.

В нормативно-правових актах використовується також поняття «туристичні ресурси України», яке тлумачиться як пропоновані або такі, що можуть пропонуватися, туристичні пропозиції на основі та з використанням об'єктів державної, комунальної чи приватної власності [1].

Інституційну складову становлять загальні інституції (транспорт, готелі, банки, страхові компанії, митниця, інвестиційні фонди тощо) і спеціалізовані інституції (туристичні фірми, рекламні підприємства, спеціалізовані страхові компанії, служби маркетингу тощо).

Інформаційна складова містить такі елементи як: розповсюдження інформації (Інтернет, засоби масової інформації); інформаційний та рекламний бізнес; інформаційно-туристичний ресурс (необхідність створення образу романтичної подорожі, який би приваблював туристів, стимулював туристичну активність і ефективне використання туристичного потенціалу регіону).

Регламентуюча складова туристичної інфраструктури містить в собі нормативно-правові акти, що регулюють відносини в цій сфері життєдіяльності суспільства.

Правова регламентація розвитку туристичної інфраструктури здійснюється: на державному рівні – Верховною Радою, Кабінетом Міністрів, Державним агенством з розвитку туризму, на регіональному рівні – місцевими органами влади та самоврядування.

Також туристська інфраструктура – це сукупність підприємницьких (комерційних) та непідприємницьких (некомерційних) організацій, а також ресурсного потенціалу, які створюють умови для здійснення туристської діяльності індивідуумів та ведення туристського бізнесу. До підприємств туристської інфраструктури прийнято відносити підприємства, заклади та організації матеріального виробництва й невиробничої сфери, діяльність яких забезпечує виробництво, розподіл, реалізацію та споживання товарів і послуг туристського призначення. Характеристика, класифікація, технологія роботи, особливості менеджменту, взаємозв'язки між цими підприємствами досить повно висвітлені в численних публікаціях світових та вітчизняних вчених, тому, виходячи з поставленої мети та обмеженості обсягу, вважаємо доцільним проведення аналізу сучасного стану розвитку та основних показників діяльності найбільш вагомих підприємств у межах України, а саме закладів розміщення, туристських та екскурсійних підприємств та закладів ресторанного господарства. До підприємств готельного господарства – суб'єктів підприємницької діяльності належать такі типи підприємств, як готелі, готельно-офісні центри, мотелі, кемпінги, молодіжні турбази та гірські притулки, приміщення, пристосовані під готелі, гуртожитки та інші об'єкти для тимчасового проживання.

Під інфраструктурою туристичного бізнесу розуміють також сукупність організаційних структур і нормативно оформлених процедур, що забезпечують функціонування та взаємодію суб'єктів туристичної діяльності і регулюють рух матеріальних, фінансових, інформаційних потоків між ними та зовнішнім (соціальним і природним) середовищем. На думку А.Гайдук, структуру туристичної ринкової інфраструктури можна представити у вигляді трьох складових: інституційної, інформаційної, регламентуючої [11, С. 173].

1.2. Складові туристичної інфраструктури регіону

Туристична інфраструктура охоплює:

– туристичні ресурси – сукупність природних, історичних, культурних, соціально-економічних та інших ресурсів відповідної території, які задовольняють різні потреби туриста;

– суб'єктів туристичної діяльності – суб'єкти господарювання, що зареєстровані у встановленому чинним законодавством тієї чи іншої країни порядку, і мають ліцензію або дозвіл на здійснення діяльності, пов'язаної із наданням туристичних послуг та внесені до Державного реєстру суб'єктів туристичної діяльності; такий суб'єкт туристичної діяльності як туроператор безпосередньо та регулярно здійснюють діяльність щодо створення турпродукту, реалізації та надання туристичних послуг, а також посередницьку діяльність із надання характерних і супутніх послуг.

– туристичну індустрію – сукупність суб'єктів туристичної діяльності, організаційні структури підприємств харчування, транспорту, торгівлі, закладів культури, освіти, спорту тощо, які забезпечують надання послуг, виробництво та реалізацію товарів для задоволення потреб туристів;

– туристичні послуги – послуги щодо розміщення, харчування, інформаційно-рекламного обслуговування, а також послуги закладів культури, спорту, побуту, розваг тощо, спрямовані на задоволення потреб туристів;

– туристичний продукт – попередньо розроблений комплекс, який поєднує такі послуги, що реалізуються або пропонуються до реалізації за єдиною ціною. Сюди входять: а) послуги перевезення; б) послуги проживання; в) інші туристичні послуги, не пов'язані із перевезенням і проживанням.

Туристична інфраструктура виконує функції забезпечення функціонування та взаємодії суб'єктів туристичної сфери та регулювання матеріальних, фінансових та інформаційних потоків.

Треба визначити, що туристична інфраструктура обумовлена перш за все тим специфічним комплексом потреб людини, який задовольняється туризмом і який має достатню мотиваційну силу, щоб спонукати сотні мільйонів людей у світі до туристичних подорожей.

У туристичній життєдіяльності людина реалізує різноманітні потреби: рекреаційні та емоційно-чуттєві (у задоволенні від краси природи, історичних і культурних пам'яток, а також емоційно орієнтованому спілкуванні з іншими індивідами як всередині туристичного середовища, так і з представниками місцевого населення), пізнавальні (у більш глибокому, аніж за звичайних умов, пізнанні та осягненні іншого „життєвого світу”) та потреби у самореалізації.

Потреби людини, що подорожує, треба розглядати в контексті суспільних потреб. Туристи є, як правило, найбільш динамічною частиною суспільства, і тому можна зі значною мірою вірогідності стверджувати, що вони мають найрозвиненіші суспільні потреби.

Більше того, туристична діяльність сприяє не тільки задоволенню, але й розвитку потреб як її суб'єктів, так і суспільства в цілому, причому ці потреби спрямовані переважно у суспільно корисному напрямку.

Туристична діяльність пов'язана з усіма сферами життєдіяльності суспільства, а найтісніше – з матеріальною та духовною, які є власне сферами побутування туризму та його інфраструктури і тісно пов'язані з самою його сутністю та природою.

Дружиніною В.В. та Залуною О.М. здійснено класифікацію інфраструктури туризму та оцінено стан туристичної інфраструктури регіонів країни [15]. Кривега К.В. розглядає стратегічний розвиток інфраструктури туристичного бізнесу в Україні через удосконалення індустрії туризму та досягнення високого рівня соціально-економічної ефективності [2]. Дослідження туристичної інфраструктури у контексті міжгалузевого комплексу індустрії туризму, а саме як комплексу допоміжних структур у процесі створення турів здійснює Орлова М.Л. [29].

Аналізуючи різні види і підходи до класифікації елементів, що входять в туристську інфраструктуру, розглянемо її модель у вигляді основної та додаткової інфраструктури окремої території, в конкретному випадку - дестинації. До основної інфраструктури туристської дестинації відноситься:

- транспортне забезпечення;
- інфраструктурне облаштування;
- засоби розміщення;
- підприємства харчування;
- телекомунікаційні зв'язки;
- комунальні системи.

Питання підвищення конкурентоспроможності туристської інфраструктури стають найбільш актуальними, оскільки в даний час на туристичному ринку існує гостра конкурентна боротьба. Але туристські дестинації – це не просто території, які надають послуги щодо задоволення різноманітних потреб туристів, а й території, на яких проживає місцеве населення. Чим вище конкурентоспроможність туристських дестинацій, тим більше туристів її відвідує, а це, в свою чергу, покращує економічний стан даної території, підвищує добробут і якість життя місцевого населення. Тому в підвищенні конкурентоспроможності туристської дестинації повинні бути зацікавлені не тільки підприємства туристичної індустрії, місцеве населення, але, перш за все, органи місцевої влади даної території, оскільки розвиток туризму позитивно позначається на розвитку усього регіону (туристської дестинації).

Конкурентні переваги передбачають наявність високих компетенцій туристичного підприємства, що дозволяє йому витримувати конкуренцію та залишатись максимально довго на ринку туристичних послуг.

Для визначення коефіцієнтів вагомості можна обрати такі параметри:

- засоби розміщення (класність);
- розташування установи (транспортна доступність);

- організація харчування, в тому числі диференційована (дієтичне, дитяче та ін.);
- організація медичного обслуговування;
- культурно-дозвілєві заходи (екскурсійна діяльність, свята, концерти);
- оцінка інфраструктури установи (наявність оздоровчих кабінетів, басейну, сауни, тренажерів, бібліотеки, фільмотеки);
- послуги, що входять у вартість путівки;
- характеристика платних послуг;
- система управління якістю (обслуговування клієнтів).

Ці параметри були вибрані тому, що вони, з одного боку, є головними складовими, які визначають основний інтерес (привабливість) для споживачів (туристів). А з іншого боку, їх аналіз допоможе визначити існуючі на даний час проблеми в туристичних закладах, усунення яких дозволить підвищити конкурентоспроможність цих підприємств.

Це дозволить визначити параметри установ туристичного профілю регіону, які є зараз проблемними і вимагають негайного коригування. Перш за все це висока вартість додаткових послуг, які не входять до вартості путівки (прокат спортивного інвентарю, оренда приміщень для заходів, екскурсії і т. д.), знос житлового фонду та обладнання установ (тренажерних залів, спортмайданчиків). Все більшу увагу привертає питання про систему управління якістю (обслуговування клієнтів), оскільки саме кваліфікація персоналу і система обслуговування є важливим критерієм при виборі клієнтом установи для відпочинку і оздоровлення. Для того, щоб отримані результати були найбільш репрезентативними, необхідно залучити незалежних експертів, які оцінять ключові компетенції досліджуваних установ, що надають туристичні послуги. Для аналізу ключових компетенцій можна обрати такі параметри: • профіль установи; • система управління якістю (обслуговування клієнтів); • сучасна інфраструктура будівлі (технічна оснащеність, наявність оздоровчих кабінетів і т. д.); • рекламна політика; •

інвестування інфраструктури установи; • знання ринку; • співвідношення ціна-якість. На наш погляд, вибрані ключові компетенції найбільш базисні та важливі, дозволяють оцінити роль установ в галузі і виявити їх конкурентні переваги.

Однак створення ефективної системи неможливе без залучення кваліфікованого персоналу в процес створення якісних послуг для споживачів туристичного продукту, який до того ж буде прийнятний за цінovими показниками.

Другою найбільш важливою ключовою компетенцією, що цілком логічно, є «профіль установи». Визначаючись з місцем оздоровлення та відпочинку людина, перш за все, вибирає прийнятний для неї варіант, наприклад на підставі показань лікаря.

Третій за значимістю критерій – система управління якістю (обслуговування клієнтів). Цей показник відноситься не тільки до формування ефективної команди. Дана компетенція проявляється в підготовці професійних кадрів, розвитку власної бази компетенцій виробничого призначення, обміні досвідом та підвищенні кваліфікації. Можливості при застосуванні даної стратегії передбачають збільшення кількості функцій або характеристик послуг і за рахунок цього розширення ринку. Наприклад, підвищення універсальності послуг за рахунок нових можливостей, підвищення соціальної або емоційної цінності послуги, підвищення безпеки або зручність використання пропонованих послуг. Розробка пропозицій для клієнтів з різним рівнем якості поліпшить якість послуг, що надаються: спеціальні заходи по контролю якості (моніторингу за визначенням набору властивостей, які влаштовують різні групи покупців, встановлення чітких норм якості, реалізація програм повного контролю якості).

У ринковому просторі країни стикаються інтереси всіх суб'єктів, і переваги отримує лише та туристська дестинація, у якої сильніші конкурентні позиції, які визначаються багато в чому її галузевою спеціалізацією, зокрема рівнем розвитку надаваних послуг. З одного боку, конкурентоспроможність

туристської дестинації є важливим показником і одним з переваг дестинації, з іншого – найважливішим інструментарієм і об'єктом керуючого впливу з боку місцевих органів влади.

Конкуентоспроможність дестинації слід оцінювати, перш за все, з точки зору її привабливості для кінцевого споживача. Конкуентоспроможною можна вважати туристську дестинацію, яка здатна виробляти туристичні продукти, які користуються попитом на внутрішньому та зовнішньому ринку і забезпечувати на цій основі економічне зростання і підвищення рівня добробуту місцевого населення. Основною метою є розробка і практичне застосування методики оцінки конкурентоспроможності та привабливості туристської дестинації, заснованого на функціонально-вартісному підході. Для початку необхідно виділити основні параметри, тобто розробити глосарій з системи показників, які дозволять охарактеризувати привабливість туристської дестинації (відмінні конкурентні переваги):

- безпека туристської дестинації;
- інфраструктура;
- транспортна доступність;
- комфортність перебування в дестинації;
- ресурси туристської дестинації;
- розвиток сучасних і популярних видів туризму;
- розташування установ туристичного профілю;
- професійні знання і досвід працівників;
- класність (пропонований рівень комфорту) установ туристичного профілю і т. д.

Туристична інфраструктура представлена сукупністю матеріально-речових об'єктів, діяльність яких спрямована на задоволення туристичних потреб населення. Вона включає матеріально-технічну базу функціонально-господарських структур в Україні. Деякі вітчизняні дослідники до туристичної інфраструктури відносять також і туристичні об'єкти природного походження,

історичні пам'ятки, музеї та ін. Рекреаційні ресурси туристичної інфраструктури займають особливе місце у розвитку всієї туристичної галузі. До ресурсів туристичної інфраструктури зараховують: 1. Сукупність природних об'єктів; 2. Комплекс штучно створених людиною об'єктів, що мають комфортні властивості та придатні для створення туристичного продукту. Як правило, їх наявність визначає формування туристичного бізнесу у тому чи іншому регіоні. Зокрема це наступні об'єкти історичного та культурного значення:

1. Музеї;
2. Пам'ятники та пам'ятні місця, пов'язані з історичними подіями, життям і діяльністю видатних представників науки, техніки, культури;
3. Унікальні архітектурні та етнографічні об'єкти;
4. Об'єкти, що демонструють сучасні досягнення країни в будівництві, сільському господарстві, промисловості, культурі, медицині науці та спорті [12, 48–64; 13, 98–112].

Туристична інфраструктура України має свою структуру, що потребує постійного розвитку та модернізації.

До елементів основної туристичної інфраструктури належать:

1. Об'єкти розміщення;
2. Об'єкти харчування;
3. Об'єкти транспортування туристів.

До супутньої інфраструктури належать:

1. Заклади культури;
2. Розважальні заклади;
3. Спортивні заклади;
4. Заклади охорони здоров'я, в межах яких надаються додаткові послуги туристу.

Розвиток регіональної економіки туризму знаходиться в межах обмежень створюваних інфраструктурою регіону, тобто знаходиться в тісному зв'язку з інфраструктурним розвитком регіону, який визначає або позитивну

динаміку розвитку туризму, або стримує його, що і створює проблеми розвитку регіональної інфраструктури туризму. Аналіз сучасної ситуації в туристській сфері показав, що повне забезпечення і вирішення інфраструктурної проблеми сфери туризму неможливе тільки за рахунок приватних інвестицій. Необхідний системний, багаторівневий підхід до вирішення цього завдання, який можна реалізувати тільки при активній взаємодії всіх рівнів державної влади і бізнесу. Необхідність в інвестиціях на розвиток інфраструктури туризму в регіонах настільки велика, що фінансування представлених інвестиційних проектів повністю за рахунок приватних або державних коштів може виявитися неспроможним. Очевидно, що масштабна інфраструктурна перебудова туристичної галузі може бути реалізована тільки на основі кооперації великої кількості учасників, що передбачає створення розвиненої системи пайової участі, яка об'єднує бюджетні та позабюджетні джерела в єдиний фонд фінансування інфраструктури. Але слід чітко розуміти, що інфраструктура – це найбільш інертна, низькодохідна і капіталомістка сфера, яка є особливо чутливою до ризиків. Залучення в неї приватного капіталу складне завдання, що вимагає значних зусиль, і практично нездійсненне, якщо держава не зможе забезпечити сприятливий інвестиційний клімат для реалізації довгострокових проектів.

Дуже часто державна політика спрямована на підтримку інтересів держкомпаній, перерозподіл коштів на їх користь, в результаті чого довіра до довгострокових зобов'язань держави перед приватними інвесторами виявляється підірваною. Перед механізмом управління розвитком інфраструктури туризму в регіоні виникає досить суперечлива ситуація. З одного боку, держава повинна створювати сприятливі умови для інвесторів і впровадити в сферу ринкові відносини. З іншого, здійснювати постійний контроль над діями учасників ринку, не порушуючи при цьому ринкових принципів господарювання. До того ж не слід забувати, що доступність, якість, обсяг, вартість інфраструктурного обслуговування для місцевого населення є найважливішим чинником соціальної стабільності в регіоні, а

гарантом цієї стабільності виступає держава. Особливу увагу потрібно приділяти таким категоріям галузевої інфраструктури, які відносяться до санаторно-курортного комплексу, спеціалізованої інфраструктури особливих природних зон. Елімінація можливих негативних соціальних, екологічних і економічних наслідків допуску недержавних комерційних організацій до роботи з подібними інфраструктурними об'єктами складне завдання, що вимагає вжиття превентивних заходів

1.3. Напрями розвитку туристичної інфраструктури регіону

Рівень та напрями розвитку інфраструктури туризму варто розглядати за допомогою системного підходу. Для оцінювання рівня розвитку туристської інфраструктури можна використати абсолютні й інтегральні показники, що відображають окремі сторони економічного розвитку або стан системи загалом. Дослідник харківської економічної школи Г.В. Ковалевський також рекомендує використання інтегрального підходу до вирішення важливіших економічних проблем, що повною мірою стосується інфраструктури туризму, тому що «інтегральний системний підхід об'єднує всі системи в єдину – інтегральну (остання фіксується, визначається у вигляді єдиної моделі – комплексу економіко-математичних моделей кожної із локальних, часткових систем)» [24]. Отже, рівень розвитку туристської інфраструктури пропонується визначити за допомогою інтегрального показника, який складається з таких показників, як готелі та аналогічні засоби розміщення; місткість колективних засобів розміщення; санаторії та пансіонати з лікуванням; будинки й пансіонати відпочинку; санаторії-профілакторії; дитячі оздоровчі табори; бази й інші заклади відпочинку; садиби сільського туризму; об'єкти ресторанного господарства; торгово-розважальні заклади; туроператори; турагенти; суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність.

Розвиток інфраструктури регіонального ринку туристичних послуг можна представити схематично у вигляді системи взаємозв'язків між

основними суб'єктами, що реалізують державну політику в галузі туризму та напрямків розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг у системі розвитку галузі туризму в цілому. Попри те, що державна політика розвитку туристичної галузі спрямована на усунення найбільш проблемних місць в розвитку галузі, як на національному, так і на регіональному рівнях, її безпосередній вплив на розвиток галузі є незначним через відсутність належного фінансування. В таких умовах активну роль у розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг в регіоні повинні відігравати місцеві органи управління (що впливає з основних цілей реформи по децентралізації), а також об'єднання (асоціації, агентства) з розвитку туризму на місцевому та регіональному рівнях, суб'єкти, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність.

Підвищити ефективність функціонування ринку туристичних послуг на регіональному рівні можна за допомогою узгодження напрямів його розвитку з елементами організаційно-економічного механізму і реалізації відповідних методів та прийомів організаційно-економічного механізму на мікро-, мезо та макrorівнях [9, с. 201].

Адаптуючи концептуальну схему розвитку інфраструктури регіонального ринку туристичних послуг на регіональному рівні до ринку туристичних послуг області, можна виділити три основні напрямки розвитку туристичної інфраструктури в області:

1. Основним завданням розвитку туристичної інфраструктури в регіоні є забезпечення відповідності якісних і кількісних характеристик туристичного продукту потребам споживачів на ринку туристичних послуг. Туристична інфраструктура сприяє комфортності подорожування, створюючи умови споживання турпродукту.

За рівнем розвитку туристичної інфраструктури, що характеризує розвиток пропозиції на туристичному ринку, ступенем її концентрації можна робити опосередкований висновок про цінність даної території для туристів. Проте, необхідно врахувати, що потреби туристів в доступності природних,

історико-археологічних і культурних об'єктів регіону у різних категорій туристів неоднакові. Для одних туризм пов'язаний з потребами максимального комфорту, вони прагнуть до мінімуму зменшити фізичні навантаження користуючись комфортними видами транспорту та проживаючи в комфортабельних умовах. Для інших туризм пов'язаний з пішими чи вело мандрівками з мінімальними потребами щодо ночівлі та харчування. Відповідно, потрібно проектувати диференційовані об'єкти сервісу, враховуючи потреби різних категорій туристів у відпочинку та оздоровленні. Особливого значення набуває адаптація вітчизняної туристичної інфраструктури до міжнародних вимог щодо маркування, оцінки відповідності категоріям, складу обов'язкових послуг та якості обслуговування, тобто приведення об'єктів інфраструктури (готелі, ресторани, кафе, культурні заклади, магазини, спортивні майданчики, ігрові майданчики, об'єкти побутового обслуговування тощо) до вимог певного рівня, який буде зрозумілий для туриста та буде відповідати його очікуванням.

2. Потрібно забезпечити високий рівень транспортної доступності та комфортності переміщення туристів в межах регіону, забезпечити раціональну схему розміщення туристичних маршрутів, яка дала б змогу рівномірно у просторі і часі, а також, відповідно до сезонів року, охопити територію об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури. Такий підхід сприятиме більш повному використанню ресурсів і зменшенню негативного впливу просторової і сезонної нерівномірності туризму на транспорт, систему внутрішнього обслуговування і використання кваліфікованих фахівців.

3. Важливим напрямком розвитку сфери туризму в регіоні виступає освоєння нових туристичних технологій, включаючи інформаційні технології. В даний час цей рівень досить низький. Пріоритетним є забезпечення в структурі ринку туристичних послуг інноваційної та інвестиційної інфраструктури, яка б взяла на себе ініціативу в інноваційному процесі шляхом створення інституційних ресурсів, які в тій чи іншій мірі впливають на формування ресурсного забезпечення сфери туризму. Сьогодні у

формуванні, просуванні і реалізації туристичного продукту на ринку велика роль належить інформаційним ресурсам, які дають можливість потенційним туристам отримати об'єктивне уявлення про територію, якісні характеристики пропонованих послуг, а також самостійно планувати та здійснювати подорож. Зростаюча популярність таких інтернет-ресурсів, як AirBnB.com та Booking.com, свідчить про те, все більше туристів самостійно планують свої подорожі. Вищезазначені напрями викликають необхідність розробки нових підходів і нової стратегії формування та вдосконалення інфраструктури ринку туристичних послуг регіону, яка відповідає новітнім тенденціям перетворення господарської системи регіону та інноваційних процесів.

Необхідно зазначити, що частина туристичної інфраструктури в регіоні формується на національному рівні (макрорівні) і охоплює візові та митні обмеження, нормативно-правове регулювання, інфраструктуру правопорядку, систему охорони здоров'я та ін. В свою чергу якість надання туристичних послуг залежить від ефективності організації та надання послуг конкретними підприємствами сфери туризму та підприємствами інфраструктури, що потребує розвитку культури бізнесу та контролю за дотримання встановлених вимог і правил обслуговування туристів (мікрорівень).

Серед конкретних завдань, які здатні оптимізувати стану туристичної інфраструктури регіону можна виділити:

- удосконалення нормативно-правової бази туристичної діяльності на районному рівні;

- встановлення туристично-інформаційних дорожніх знаків, що інформують про розташування об'єктів туристичного показу, інформаційних знаків до баз відпочинку, садиб сільського туризму та закладів ресторанного господарства українською та англійською мовами;

- удосконалення існуючих та розробка нових туристичних маршрутів: вихідного дня, пов'язаних з біографо-соціальними ресурсами, представників національних меншин, релігійних громад тощо;

- забезпечення проведення інвентаризації та паспортизації об'єктів туристичних маршрутів;
- збільшення обсягів залучення інвестицій у розвиток інфраструктури галузі, пошук альтернативних джерел фінансування;
- збільшення кількості об'єктів сервісної інфраструктури на ділянці міжнародних автомобільних доріг;
- облаштування рекреаційних зон;
- побудова нових об'єктів інфраструктури за європейськими стандартами та реконструкція вже існуючих;
- забезпечення інформаційного супроводу галузі на даній території, шляхом покращення рекламних проектів;
- розвиток інформаційних центрів, який надавав би інформацію про туристичні маршрути та їх інфраструктурне оснащення;
- покращення якості транспортної мережі за рахунок державних коштів та приватних інвестицій;
- забезпечення галузі кваліфікованими спеціалістами туристичного менеджменту, екскурсійної діяльності та готельно-ресторанного господарства.

Висновки до 1 розділу

Згідно Закону України «Про туризм» туристична інфраструктура – сукупність різних суб'єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо), які забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів [5].

Інфраструктуру туризму можна розглядати як комплекс видів діяльності щодо створення умов для реалізації туристичних послуг. Слушним є і розуміння туристичної інфраструктури як сукупності різноманітних об'єктів, що використовуються для задоволення потреб туристів. Якщо в першому

випадку акцент ставився на діяльнісному, динамічному аспекті, то в другому випадку наголошується на матеріально-технічному, статичному прояві туристичної інфраструктури.

Необхідно зазначити, що частина туристичної інфраструктури в регіоні формується на національному рівні (макрорівні) і охоплює візові та митні обмеження, нормативно-правове регулювання, інфраструктуру правопорядку, систему охорони здоров'я та ін. В свою чергу якість надання туристичних послуг залежить від ефективності організації та надання послуг конкретними підприємствами сфери туризму та підприємствами інфраструктури, що потребує розвитку культури бізнесу та контролю за дотримання встановлених вимог і правил обслуговування туристів (мікрорівень).

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Характеристика рекреаційного потенціалу Рівненської області

Рівненська область розташована на північному заході України, у межах Західно-Поліського регіону, охоплює східні частини Волинського Полісся, Волинської височини та малого Полісся і західну окраїну Центрального (Житомирського) Полісся.

Межує з Житомирською, Хмельницькою, Тернопільською, Львівською і Волинською областями України та Брестською і Гомельською областями Білорусі.

Територія області становить 20,1 тис. кв. км, 3,3% від території України; протяжність із півночі на південь – 210 км, із заходу на схід – 130 км.

На території області поширені три типи ландшафтів: лісові (Полісся та Мале Полісся), лучно-болотні (Полісся) та лісостепові ландшафти (південна частина області).

Лісами вкрито близько 8 тис. кв. км території області.

Болота займають площу понад 1 тис. кв. км.

На території Рівненщини розташувались унікальні об'єкти природно-заповідного та культурно-історичного фонду. Найвідоміший з них природний заповідник розташований в чотирьох, значно віддалених один від одного масивах: Білозерський (Володимирецький р-н), Перебродівський (Дубровицький р-н), Сира Полоня (Рокитнівський р-н) та Сомино (Сарненський р-н). Це найбільший за площею заповідник в Україні – 470467 га, з яких 44,2% - ліси, 53,5% - болотні масиви. З 700 видів рослин та 320 видів тварин до Червоної книги України занесені відповідно 13 та 25 видів.

На території Рівненщини знаходяться Регіональні ландшафтні парки: „Надслучанський” – 17271 га, „Дермансько-Мостівський” – 19837 га,

„Прип'ять-Стохід” – 21600 га. Державні історико-культурні заповідники м. Дубно та м. Острога. Державний історико-меморіальний заповідник „Поле берестецької битви”.

Територією області протікає 171 річка загальною довжиною 4459 км. Найбільші – Прип'ять, Стир, Горинь, Случ. В області налічується 127 озер, 12 водосховищ, 642 ставки. Серед озер найбільші „Нобель” (499 га Зарічненський р-н), біле Озеро (453 га, Володимирецький р-н); серед водосховищ – Хрінницьке (1830 га, Демидівський р-н) та Млинівське (440 га, Млинівський р-н).

Ґрунтовий покрив характеризується підвищеною кислотністю і в поширенні підпорядкований законам широтної зональності. У північних, поліських районах поширені дернові та дерново-підзолисті ґрунти, а також торфово-болотні ґрунти. У лісостеповій частині переважають сірі лісові ґрунти, в південній частині області – з домішками чорноземів. У східній частині області майже на поверхню виходять кристалічні породи фундаменту платформи, покриті не потужними ґрунтовими відкладами.

Клімат помірно-континентальний з яскраво вираженими порами року.

Кількість опадів становить 613 мм.

В області налічується понад 600 родовищ корисних копалин, які представлені 18 видами.

Державним балансом запасів корисних копалин зареєстровано 242 родовища, з них 100 освоєно промисловістю і на їх базі функціонують 63 гірничих підприємства.

Область має значні ресурси підземних прісних вод. У розрахунку на одну людину цей показник у 2,5 раза перевищує середній в Україні. Чільне місце належить мінеральним водам. Найбільше поширення мають хлоридно-натрієві питні води миргородського типу. Низка підприємств Рівненщини налагодила їх розлив.

На теренах краю налічується 303 природно-заповідних об'єкти (8,5 відс. території області), зокрема, 26 об'єктів загальнодержавного значення площею 59,5 тис.га і 277 – місцевого значення площею 110,2 тис.га.

Таблиця 2.1

Мережа об'єктів природно-заповідного фонду

№ з/п	Категорія (тип)	Кількість	Площа, га
1	Національні природні парки	1	5448,3
2	Природні заповідники	1	42289
3	Регіональні ландшафтні парки	3	58708
4	Заказники загальнодержавного значення	13	16720
	в тому числі:		
	загальнозоологічні	1	100
	Ботанічні	8	12301
	ландшафтні	1	905
	лісові	1	110
	гідрологічні	2	3304
5	Заказники місцевого значення	112	55904,3
	в тому числі:		
	загальнозоологічні	6	7037
	ботанічні	38	32466
	ландшафтні	10	2201,2
	лісові	16	2142,8
	гідрологічні	11	2442
	орнітологічні	9	1556,3
	ентомологічні	16	344
	геологічні	4	2460
	іхтіологічні	2	3255
6	Пам'ятки природи загальнодержавного значення	8	420,2
	в тому числі:		
	комплексні	1	91
	ботанічні	4	243,2
	зоологічні	1	13
	гідрологічні	2	73
7	Пам'ятки природи місцевого значення	56	394,3
	в тому числі:		
	комплексні	13	114,5
	ботанічні	29	220,8
	гідрологічні	12	56,2
	геологічні	2	2,8
8	Дендрологічні парки	1	29,5
9	Зоологічні парки	1	11,6

Продовження табл. 2.1

10	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	2	39
11	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	12	128
12	Державні заповідні урочища	96	3188,2
	в тому числі:		
	лісові	85	2358,6
	болотні	11	829,6
	ВСЬОГО	306	181280,4
	Всього ПЗФ загальнодержавного значення	27	64957,6
	Всього ПЗФ місцевого значення	279	116322

Джерело: [30]

Щорічно у Рівненській області проводиться понад 100 культурно-мистецьких заходів обласного, всеукраїнського і міжнародного значення. Підтримується тенденція проведення мистецьких акцій, притаманних певним регіонам, зокрема:

- міжнародні фестивалі: органної музики «Органний собор»; духової музики «Дзвенить оркестрів мідь»; дитячого фольклору «Котилася торба»; рок – фестиваль «Тарас Бульба»; кінофестиваль «Країна мрій»;
- всеукраїнські фестивалі: сучасної пісні та популярної музики «Червона рута»; історії та побуту «Красносільські вітряки»; регіональний відкритий Етно – тур фест «Бурштиновий шлях».

Рівненська область є частиною культурного шляху Ради Європи «Via Regia». Задля ефективного розвитку шляху налагоджено співпрацю з німецькими партнерами, результатом якої є два проекти:

Створення мережі культурно-мистецьких центрів "Via-Regia Ukraine" (реалізується держаним історико-культурним заповідником м.Дубно, проект УКФ);

Соціальні інновації та технології для сталого зростання через розвиток культурного туризму (реалізуватиметься у 2021-2023 роках управлінням культури і туризму облдержадміністрації в рамках програми ЄС "HORIZON 2020").

В області з 2016 року надається підтримка розвитку сільського туризму шляхом надання кредитів. Так, всього у період 2016-2020 років видано 90 кредитів на суму понад 1,5 млн грн.

2.2. Туристичні об'єкти Рівненської області та їх інтеграція у туристичний продукт регіону

Основними туристичними об'єктами Рівненської області є Острозький замок, Дубенський замок, культурно-археологічний центр «Пересопниця», Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви», урочище «Гурби», Тараканівський форт, вузькоколійка «Антонівка-Зарічне», тунель кохання, базальтові стовпи, регіональний ландшафтний парк «Надслучанський».

Острозький замок (м. Острог, Рівненський район)

Єдиний у Східній Європі одновежовий житловий замок, який зберігся до нині. Кам'яну твердиню звели у XIV столітті. Вона була родовою резиденцією князів Острозьких, які боронили Волинські землі, зводили церкви, відкривали перші вищі навчальні заклади, друкарні, збирали навколо себе видатних вчених, митців. Засновником династії вважається видатний полководець Данило Острозький.

Дубенський замок (м. Дубно, Дубенський район)

У 1492 році замок побудував князь Костянтин Острозький. З того часу цю фортецю ніхто й ніколи не міг взяти приступом. Окрім середньовічного замку-фортеці, тут є і палац, побудований у XVIII столітті князями Любомирськими.

Культурно-археологічний центр «Пересопниця» (с. Пересопниця, Рівненський район)

Пересопницьке Євангеліє називають книгою-феноменом. Це не лише перший відомий переклад святого письма народною мовою, не тільки шедевр

рукописного мистецтва, а й символ державності. На Пересопницькому Євангелії приймають урочисту присягу президенти України. Його батьківщиною є колись княже місто, а нині село поблизу Рівного під назвою Пересопниця. Роботу над українською Першокнигою монахи завершили у 1561 році – тепер тут діє культурно-археологічний центр.

Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви» (с. Пляшева, Дубенський район)

На Рівненщині у червні 1651 році відбувалася легендарна, трагічна і героїчна битва під Берестечком. Вона точилася між Військом Запорізьким та армією Речі Посполитої. Аж до кінця XIX століття ця битва залишалася наймасштабнішою в Європі. Вона тривала майже два тижні. Тепер на цьому місці – заповідник. Тут можна почути історії відчайдушного героїства, побачити церкву, де, за легендою, перед битвою молився Богдан Хмельницький, ознайомитися з експонатами «козацької» колекції. Мандрівники мають унікальну нагоду побувати на полі битви, яке й сьогодні лишається таким, як більш ніж 3 століття тому.

Урочище «Гурби» (с. Гурби, Рівненський район)

Саме на Рівненщині зародилася Українська Повстанська армія. Повстанці вели партизанську війну 12 років. У Великодні дні 1944 року на Рівненщині відбулася Гурбинська битва – наймасовіша в історії УПА. 35-тисячному війську НКВС протистояли приблизно 5 тисяч українських повстанців. Сьогодні в урочищі Гурби діє чоловічий монастир. Пам'ять полеглих вшановують щороку на третій день Великодня.

Тараканівський форт (с. Тараканів, Дубенський район)

Тараканівський форт – це рідкісна оборонна споруда. Схожі об'єкти можна знайти лише у Франції. Форт спорудили у 1890 році (за часів Російської імперії) для укріплення кордонів. При будівництві вперше використали цемент. Форт був обладнаний електрикою, телефоном і телеграфом.

Вузькоколіяка «Антонівка-Зарічне» (с. Антонівка - с/мт Зарічне, Вараський район)

Вузькоколійка вважається найдовшою у Європі (106 кілометрів), є однією з найстаріших (функціонує приблизно з 1895 року) і найповільніших (за годину долає всього 40 кілометрів). Її називають «кукушкою» та «поліським трамваєм». Для місцевих вузькоколійка – чи не єдиний спосіб сполучення «зі світом»: нею їздять на роботу, до школи.

«Тунель кохання» (сmt Клевaнь, Рівненський район)

Це природний феномен – арка правильної форми, яку утворило гілля дерев, що ростуть обабіч залізничної колії. Тунель простягається майже на 4 кілометри. Періодично цей об'єкт потрапляє до рейтингу найгарніших місць світу.

Базальтові стовпи (с. Базальтове, Рівненський район)

Базальтові стовпи – це унікальна пам'ятка природи. Вони являють собою щільні ряди монументальних колон-багатогранників, що подекуди здіймаються над землею на 30 метрів і здалеку нагадують водоспад у декілька каскадів. Науковці пояснюють появу цього кам'яного дива тим, що 600 мільйонів років тому тут були діючі вулкани. Базальтові стовпи утворилися внаслідок швидкого застигання лави на поверхні землі. Бруківкою саме з цього родовища викладені площі у Парижі, Лондоні, Брюсселі, Варшаві та Відні.

Регіональний ландшафтний парк «Надслучанський» (Рівненський район)

На Рівненщині є своя Швейцарія – Надслучанська. Так називають регіональний ландшафтний парк на півночі області. За легендою, цю місцину так назвали завдяки знатній жінці, яка, начебто, була родом зі Швейцарії, а місцеві мальовничі краєвиди нагадали їй батьківщину. Тут є повноводна та бурхлива ріка Случ, живописні гори, які називають Соколиними, таємничі руїни замку і затишні агросадиби.

Основними об'єктами природно-заповідного фонду в області є:

Рівненський природний заповідник, загальною площею 42,3 тис. гектарів. Територія Рівненського природного заповідника є природним ядром Поліського екологічного коридору національної екологічної мережі України.

Заповідник є найбільшим в Україні і складається з чотирьох масивів, розташованих на території Володимирецького, Дубровицького, Рокитнівського, Сарненського районів. У складі заповідника є чотири водно-болотні угіддя, які віднесені до переліку водно-болотних угідь міжнародного значення згідно Рамсарської конвенції.

Національний природний парк «Дермансько-Острозький» площею 5,4 тис. гектарів, що знаходиться на території Острозького, Здолбунівського районів. Він займає вузьку частину Малого Полісся, яке знаходиться між Мізоцьким кряжем та Кременецькою височиною.

Три регіональні ландшафтні парки:

«Прип'ять-Стохід» площею 21,6 тис. гектарів у Зарічненському районі;

«Надслучанський» площею 17,2 тис. гектарів у Березнівському районі;

«Дермансько-Мостівський» площею 19,8 тис. гектарів у Здолбунівському районі.

Рівненський зоопарк, площею 11,6 гектарів у м. Рівне.

Державний дендрологічний парк Березнівського лісового коледжу, площею 29,5 гектарів у м. Березне, в якому ростуть характерні для нашої зони рослини та екзотичні представники Далекого Сходу, Сибіру, Криму, Кавказу, Середньої Азії, Америки, Японії і Китаю.

На півночі області на території ботанічної пам'ятки природи «Юзефінська дача» в Рокитнівському районі збережено Юзефінський дуб (дуб князя Ігоря) найстаріший в Україні вік якого перевищує 1350 років.

У 2018 році з метою належної охорони об'єктів природно-заповідного фонду області виконано роботи з розробки проектів землеустрою щодо організації і встановлення меж двох заказників місцевого значення у Острозькому районі на загальну суму 190 тис. гривень.

На території міста Дубно створено три ботанічні пам'ятки природи місцевого значення «Дуб графині Шувалової», «Дуб Діонісія Міклера», «Дуб пана Василя» (рішення облради від 07.12.2018 №1227) та парк-пам'ятку садовопаркового мистецтва «Горбаківський» площею 3,6 гектарів у

Гошанському районі (рішення облради від 07.12.2018 №1228).

Здійснювались заходи щодо створення національного природного парку «Соколині гори» у Березнівському районі. На стадії підписання Указ Президента України щодо створення національного природного парку «Нобельський» площею 25,3 тис. гектарів у Зарічненському районі.

Також туристичними атракціями Рівненщини є об'єкти культурної спадщини, які включено до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України: «Традиція обряду «Водіння Куста» у селі Сварицевичі Дубровицького району Рівненської області» і «Бортництво» (у Березнівському і Рокитнівському районах).

В рамках виконання Стратегії розвитку області, розроблена галузева Стратегія розвитку туризму і рекреації, яка схвалена розпорядженням голови Рівненської обласної державної адміністрації від 28 травня 2020 року № 325 «Про Стратегію розвитку туризму та рекреації в Рівненській області на період до 2027 року».

Відповідно до Стратегії розвитку туризму і рекреації розроблено Програму розвитку туризму на 2021-2023 роки.

Рівненщина одна з перших областей в Україні, яка розпочала впровадження світової практики розвитку Зелених шляхів (Green Ways).

Досягнення Рівненщини – ефективний процес стратегічного планування, який завершився прийняттям єдиної в Україні Стратегії розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло».

Наявність Стратегії розвитку туризму Зеленого Шляху «Медове коло» дозволила виділити з обласного бюджету кошти на конкретні проекти створення нових туристичних пропозицій, розвитку туристичної інфраструктури та промоції потенціалу території Медового кола. Так, у 2020 році в рамках обласного конкурсу проектів розвитку територіальних громад перемогли такі проекти:

1. Створення туристично-культурного центру в с. Хотин Шпанівської громади в рамках Зеленого шляху «Медове коло» (Шпанівська ОТГ) – 150 тис. грн.;
2. Завдання та шляхи до збереження вітряка у с. Красносілля Гощанського району Рівненської області як об'єкту туристичного маршруту «Медове коло» (Красносільська сільська рада) – 74 тис. грн.;
3. Боремельщина туристична – дослідження, подорожі (Боремельська ОТГ, Демидівський район) – 149 тис. грн.;
4. Мистецька вулична резиденція Хоткевичів в Млинові (Млинівська ОТГ) – 143 тис. грн.;
5. Покращення туристичного потенціалу смт Гоща через створення мультифункціональної локації «ЗАРЯДКА» (Гощанська селищна рада) – 107,5 тис. грн.

Розпочато роботу із розвитку мережі туристичних маршрутів працює експертна комісія з проведення маркування та знакування туристичних маршрутів області, промарковано 5 маршрутів загальною протяжністю понад 400км: «Поліська січ», «Велика пригода у національному природному парку Дермансько-Острозький», «Валерина стежка», «Горинський берег», «Велопарк «Ремельський».

Започатковано процес впровадження інноваційного досвіду створення туристичних інформаційних офісів. В області працює 6 туристичних інформаційних офісів в містах Рівне, Острог, Сарни, Корець, смт Володимирець та Дубенському районі.

Одним з вагомих досягнень Рівненщини є її маркетингова кампанія, спрямована на активізацію туристичних потоків територією області.

Так, колекційна туристична гра-квест «На власні очі» найяскравіша в Україні маркетингова кампанія, яка дозволила значно підвищити інтерес до туристичного потенціалу області та активізувати внутрішні подорожі. Загальне інформаційне охоплення гри – більше 8 тис. осіб.

Туристичний потенціал області представлено на 17-ти всеукраїнських та

міжнародних виставках.

Проведено 8 інфотурів для представників місцевих та всеукраїнських засобів масової інформації, загальний щорічний тираж видань із публікаціями становить 2 млн. екземплярів.

Відеролик про Рівненщину щороку транслуються на всіх напрямках потягів ІнтерСіті. Середній щорічний трафік пасажирів 260 тис. осіб.

Крім того, протягом 2014 -2018 років в рамках «Програми розвитку туризму в Рівненській області на 2016 – 2020 роки» з обласного бюджету видано 15 кредитів на суму 577 тис. гривень.

У 2017 році за кошти ДФРР реалізовано проект із реконструкції благоустрою місця відпочинку туристів популярного туристичного об'єкта «Тунель Кохання» у смт Клевани Рівненського району).

За підрахунками здійсненими згідно методики Всесвітньої туристської організації, у 2018 році Рівненщину відвідали 807 тис. туристів, з них – 24,2 тис. іноземців.

Рис.2.2. Динаміка сплати туристичного збору за період 2014 -2018 років

Джерело: [37]

Для забезпечення екологічного збалансованого розвитку, збереження популяцій видів рослин і тварин області створена мережа природно-заповідного фонду, до якої станом на 01.01.2019 віднесено 314 територій та об'єктів загальною площею 181,5 тис. гектарів, що складає 9,1 відсотка площі області (у тому числі 27 об'єктів загальнодержавного значення площею 64,9

тис. гектарів та 287 об'єктів місцевого значення площею 116,6 тис. гектарів).

Рівненщина була і є туристичним регіоном. Саме тому туристична галузь у Стратегії розвитку Рівненської області до 2027 року є однією з пріоритетних і розрахована на 7 років. Вона включає в себе промоцію регіону через активізацію спортивного, подієвого, історичного та гастрономічного туризму. На часі – відкриття нових продуктів та об'єктів для мандрівників. Їх об'єднала «Рівненщина туристична», що стала частиною інфраструктурного хабу, який ми створюємо у нашому регіоні».

У новій концепції «Рівненщини туристичної» на основі SWOT-аналізу виявили три основні блоки, які посилюють сильні сторони краю та впливають на розвиток туризму (Додаток). Це – зміна балансу між виїзним та внутрішнім туризмом, інтерес міжнародних донорів до проєктів туристичного спрямування, зростання попиту на креативний туристичний продукт. Відтак, основними цілями визначено розширення асортименту туристичних продуктів, роботу над підвищенням потенціалу надавачів туристичних послуг, промоцію туристичних продуктів. Туристично успішними для розвитку Рівненщини можуть стати проєкти-магніти. Серед них – мультифункціональна арена на вулиці Макарова у Рівному, Міжнародний аеропорт «Рівне», туристичний комплекс «Дубенський замок», Тараканівський форт, науково-інноваційний парк INN CITY на базі Національного університету водного господарства. Вони дадуть змогу розвивати подієвий, історичний та спортивний туризм. А поєднання духовного та фестивального туризму ще більше розкриє потенціал «Рівненщини туристичної». Під час презентації концепції «Рівненщина туристична» представили оновлений бренд-бук, сайт RIVNE.TRAVEL, туристичні продукти, а також розповіли про плани щодо розвитку кулінарної спадщини Рівненщини.

За рішенням голови обласної адміністрації 2020 рік було оголошено Роком промоції культурної спадщини Рівненської області.

2.3. Оцінка стану туристичної інфраструктури Рівненської області

В Рівненській області налічується 144 засоби розміщування, 1520 закладів ресторанного господарства, 116 суб'єктів туристичної діяльності, 1277 установ дозвілля та розваг, 4058 спортивна споруд, 180 АЗС.

У ТІ області визначальну роль відіграють заклади розміщення. За даними Обласного управління статистики (2019 рік) в регіоні налічується 144 одиниці засобів розміщення: готелі та аналогічні засоби розміщування – 15, дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, що працювали влітку – 126, інші заклади розміщення – 3. Загальна місткість становить – 1858 [35].

Проте, за нашими підрахунками засобів розміщення в області значно більше. Тільки готелів близько 70. Така невідповідність пов'язана з тим, що у 2018-2019 рр. статистична інформація подана лише за даними юридичних осіб та відокремлених підрозділів юридичних осіб (в попередніх роках із урахуванням фізичних-осіб підприємців), а також через неподання даних закладами розміщення у відділення статистики. Незважаючи на це, будемо проводити аналіз туристичної інфраструктури Рівненської області за офіційними статистичними даними.

У Рівненській області у 2019 році налічувалося 18 колективних засобів розміщування, з них 15 готелі та аналогічні засоби розміщування. Більшість з них розташована в м. Рівне та Рівненському районі. Загальна місткість склала 1588. Протягом 2019 р. готельними підприємствами області надано послуг для 35530 відпочиваючих, в тому числі 2171 іноземним громадянам.

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку становлять 85% засобів розміщення. Карта розташування виглядає так: у м. Рівному – 33 заклади, м. Дубно

– 11, м. Острзі – 3, Костопільському районі – 29, Рівненському – 28, Демидівському – 8, Радивилівському

– 7, Млинівському – 4, Володимирецькому – 3. Загальна їх місткість у 2019 році складала 270 місць. Протягом літнього періоду тут відпочивало 14732 дітей. Найбільше у м. Рівному (6724), Рівненському (2969) та Костопільському (2224) районах. Загальна вартість перебування дітей у закладах оздоровлення та відпочинку становила 9594,7 тис. гривень [35].

У 2017 році в області знаходилося 9 лікувальних закладів: 6 санаторіїв з кількістю ліжко-місць – 985, 3 бази та інші заклади відпочинку на 1058 ліжок. Починаючи з 2018 року розробка показників не передбачена планом державних статистичних спостережень (відмінено показники).

За нашим моніторингом, кількість лікувальних закладів за останні два роки не зазнала суттєвих змін. Найвідомішими закладами даного типу на Рівненщині є санаторії «Червона калина» (с. Жобрин, Рівненський р-н), «Горинь» (сmt. Степань, Сарненський р-н), «Хрінники» (с. Хрінники, Демидівський рн).

Мережа закладів ресторанного господарства має густу мережу. За даними ГУС області 2013 року кількість підприємств даного типу складала 579. Починаючи з 2014 року розробка показника не передбачена планом державних статистичних спостережень.

За даними Департаменту економічного розвитку і торгівлі Рівненської ОДА станом на 01.01.2020 р. в регіоні розташовано 1520 закладів ресторанного господарства (табл. 2.1).

Найбільше закладів харчування знаходиться в обласному центрі – 537. Серед районів лідируючі позиції займають Сарненський (99), Рівненський (96), Костопільський (86). Найменше суб'єктів ресторанного господарства у Острозькому (12), Зарічненському (21), Гощанському (29) районах.

Торгівля також відіграє важливу роль у розвитку ТІ регіону. Головним критерієм діяльності торгівлі є обсяг роздрібного товарообороту. У 2019 р. оборот роздрібною торгівлі у Рівненській області склав 20642,3 млн. грн., у тому числі роздрібний товарооборот підприємств роздрібною торгівлі – 12561,8 млн. грн. В роздрібному товарообороті підприємств роздрібною

торгівлі продовольчі товари складала 34%, непродовольчі – 66 %.

У сфері торговельного обслуговування населення мережа підприємств торгівлі та ресторанного господарства області нараховує близько 9 тис. підприємств різних форм власності. Функціонує 64 ринки на 20,2 тис. робочих місць [7].

Важливим елементом ТІ регіону є туристичні підприємства. В Рівненській області спостерігається позитивна тенденція. Так, у 2019 році свою діяльність проводило 116 туристичних компаній, з них 3 туроператори, 104 турагенти та 9 суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність. Найвища їх концентрація відмічається в містах Рівне, Вараш, Дубно, а також в Рівненському районі.

Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизів і аналогічних обов'язкових платежів) 2019 р. становив 34236,8 тис. грн. Кількість реалізованих туроператорами і турагентами туристичних путівок – 13515, з них в межах території України – 1246, за кордон – 12269. Протягом поточного року туристичні підприємства регіону обслуговували 31425 туристів: в межах території України – 2688, за кордоном – 28737. За метою поїдки як на території України, так і за кордоном переважали відпочинок та дозвілля, що свідчить про популярність пропозицій на туристичному ринку [35].

Якщо порівнювати дані з попередніми роками, то спостерігаємо позитивну динаміку. Так, наприклад у 2016 році на Рівненщині функціонувало 66 турпідприємств. Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизів і аналогічних обов'язкових платежів) становив 11417,1 тис. грн. За рік було обслуговувано 9022 туристів, що на 29% менше, ніж 2019 р.

Загалом, у 2019 році помітно зросла туристична активність. Так, динаміка туристичних потоків за період 2010-2019 рр. вказує на те, що в 2011 році відбулося різке зменшення туристичних потоків у регіоні. У 2012-2013 рр. ситуація почала покращуватися, однак починаючи з 2014 р. знову спостерігаємо зниження кількості туристів. Це пов'язано, насамперед, з нестабільною політичною ситуацією в країні. Однак, з кожним роком

відбуваються позитивні зміни, але при цьому видозмінюється і структура потоків за напрямками [1].

Таблиця 2.2

Кількість закладів ресторанного господарства Рівненської області

№	Район (місто обласного значення)	Заклади ресторанного господарства (одиниць)					
		всього	у тому числі				
			ресторани	кафе	бари	кафетерії	інші
1.	Березнівський	61	1	48	1	9	2
2.	Володимирецький	62	1	30	14	2	15
3.	Гощанський	29	1	23	2	2	1
4.	Демидівський	41	-	5	13	20	3
5.	Дубенський	43	3	29	1	10	-
6.	Дубровицький	55	1	43	2	4	5
7.	Зарічненський	21	2	15	3	1	-
8.	Здолбунівський	55	-	33	-	19	3
9.	Корецький	44	1	29	3	5	6
10.	Костопільський	86	1	58	3	20	4
11.	Млинівський	48	3	26	14	5	-
12.	Острозький	12	-	9	1	2	-
13.	Радивилівський	58	2	18	5	30	3
14.	Рівненський	96	8	61	8	16	3
15.	Рокитнівський	50	-	28	19	-	3
16.	Сарненський	99	4	63	10	8	14
17.	м. Дубно	54	6	21	16	8	3
18.	м. Вараш	43	1	20	6	3	13
19.	м. Острог	26	1	16	2	5	2
20.	м. Рівне	537	28	223	49	76	161
Разом		1520	64	798	172	245	241

Джерело: [37]

Відзначаємо, що в 2010 р. переважали внутрішні туристичні потоки, тоді як 2019 р. вони значно зменшилися. Така динаміка свідчить про непопулярність місцевого турпродукту та великий попит на закордонні тури. Найбільш привабливими напрямками серед громадян Рівненщини у 2019 році були Польща, Туреччина, Єгипет, Угорщина та Болгарія.

Транспортна мережа має вагомий вплив на розвиток туристичної індустрії, адже впливає на доступність дестинацій для туристів. Рівненська область має вдале територіально-географічне розташування із значним транзитним потенціалом. Територією області проходить державний кордон з Білоруссю протяжністю 234 кілометри. На кордоні розташовані 3 міжнародні

пункти пропуску.

Територію області перетинають транспортні коридори: Критський транспортний коридор № 3 (Краківець-Львів-Рівне-Житомир-Київ), Критський транспортний коридор № 5 (Косини-Чоп-Стрий-Львів-Рівне-Сарни-Мінськ), Європа-Азія (Краківець-Львів-Рівне-Житомир-Київ-Полтава-Харків-Дебальцеве-Ізварине) та Балтійське море-Чорне море (Ягодин-Ковель-Луцьк-Тернопіль-Хмельницький-Вінниця-Умань-порти Чорного моря) [27].

Протяжність автомобільних шляхів загального користування в області становить 5164 км., в тому числі 5096 км. з твердим покриттям: з них: дороги державного значення – 2060 км; дороги місцевого значення – 3104 км. Відзначаємо, що якість доріг не завжди на належному рівні. До числа найбільш важливих для економіки області відносяться магістральні дороги М06 Е40 (Львів-Рівне-Житомир-Київ) – складова транспортного коридору Європа-Азія та Критського транспортного коридору № 3, М07 Е373 (Київ-Ковель-Ягодин), М19 Е85 (Доманове-Ковель-Чернівці-Мамалига) – складова транспортного коридору Балтійське море-Чорне море; національна автомобільна дорога Н22 (Устилуг-Луцьк-Рівне); регіональні автомагістралі Р05 (Городище-Рівне-Старокостянтинів) та Р76 (КПП «Прикладники»-Зарічне-Дубровиця).

В області удосконалюється мережа приміських та міжміських внутрішньообласних автобусних маршрутів загального користування. Автобусна маршрутна мережа нараховує 94 міських, 456 приміських та 72 міжміських маршрути. Для обслуговування внутрішньообласних маршрутів задіяні 958 одиниці транспортних засобів. Регулярним автобусним сполученням охоплено понад 98 % сільських населених пунктів [27].

Частка перевезення пасажирів автомобільним (автобусним) транспортом у 2019 р. становила 85 млн. осіб: внутрішньоміське сполучення – 63,2 млн., приміське – 13,7 млн., міжміське (включаючи міжнародне) – 8,1 млн.

Тролейбусним видом транспорту протягом поточного року скористалося 37,5 млн. осіб. Експлуатаційна довжина троллейбусних ліній загального користування (в однопутному обчисленні) становить 61 км

В регіоні надають послуги 180 АЗС. Більшість з них обладнані сучасними санвузлами. В магазинах можна придбати продуктові товари та туристичні приладдя.

Залізничний транспорт один з найдоступніших способів пересування. Найбільшими залізничними вузлами в області є Рівне, Здолбунів і Сарни. Експлуатаційна довжина залізничних колій загального користування в межах області становить 578 км., у тому числі електрифікованих –183 км. В 2019 р. залізничним транспортом було перевезено 2,8 млн. осіб, з них 2,2 мл. осіб скористалися приміським сполученням, 0,6 млн. – міжміським (далеке сполучення).

Найважливішими залізничними магістралями, що проходять територією Рівненщини є: Київ-Ковель, Київ-Рівне, Ковель-Київ, НовоолексіївкаКовель, Рівне-Миколаїв, Рівне-Шепетівка, РівнеУдрицьк.

На території Рівненської області функціонує вузькоколійна залізниця Антонівка-Зарічне, загальною довжиною 105,8 км, яка проходить по території Володимирецького і Зарічненського районів. Враховуючи те, що залізничне сполучення Антонівка-Зарічне є найдовшим у Європі діючим вузькоколіїним, в області реалізували проєкт у сфері туризму «Поліський трамвай», в межах якого були створені нові об'єкти туристичної інфраструктури [27].

Загалом, у структурі транспортних перевезень пасажирів переважає автомобільний (автобусний) – 67,8%. Залізничний та троллейбусний становлять 2,2% і 30 % відповідно.

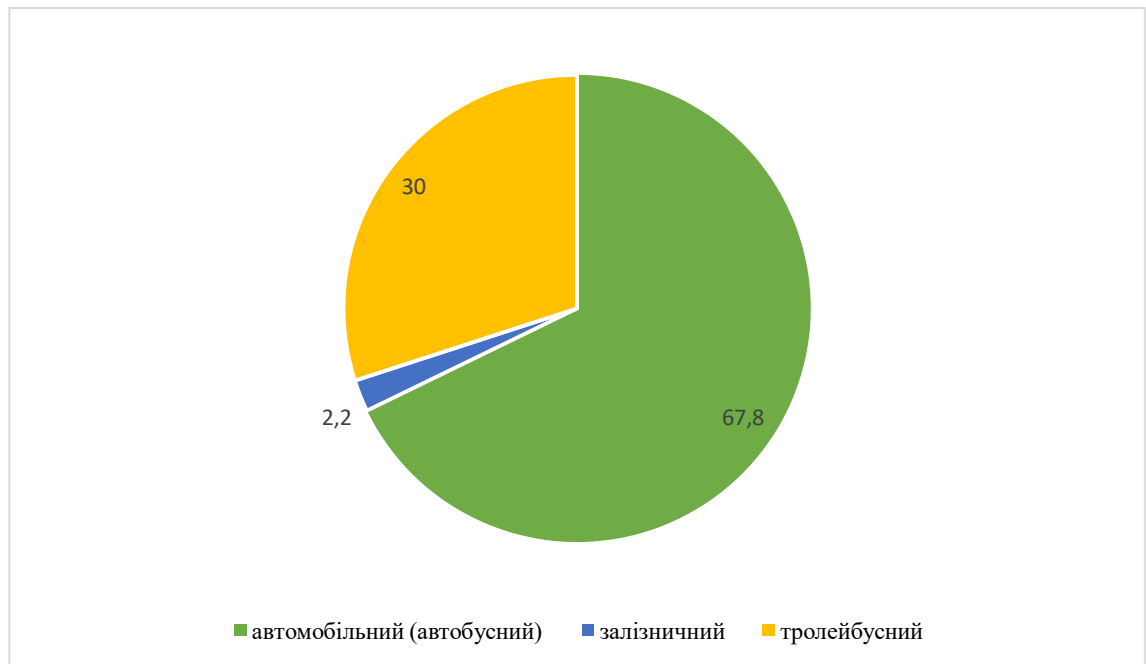

Рис. 2.1. Питома вага окремих видів транспорту у перевезенні пасажирів в 2019 році

Джерело: (складено авторами на основі [37])

Рівненський аеропорт має статус міжнародного, може приймати літаки всіх типів, входить до переліку пунктів пропуску на митному кордоні підакцизних товарів.

Зв'язок теж має ключову роль у запитах туристів. Так, протягом 2019 р. обсяг реалізованих послуг населенню у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку становив 172,3 млн. грн., з них Інтернет послуги займають найбільшу нішу – 85,1 млн. грн [27].

Культурно-дозвільна туристична інфраструктура Рівненської області складається із закладів різних типів: театрів і кінотеатрів, бібліотек і музеїв, клубних закладів і торгово-розважальних центрів. Область має український музично-драматичний та ляльковий, обласна філармонія, 590 публічних і публічно-шкільних бібліотек, 671 клуби і будинки культури, 5 кінотеатрів, 14 державних музеїв і 2 історико-культурні заповідники, обласний центр народної творчості, парк культури і відпочинку та зоопарк [37].

Найвища чисельність закладів культури у Рівненському, Дубенському, Володимирецькому, Березнівському, Дубровицькому та Костопільському

районах; найменша – у Демидівському.

Таблиця 2.2

Розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури та територій Рівненської області у 2016-2020 роках

Зміст заходу	Стан виконання
<p>Виготовлення (оновлення), встановлення вказівників, інформаційних щитів, дорожніх туристичних знаків, визначення та облаштування територій для стоянок туристичного транспорту, кемпінгів, санітарних місць тощо біля основних туристично-екскурсійних та інфраструктурних об'єктів, в місцях масового відпочинку населення (згідно з переліком, затвердженим управлінням культури і туризму облдержадміністрації)</p>	<p>Реалізований проєкт з Big Media. Встановлені 32 сіті-лайти з Тунелем кохання в м.Київ та 19 біг-бордів з Тараканівським фортом у 12 містах. <i>Крім того, реалізований проєкт «Адаптація міської туристичної інфраструктури до потреб людей з інвалідністю» за кошти Громадського бюджету. У місті встановлені тактильні карто-схеми з використанням шрифту Брайля. Створені віртуальні екскурсії з тифлокоментарем, субтитрами та сурдоперекладом.</i></p>
<p>Сприяння розвитку активних видів туризму та відповідної спортивно-туристичної інфраструктури, в тому числі організація та проведення тематичних туристичних заходів (походи, наметові табори, змагання, вишколи, наукові пікніки, квести тощо)</p>	<p>В області активно розвивається та популяризується екологічний, активний та велотуризм. Рівненська область є центром велотуризму в Україні. Велоспільнота Рівненщини – одна з найактивніших. Щороку проводяться більше 10 велоподій. Хоча поширення пандемії Covid-19 значно вплинуло на проведення заходів, цього року все ж відбулися: 5-ий ювілейний туристичний веломарафон «Поліська січ», який став веловізитівкою не лише Рівненщини, а й України. Він приваблює все більше туристів, у тому числі й іноземців. Веломарафон «Велика пригода у Дермансько-Острозькому національному природному парку». У межах якого було промарковано 63 кілометри велосипедного маршруту. Враховуючи потреби велотуристів, розвиток відповідної інфраструктури є одним з пріоритетних завдань.</p>
<p>Здійснення заходів з формування та оновлення реєстру туристичних ресурсів області, зокрема природно-рекреаційних об'єктів, територій, місць короткотривалого відпочинку населення, історико-культурних об'єктів, об'єктів туристичної інфраструктури та маршрутів. Сприяння в проведенні їх паспортизації, оцифрування, візуалізації, внесення інформації до баз даних Google та забезпечення її систематичного оновлення</p>	<p>Реалізовується спільний проєкт управління культури і туризму та експертів Google з оцифрування та візуалізації інформації про туристичні об'єкти Рівненщини. Він дозволив підвищити якість туристичної інформації, її достовірність та доступність. Завдяки новітнім технологіям відзнято найцікавіші туристичні об'єкти у вигляді панорам. Дані панорами доступні також для завантаження на гаджет та для перегляду в 3-Д окулярах. Крім того, вся інформація про туристичні об'єкти розміщена на ресурсах Google, сайті rivne.travel та у соціальних мережах, зокрема, у Facebook («Рівненщина туристична», «Подорожуємо Рівненщиною») та Instagram («rivne.travel»), які постійно наповнюються актуальною інформацією. Наразі відзнято 292 панорами до 40 туристичних об'єктів, проте їхня кількість буде поступово зростати, тим самим збільшуючи туристичну привабливість як для гостей так і для мешканців області.</p>

Джерело: складено [37]

Спортивні споруди ми теж відносимо до елементів туристичної інфраструктури, адже туристи відвідують спортивні дійства, під час відпочинку займаються фізичною активністю. Протягом 2015-2019 рр. відслідковуємо незначне коливання.

Дослідження туристичної інфраструктури Рівненської області виявило чимало проблем: нерівномірне розподілення елементів ТІ по території регіону; незадовільний матеріально-технічний стан багатьох елементів ТІ; невідповідність певних туристичних закладів міжнародним стандартам; недосконалість статистичних даних щодо діяльності елементів ТІ; відсутність ефективних підходів до визначення джерел і розмірів фінансового забезпечення ТІ.

Висновки до 2 розділу

Проаналізувавши функціонування туристичної інфраструктури Рівненської області, ми виявили чимало проблем. Основні з них:

- нерівномірне розподілення елементів ТІ по території регіону;
- незадовільний матеріально-технічний стан багатьох елементів ТІ;
- невідповідність певних туристичних закладів міжнародним стандартам;
- недосконалість статистичних даних щодо діяльності елементів ТІ;
- відсутність ефективних підходів до визначення джерел і розмірів фінансового забезпечення ТІ.

Щоб вирішити ці проблеми, необхідно комплексно підходити до розвитку туристичної галузі в регіоні загалом. Перш за все, варто створити належні умови в найбільш популярних туристичних місцях області, будувати нові елементи ТІ, де на це є попит, заохочувати інвесторів до співпраці, створювати проєкти за сучасними технологіями, проводити туристсько-просвітницьку роботу з місцевим населенням тощо. Розвиток ТІ Рівненщини призведе до збільшення туристів, що в свою чергу позитивно вплине на наповнення місцевого бюджету. Рівненщина зможе позиціонувати себе як туристсько привабливий регіон не тільки в Україні, а й за кордоном.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТУРИЗМУ ТА ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1. Проблеми та перспективи туризму та туристичної інфраструктури регіону

Маючи значні природні ресурси, Рівненська область не використовує їх належним чином для розвитку туристичного сектора економіки. Вважається, що нереалізований туристичний потенціал Рівненської області так і України в цілому є значно більшим за його реалізовану частину. Результати наукових праць вітчизняних дослідників [2; 3; 6; 7] дозволили виявити основні проблеми розвитку туристичної індустрії, які потребують невідкладної державної підтримки та регулювання, а саме:

- нестабільність політичної ситуації в країні та наявність військового конфлікту на Сході;
- складна економічна, соціально-культурна ситуація в країні;
- недоліки регіонального регулювання галузі туризму;
- недосконале та несприятливе для розвитку туризму нормативно-правове забезпечення;
- відсутність скоординованої висококваліфікованої системи заходів з просування туристичного продукту на світовий ринок;
- велике податкове навантаження, що є перешкодою для потенційних інвесторів у сферу туризму;
- нерегульований механізм стимулювання розвитку туристичної індустрії на державному рівні;
- недостатній рівень кваліфікації персоналу туристичної сфери;
- низький рівень розвитку туристичної інфраструктури та її невідповідність світовим стандартам;
- невідповідність вимогам закордонних і вітчизняних туристів транспортної

структури тощо.

Для підтримки розвитку туристичної галузі в Україні у 2017 році Кабінетом Міністрів України розроблена і схвалена Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [1], якою передбачається досягнення показників розвитку туризму, що наведені у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Контрольні показники розвитку сфери туризму та курортів в Україні,
передбачені Стратегією розвитку туризму та курортів на період до
2026 року

№ з/п	Показники	Один. вим.	За роками (відносно показників 2015 року)		
			2019	2022	2026
1.	Кількість іноземних туристів, які в'їжджають до України	млн осіб	збільшення у 1,5 рази	збільшення у 2 рази	збільшення у 2,5 рази
2.	Кількість суб'єктів туристичної діяльності	тис. одиниць	збільшення у 1,5 рази	збільшення у 3 рази	збільшення у 5 разів
3.	Обсяг надходжень до місцевих бюджетів від сплати туристичного збору	млн грн	збільшення у 2 рази	збільшення у 5 разів	збільшення у 10 разів
4.	Обсяг надходжень до зведеного бюджету (податки та збори) від діяльності суб'єктів туристичної діяльності	млрд грн	збільшення у 2 рази	збільшення у 5 разів	збільшення у 10 разів
5.	Кількість робочих місць у сфері туризму	тис. осіб	збільшення у 1,5 рази	збільшення у 3 рази	збільшення у 5 разів
6.	Кількість внутрішніх туристів	тис. осіб	збільшення у 2 рази	збільшення у 3 рази	збільшення у 5 разів
7.	Кількість екскурсантів	тис. осіб	збільшення у 1,5 рази	збільшення у 2 рази	збільшення у 2,5 рази

Джерело : [34]

Заплановані результати реалізації Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року є вражаючими. Однак, туризм як багатогалузеве та багатофункціональне явище-феномен характеризується найвищим ступенем еластичності від природних (екологічних), загальноекономічних, соціальних і політичних змін у конкретному регіоні та країні.

Зменшення кількості туристів, які приїжджають в Україну з 2014 року спричинено останніми подіями, які відбулися в країні, а також тим, що один з

найбільших туристичних регіонів нашої країни

— півострів Крим — наразі є тимчасово окупованою Російською Федерацією територією. Негативним чинником є також те, що навіть внутрішні туристи можуть надавати перевагу відпочинку закордоном.

Пандемія коронавірусу та карантин змінили плани багатьох людей. Внаслідок запровадження карантину від березня 2020 року відбулося падіння туристичного потоку на 75%, що спричинило втрату 2% ВВП країни за рахунок сукупних втрат бізнесу сфери культури, креативних індустрій та туризму, які недоотримали більше 83 млрд грн доходу. Середня завантаженість готелів впала з 50% до 20%. Середні втрати доходу за 1 вікенд склали – 119,77 млн грн. Крім того, втрати в робочій силі та доходах відкидають галузі туризму, культури і креативних індустрій на рівень 2010 року. Локдаун туризму, культури та креативних індустрій може призвести до втрати близько 10% ВВП протягом найближчих 5 років.

Рівненщина була і є туристичним регіоном. Саме тому туристична галузь у Стратегії розвитку Рівненської області до 2027 року є однією з пріоритетних і розрахована на 7 років. Вона включає в себе промоцію регіону через активізацію спортивного, подієвого, історичного та гастрономічного туризму, агротуризму у «зелених садибах», і стилізованих етнопоселень, де можна навчитися давніх ремесел, і веломаршрутів, котрі з кожним роком облагороджують й розбудовують. На часі – відкриття нових продуктів та об'єктів для мандрівників. Їх об'єднала «Рівненщина туристична», що стала частиною інфраструктурного хабу, який створюється у регіоні.

Розроблена концепція «Рівненщина туристична», оновлено бренд-бук, сайт RIVNE.TRAVEL, туристичні продукти. У цій концепції виділено три основні блоки, які посилюють сильні сторони краю та впливають на розвиток туризму. Це – зміна балансу між виїзним та внутрішнім туризмом, інтерес міжнародних донорів до проєктів туристичного спрямування, зростання попиту на креативний туристичний продукт.

Підписано розпорядження про оголошення 2020-го Роком промоції

культурної спадщини Рівненської області. Цей рік знаменний 500-річчям з часу створення Нобельського Євангелія, ювілеями культурних центрів – Дубна та Острога, а також 560-річчям з дня народження Костянтина Острозького.

Відтак, основними цілями визначено розширення асортименту туристичних продуктів, роботу над підвищенням потенціалу надавачів туристичних послуг, промоцію туристичних продуктів. Туристично успішними для розвитку Рівненщини можуть стати проекти-магніти. Серед них – мультифункціональна арена на вулиці Макарова у Рівному, Міжнародний аеропорт «Рівне», туристичний комплекс «Дубенський замок», Тараканівський форт, науково-інноваційний парк INN CITY на базі Національного університету водного господарства. Вони дадуть змогу розвивати подієвий, історичний та спортивний туризм. А поєднання духовного та фестивального туризму ще більше розкриє потенціал «Рівненщини туристичної».

У 2014-2020 роках в області здійснено комплекс заходів з розвитку туризму, становлення місцевого туристичного продукту та формування позитивного туристичного іміджу Рівненщини. Це одна з перших областей в Україні, яка розпочала впровадження світової практики розвитку Зелених шляхів (Green Ways).

Досягнення Рівненщини — ефективний процес стратегічного планування, який завершився прийняттям єдиної в Україні Стратегії розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло» на 2018 — 2022 роки. Цей документ є дорожньою картою для Березнівського, Гощанського, Костопільського, Корецького та Рівненського районів, який увійде до європейської мережі Зелених шляхів.

Розпочато роботу із розвитку мережі туристичних маршрутів – працює експертна комісія з проведення маркування та знакування туристичних маршрутів області, промарковано 5 маршрутів загальною протяжністю понад 400 км: «Поліська січ», «Великапригода у національному природному парку Дермансько-Острозький», «Валерина стежка», «Горинський берег», «Велопарк «Ремельський».

Започатковано процес впровадження інноваційного досвіду створення туристичних інформаційних офісів. В області працює 6 туристичних інформаційних офісів у містах Рівне, Острог, Сарни, Корець, смт Володимирець та Дубенському районі.

Одним з вагомих досягнень Рівненщини є її маркетингова кампанія, спрямована на активізацію туристичних потоків територією області. Так, колекційна туристична гра-квест «На власні очі» – найяскравіша в Україні маркетингова кампанія, яка дозволила значно підвищити інтерес до туристичного потенціалу області та активізувати внутрішні подорожі. Загальне інформаційне охоплення гри – більше 8 тис. осіб.

Туристичний потенціал області представлено на 17-ти всеукраїнських та міжнародних виставках. Проведено 8 інфотурів для представників місцевих та всеукраїнських засобів масової інформації, загальний щорічний тираж видань із публікаціями становить 2 млн екземплярів. Відеролик про Рівненщину щороку транслюються на всіх напрямках потягів Інтер Сіті. Середній щорічний трафік пасажирів – 260 тис. осіб. Крім того, у рамках «Програми розвитку туризму в Рівненській області на 2016– 2020 роки» з обласного бюджету видано 15 кредитів на суму 577 тис. грн. У 2017 р. за кошти ДФРР реалізовано проект із реконструкції благоустрою місця відпочинку туристів популярного туристичного об'єкта «Тунель Кохання» у смт Клевани Рівненського району.

З метою підтримання культурної спадщини в області функціонує існує широка інфраструктура культурних закладів, понад 3000 пам'яток історії, культури та архітектури, регіон зберіг автентичну історико-культурну спадщину Полісся і Волині, що дозволяє розвивати рекреаційний, історичний, екологічний та інші види туризму [27].

У м. Рівне діють два театри (музично-драматичний і театр ляльок) та обласна філармонія. В переліку історичних міст країни, затверджених Указом Президента України, вказані 13 міст Рівненщини: міста Рівне, Дубно, Корець, Острог, Дубровиця, Радивилів, Березне, селища міського типу, Володимирець,

Гоща, Клевань, Мізоч, Млинів, Степань. Рівненська область нараховує 108 туристичних підприємств. Кількість туристів, які відвідали Рівненську область, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності за 2014–2019 рр., наведені в таблиці 3.2 [27].

Таблиця 3.2

Туристичні потоки Рівненської області

Роки	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності області – усього	Із загальної кількості туристів		
		іноземні туристи	туристи – громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2014	8936	-	7502	1434
2015	6640	1	5403	1236
2016	9022	-	7572	1450
2017	11168	-	9833	1335
2018	22027	-	20347	1680
2019	31428	-	28737	2688

Джерело: [27]

Становлення туристичної галузі на Рівненщині має важливе значення і для соціально-економічного розвитку області. Зокрема, внесок туристичних підприємств у розбудову економіки проявляється у вигляді економічного і соціального ефектів від їх функціонування. Економічний ефект проявляється у величині надходжень до бюджетів обласного та державного значень, обсягах інвестиційних вкладень у розбудову інфраструктури галузі; а соціальний – у покращенні добробуту суспільства (зменшення рівня безробіття, збереження та відновлення природного потенціалу області та історико-культурної спадщини, підвищення життєвого рівня населення тощо).

Становлення і розвиток туризму в регіоні має більший соціальний ефект, ніж будь-який інший вид діяльності, пов'язаний з наданням послуг. Туризм спрямований на задоволення таких важливих потреб людини як відпочинок та оздоровлення. Так, споживаючи туристичні послуги, людина покращує насамперед фізичний і психічний стани.

Крім того, у рамках такого загального позитивного ефекту на розвиток суспільства, який створює туристичний продукт, розвиток інфраструктури

туризму сприяє зміцненню економіки регіону, держави за рахунок створення нових робочих місць і розвитку супутніх галузей економіки [35].

Слід зазначити, що позитивний вплив туристичної діяльності на економіку регіону визначається через наступні види економічних ефектів:

- **прямий ефект** — прибутки від об'єктів I групи: доходи туристичних агентств, готелів, ресторанів, історико-культурних об'єктів та інших підприємств туристичної індустрії, а також доходи магазинів від покупок, що здійснюються туристами;

- **непрямий ефект** — прибутки від об'єктів II групи: доходи будівельних організацій, банків, постачальників продуктів харчування, комунальних служб, які отримані ними від реалізації продукції та послуг об'єктам I групи, а також заробітна плата робітників I групи;

- **індукований ефект** – прибуток від об'єктів III групи: доходи інших місцевих резидентів у вигляді заробітної плати, дивідендів, орендної плати та інших видів платежів, отриманих ними від реалізації продукції та послуг об'єктами II групи [6, С. 165—177].

Таким чином, прямий вплив туристичної сфери на розвиток економіки регіону визначається купівельними спроможностями туристів, тобто обсягом туристичних послуг та продукції, що можуть і були куплені відпочиваючими. У свою чергу туристичні підприємства потребують певних витрат, пов'язаних із придбанням товарів і послуг інших секторів економіки. Економічна активність останніх, що стає наслідком купівельної поведінки туристів, і є проявом непрямой дії туристичних підприємств на розвиток місцевої економіки. Непрямі та похідні витрати формують вторинні витрати туристичної галузі.

Під час прямих витрат туристів і непрямих витрат коштів обслуговуючими підприємствами накопичуються дохідні ресурси у формі заробітної плати, орендної плати тощо. Додатковий дохід місцеві мешканці можуть витратити на покупку вітчизняних товарів і послуг, створюючи таким чином новий оберт економічної активності місцевої економіки.

Економічний ефект від розвитку туризму в регіоні проявляється насамперед

в якісних параметрах: підвищенні зайнятості населення, а також у стимулюванні розвитку слабких в економічному відношенні регіонів за рахунок підвищення надходжень до державного і місцевих бюджетів, інвестицій тощо [8, С. 53–54].

Як інформує ГУ ДПС, за результатами 2019 року до місцевих бюджетів Рівненської області надійшло 1375 тис. грн туристичного збору. Ця сума збільшилась на 1020 тис. грн порівняно з відповідним періодом 2018 року, що складає 386,6 відсотка. Динаміку сплати туристичних зборів за період 2014–2019 рр. наведено на рисунку 3.1.

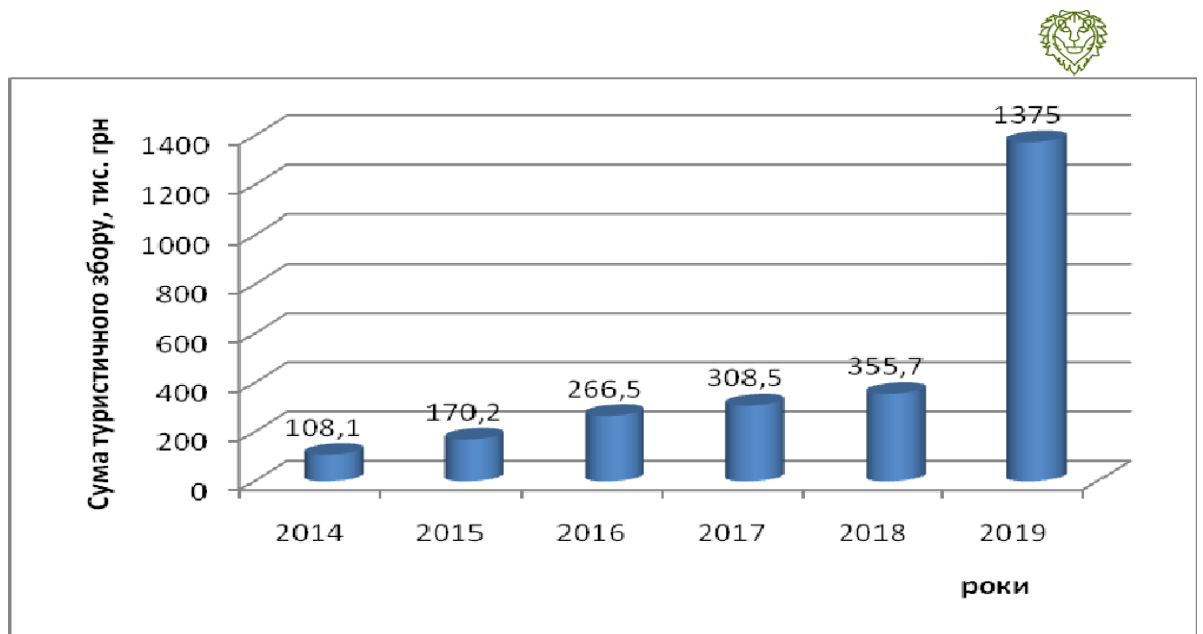

Рис. 3.1. Динаміка сплати туристичного збору за період 2014–2019 років

Джерело: [35]

Найбільші поповнення місцевих скарбниць отримали бюджети міста Рівне – 605,4 тис. грн, Рівненського району – 223,6 тис. грн, Сарненського району – 150,1 тис. грн, Володимирецького району – 106,2 тис. грн.

Працівники податкової служби переконані, що збільшення потоку туристів, які відвідують Рівненщину та сплачують туристичний збір, ставку якого встановлюють сільські, селищні та міські ради, сприяє й розвитку бізнесу рівненських суб'єктів господарювання. Адже, оплачуючи різні товари чи послуги, турист робить свою інвестицію у бізнес нашого регіону й наповнення бюджету.

Однак українці хочуть відпочивати, бачити нові місця. На перший план

у такому разі виходить внутрішній туризм і спроможність кожного окремого регіону країни запропонувати вибагливим мандрівникам свої родзинки. Туризм – це математика й аналітика об'єднані з історично-культурною спадщиною і поєднані з технічними та матеріальними можливостями. Внутрішній туризм стає основним в умовах послаблення карантину і загострює проблемні моменти цього напрямку. Що стосується Рівненської області то це транспортне сполучення і негативний стан інфраструктури й потребує нагального покращення покриття автошляхів, модернізацію аеропорту та автостанцій із наданням різних послуг (мотелі, місця для кемпінгів, заклади харчування тощо).

Якщо згадати історію туризму, можна з впевненістю сказати, що його перші паростки з'явилися ще у Стародавньому світі, адже у далекому VI ст. до н.е. римляни і греки почали здійснювати свої перші подорожі до Єгипту, куди їх приваблювала історія, архітектура і культура цієї дивовижної країни. З часом у Стародавньому світі почали масово споруджувати перші заклади розміщення і дороги для мандрівників, з'являється спеціальний транспорт для здійснення далеких подорожей. Все це можна вважати прототипом сучасного туристичного обслуговування, основою формування інфраструктури культурно-пізнавального туризму, який є одним з найважливіших чинників формування економіки багатьох країн. Туризм безпосередньо або опосередковано впливає на розвиток близько 50 суміжних галузей, стимулює пожвавлення місцевої економіки та створення додаткових постійних та сезонних робочих місць. Туристське споживання активно підтримує існування та розвиток народних ремесел, національної культурної спадщини. Крім того, туризм — єдина виробнича галузь, що нерозривно пов'язана з людським фактором та спрямована здебільшого на задоволення психофізіологічних потреб людини. Природно людська допитливість, жага знань та нових вражень провокує наповнення ринку туристичних послуг найрізноманітнішими пропозиціями, сприяє проявам здорової конкуренції та ставить перед суб'єктами господарювання нові вимоги. Так, сьогодні, щоб мати шанс на процвітання, рекреаційно-туристична галузь повинна гармонійно поєднувати природно-

рекреаційний, культурно-історичний, інфраструктурний потенціал, вдалий менеджмент та оригінальність.

Саме тому, найвідоміші туристичні місця Рівненщини – «Тунель кохання», «Базальтові стовпи», Тараканівський форт і вузькоколійка на Поліссі потроху змінюють свій статус. За останні роки дуже змінилася інфраструктура навколо «Тунелю кохання», активного розвитку набув приватний бізнес з готелем і рестораном європейського рівня. Необхідно створити оглядові майданчики і фотозони навколо «Базальтових стовпів». Наразі триває процес зміни власності й передачі від Міноборони Тараканівського Форту. Вузькоколійка знаходиться на балансі Укрзалізниці і графік її роботи сформований відповідно до потреб місцевого населення, оскільки це важлива транспортна артерія Полісся. Навколо неї інфраструктура нерозвинута, що створює незручності для туристів. Раніше про ці привабливі місця знали лише місцеві жителі, а віднедавна об'єкти зацікавили не лише туристів з України, а й з-за кордону. Однак, аби мандрівники хотіли повертатися сюди вдруге, природної красизамало. Необхідно шукати додаткові можливості для цікавого та комфортного перебування гостей.

Впроваджуються комплексні програми розвитку та збереження територій навколо Хрінницького водосховища, озера Білого, вітряних млинів в с. Витків, Красносілля, с. Щекичин Гощанського р-ну, водяного млина в с. Городок Рівненського р-ну, парку та палацу-садиби Валевських в Гощі, Юзефінського парку Рокитнівського р-ну. Заслужують на увагу Надслучанська Швейцарія, джерело Святого Миколая, Музей бурштину, серед експонатів якого — шматки бурштину віком до 40 мільйонів років, знайдені у різний час на території Рівненщини, а також виготовлені з нього ювелірні вироби, Свято-Троїцький Межирецький чоловічий монастир, Березнівський дендрологічний парк, музей Євангелія у с. Пересопниця, Новомалинський замок, 1300-річний дуб-патріарх, що росте в урочищі «Юзефінська дача» Рокитнівського району та інші [6].

Великі надії в області покладаються на екологічний туризм, активний відпочинок у національних парках «Нобельський», «Надслучанський» та

«Дермансько-Острозький», проведенні сплавів на байдарках та каное. Частина проєктів заплановано реалізувати разом із сусідньою Волинською областю, зокрема тамтешнім Національним парком «Прип'ять – Стохід».

Екологізація туристичної діяльності, впровадження екологічно безпечних технологій в туризмі сприяють поліпшенню або збереженню природного середовища, що сприяє зростанню туристичної привабливості території. Нині розвитком екотуризму опікуються не лише окремі країни, але й світові організації: Світове товариство охорони природи (IUCN), Всесвітня туристична організація (ВТО), Організація Об'єднаних націй (ООН) тощо. Сучасна світова наука розглядає екологічний туризм як такий, що ґрунтується на активній рекреації у природних ландшафтах і спрямований на збереження екосистем, мінімізацію впливу на природне середовище та збереження інтересів місцевого населення. Тому завдання уряду та туристичних організацій полягає у тому, щоб максимізувати позитивні аспекти впливу туризму на природне середовище та мінімізувати негативні. Сталий розвиток туризму повинен забезпечувати потреби нинішніх туристів без втрат для майбутніх поколінь, і повинен ґрунтуватися на чотирьох основних аспектах: соціальному, природоохоронному, економічному і культурному.

Важливим критерієм, що впливає на розвиток туризму на місцевому рівні, є ще культура гостинності. В основу розробки і створення моделей ефективних підприємств індустрії туристської гостинності повинна бути покладена динамічна концепція якості обслуговування, що базується на постійному отриманні зворотної інформації від споживачів. Нині ж спостерігається недостатній рівень культури гостинності на рівні міст та на місцях туристичної зацікавленості, що суттєво утруднює процеси становлення туризму й на Рівненщині.

На розвиток галузі культури і туризму у 2020 році виділено 100 млн 210 тис. грн, що складає 6% видаткової частини обласного бюджету.

3.2. Формування стратегічної моделі туристичного простору в регіоні

Для стратегічного розвитку території важливо розуміти особливості розподілу наявних туристичних ресурсів на території області. З цією метою було використано підхід ранжування за інтегральним показником туристичного потенціалу. Інтегральний показник обрахований за науковою методикою в рамках проекту УКФ «Формування нової моделі культурного простору на прикладі Рівненської області».

Таблиця 3.3.

Ранжування за інтегральним показником туристичного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць Рівненської області*

Адміністративно-територіальна одиниця	Місця в рейтингу за показниками			
	«історико-культурні ресурси»	«інфраструктурні ресурси»	«природні ресурси»	Загальне місце в рейтингу
Березнівський район	11	12	4	5
Володимирецький район	6	7	9	7
Гоцанський район	13	8	11	15
Демидівський район	8	3	13	13
Дубенський район	2	2	15	4
Дубровицький район	16	14	7	14
Зарічненський район	4	15	1	2
Здолбунівський район	10	5	12	12
Корецький район	7	13	8	8
Костопільський район	12	9	14	16
Млинівський район	9	16	6	9
Острозький район	1	6	10	3
Радивилівський район	3	4	16	10
Рівненський район	5	1	2	1
Рокитнівський район	15	11	3	6
Сарненський район	14	10	5	11

* поняття «адміністративно-територіальна одиниця» в межах таблиці включає міста, розташовані на їх території

Рівненщина – регіон з фундаментальним історико-культурним надбанням, що не лише вирізняється унікальністю серед регіонів України, а й є важливою частиною європейської спадщини. Так, в Рівненській області нараховується:

8 замків

84 пам'ятки монументального мистецтва

1761 пам'ятка історії

1088 пам'яток археології

388 пам'яток архітектури

1174 культових споруди, серед яких 248 пам'яток архітектури та 20 монастирів (чудотворні і благодатні ікони: 15).

Рівненщина має величезний урбаністичний потенціал – 13 міст, що внесені до списку історичних населених місць України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 року №878 (табл. 3.4.)

Таблиця 3.4.

Міста що внесені до списку історичних населених місць України

м. Рівне	1283 рік
сmt Березне	1584 рік
сmt Володимирець	1570 рік
сmt Гоща	1152 рік
м. Дубно	1099 рік
м. Дубровиця	1005 рік
сmt Клевань	1458 рік
м. Корець	1150 рік
сmt Мізоч	1322 рік
сmt Млинів	XVI століття
м. Острог	1100 рік
м. Радивилів	1564 рік
сmt Степань	1292 рік

Джерело: [6]

Рівненщина має багату етнографічну спадщину, що вирізняється унікальністю та є ваговою складовою автентичності регіону. Кулінарні традиції, народні ремесла та вміння, старовинні обряди та звичаї – усе це невід'ємна частина туристичного потенціалу, що нерозривно пов'язана з емоціями та відчуттями і є підґрунтям для успішного сенсорного маркетингу (sensory marketing).

Два елементи – обряд «Водіння куста» та «Бортництво» - внесені до

Національного переліку нематеріальної культурної спадщини України.

Успішність регіонального туристичного продукту значною мірою залежить від його інфраструктурного забезпечення, яке сьогодні в області є недостатнім. В області функціонує 84 готелі, 30 баз відпочинку, 45 садиб сільського туризму, 7 туристичних інформаційних офісів.

На Рівненщині досить низький показник забезпеченості готелями. При нормі 10 готельних місць на 1 тис. осіб, він становить лише 1,3 готельних місця на 1 тис. осіб. Попри те, що ця проблема є загальнодержавною, в Рівненській області вона набуває гостроти в порівняльному контексті: обласний показник більше ніж удвічі нижчий від середнього по Україні (2,9), та значно поступається сусіднім Волинській (1,9) та Тернопільській (3,2) областям.

У малих містах області немає можливості розміщення туристичних груп. Особливо гострою проблема є для найбільш відвідуваних і відомих міст Дубно, Острог, Корець, які внаслідок цього є не туристичними центрами, а лише екскурсійними.

Серед об'єктів туристичної інфраструктури, які є унікальними в своєму бізнес сегменті:

- *Мототрек.* Для Рівненщини знаковим видом спорту є спідвей. Він є цікавим не лише для спортсменів та вболівальників, а й туристів. Затверджено Програму розвитку мотоциклетного спорту на 2016-2020 роки. Створений комунальний заклад, працює дитяча школа зі спідвею та професійний клуб, який залучає офіційні міжнародні змагання.
- *Рівненський авіаційно-спортивний клуб* (с.Воронів, Гощанський район) Один з небагатьох клубів в Україні, який продовжує підготовку спортсменів і єдиний у всьому західному регіоні, де збереглися дієві парашутна і планерна ланки. Це один з трьох планерних клубів України, де відбуваються регулярні планерні польоти і чемпіонати країни.
- *Санаторій «Червона калина»* (с.Жобрин, Рівненський район). Тут лікують захворювання серцево – судинної системи, органів травлення, нервової

системи, органів дихання, опорно-рухового апарату. Використовують понад 170 методів лікування.

- *Кінно-спортивний клуб «Підкова» (с.Козлин, Рівненський район)*. Один з кращих закладів кінно-спортивного туризму в Україні. Тут є можливість покататися на конях не лише професіоналам, а й новачкам, які можуть пройти курс навчання їзди верхи. Крім того, тут гарні умови для сімейного відпочинку.

- *Мисливсько-спортивний комплекс "Сокіл" (с.Суськ, Костопільський район)*. Комплекс має 8 тис. га мисливських угідь, зариблені ставки та розвинену рекреаційну зону для відпочинку. Полювання, риболовля, стрільба, пейнтбол, верхова їзда, альтанки з мангалами, чудові краєвиди поліського лісу, смачні мисливські страви в кафе «Сокіл», комфортні номери в готелях, дитячий майданчик - відмінна основа для сімейного відпочинку.

- *Готельний комплекс «Тунель кохання»*. Відкритий у 2018 році та передбачає інфраструктуру для проведення церемоній одруження в найромантичнішому місці світу, яке знаходиться на Рівненщині.

Протягом останніх років, центральним органом виконавчої влади в галузі туризму налагоджено співпрацю з мобільними операторами щодо аналізу даних про переміщення абонентів мобільного зв'язку територією України. Статистика пересувань Рівненщиною виглядає наступним чином (табл. 3.5).

Варто зазначити, що дані мобільних операторів – це переважно статистика транзитних туристів. Однак, саме вона показує можливості розвитку туризму на Рівненщині за рахунок перетворення пасажиропотоку у туристичний потік через створення відповідної туристичної пропозиції.

Статистика пересувань Рівненщиною

В'ЇЗД ІНОЗЕМНИХ АБОНЕНТІВ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ ДО РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ за 2018 рік		
Рівненська область		всього: 504 627
ТОП 10 країн		
1	Польща	164505
2	Росія	90869
3	Білорусь	33899
4	Швеція	29050
5	Естонія	28303
6	Німеччина	21047
7	Нідерланди	19224
8	Чехія	17130
9	Угорщина	13308
10	США	10225

Джерело: [35]

ВІДВІДАННЯ ВІТЧИЗНЯНИМИ АБОНЕНТАМИ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ за 2018 рік		
Рівненська область		всього: 2 749 796
1	Київська	657512
2	Волинська	524416
3	Львівська	347546
4	Житомирська	274301
5	Хмельницька	235979
6	Тернопільська	217852
7	Одеська	55215
8	Закарпатська	50464
9	Вінницька	47181
10	Івано-Франківська	42623

В області налагоджена сплата туристичного збору. За 2019 рік розмір його склав 1375,2 тис.грн, з яких 1199,3 тис.грн - містами та районами (рис. 3.2.)

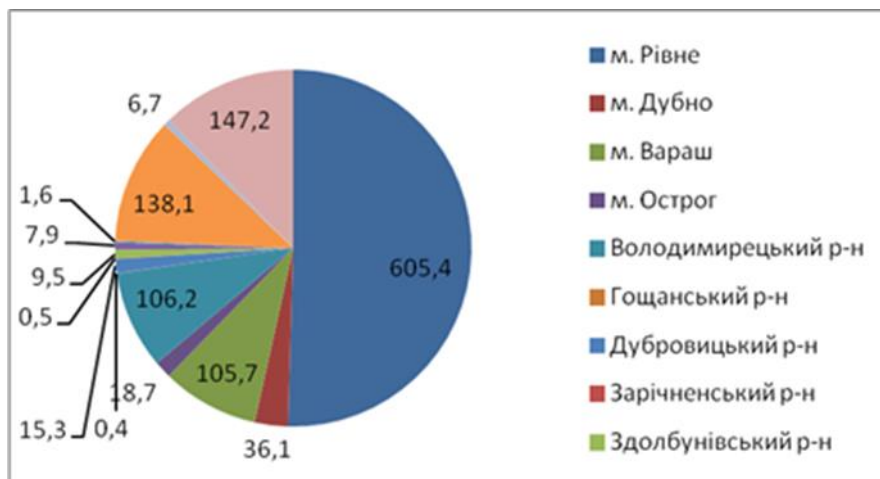

Рис. 3.2. Туристичний збір, сплачений містами і районами

Джерело: [35]

176 тис.грн – об'єднаними територіальними громадами.

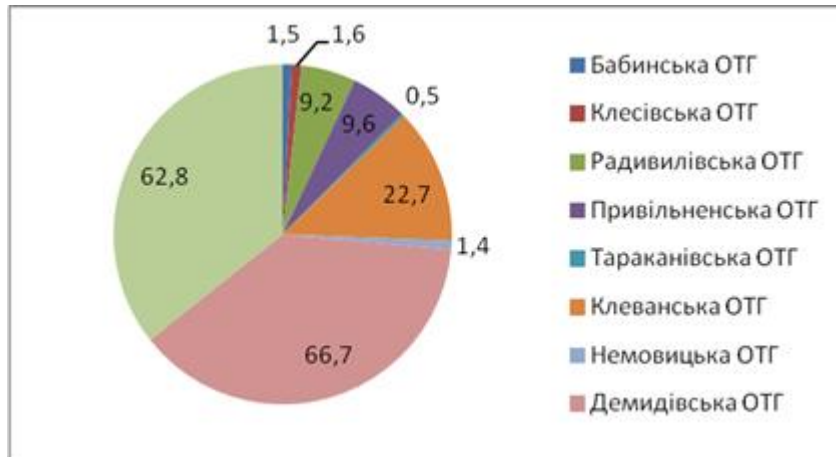

Рис. 3.3. Туристичний збір, сплачений об'єднаними територіальними громадами

Джерело: [35]

За даними Google статистики визначені найпопулярніші туристичні об'єкти Рівненщини (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Найпопулярніші туристичні об'єкти Рівненщини

Rivne Travel

Предоставить доступ Изменить

NAME	Прямий пошук	Перегляди на Карт...	Всього переглядів	Запити маршрутів	Кількість фото кліє...	Перегляди фото кл...
Тунель кохання	80 222	145 658	160 230	7 221	32 205	490 652
Таракановський форт	64 285	180 476	158 301	7 221	504 511	542 547
Музей бурштину	38 150	119 713	121 171	294	23 586	133 634
Рівненський обласний краєзнавчий музей	18 399	57 455	58 446	96	42 730	59 598
Клеванський замок	11 757	44 525	47 105	618	102 023	158 201
Музей книги та друкарства	5 716	21 284	21 635	67	22 638	29 959
Руїни замку князів Корецьких	4 741	24 571	27 227	303	70 066	116 008
Губківський замок	4 476	17 744	19 529	427	40 534	86 480
Корецький монастир	2 742	7 754	9 698	272	18 279	47 540
Садба Валевських	2 253	15 086	15 300	79	6 136	41 470
Татарська вежа	1 853	9 085	9 144	29	7 295	7 556
Новомалинський замок	1 455	14 529	16 072	138	17 622	40 711
Костел Благовіщення	708	2 632	2 691	18	11 854	4 900
Костел святого Антонія	521	3 472	3 627	10	3 321	7 693
Миколаївська церква	508	1 713	1 753	4	1 490	962
Культурно-археологічний центр "Пересоп...	417	4 167	4 313	35	26 755	15 406
Церква святих Кузьми й Дем'яна	346	1 055	1 077	0	1 560	1 012
Березновський дендропарк	335	2 411	2 704	26	8 229	24 760
Козацький рідут	284	3 119	3 207	15	1 734	5 992
Музей Першокниги	271	3 723	3 813	7	2 280	2 867

Джерело: за даними Google статистики

У 2019 році проведено опитування населення міст Рівне, Острог, Дубно та смт Гоща. Респондентам було запропоновано оцінити культурний простір

міста за шкалою від 1 до 10.

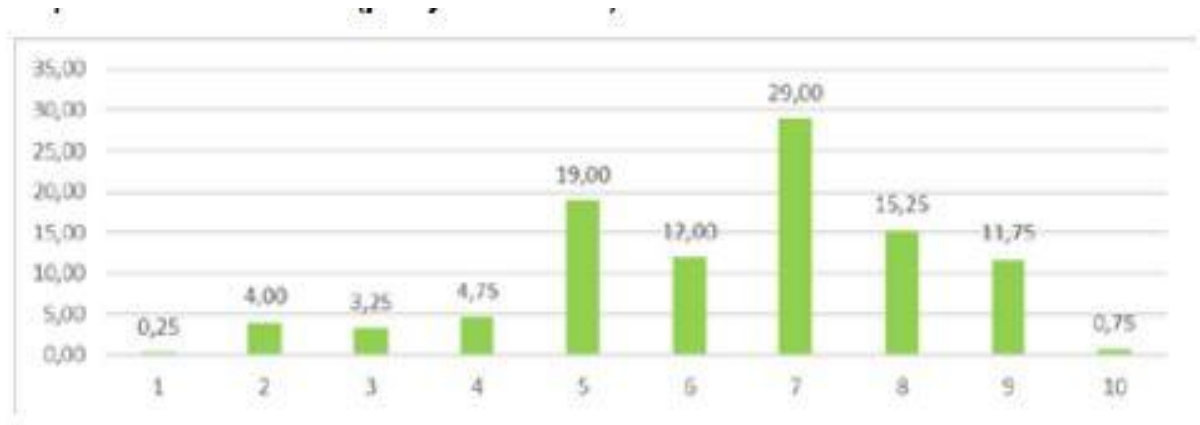

Рис. 3.4. Оцінка міського культурного середовища, 2019 рік

Джерело: [37]

У 2019 році проведене опитування людей з інвалідністю на предмет рівня адаптованості туристичних послуг до їх потреб. Опитано 59 осіб, з яких 30% -люди з порушенням слуху, 46% - особи з порушенням зору, 18% - респонденти з порушенням опорно-рухового апарату та 5% - люди з інтелектуальними порушеннями та розладами поведінки. За результатами опитування виявлено високу потребу у культурно-туристичних послугах. 39% опитаних подорожує двічі на рік, а 32% - щомісяця. Близько 80% хотіли б подорожувати частіше ніж вони це роблять сьогодні, але недоступність фізичного та інформаційного простору та відсутність адаптованих культурних продуктів не дозволяють цього робити.

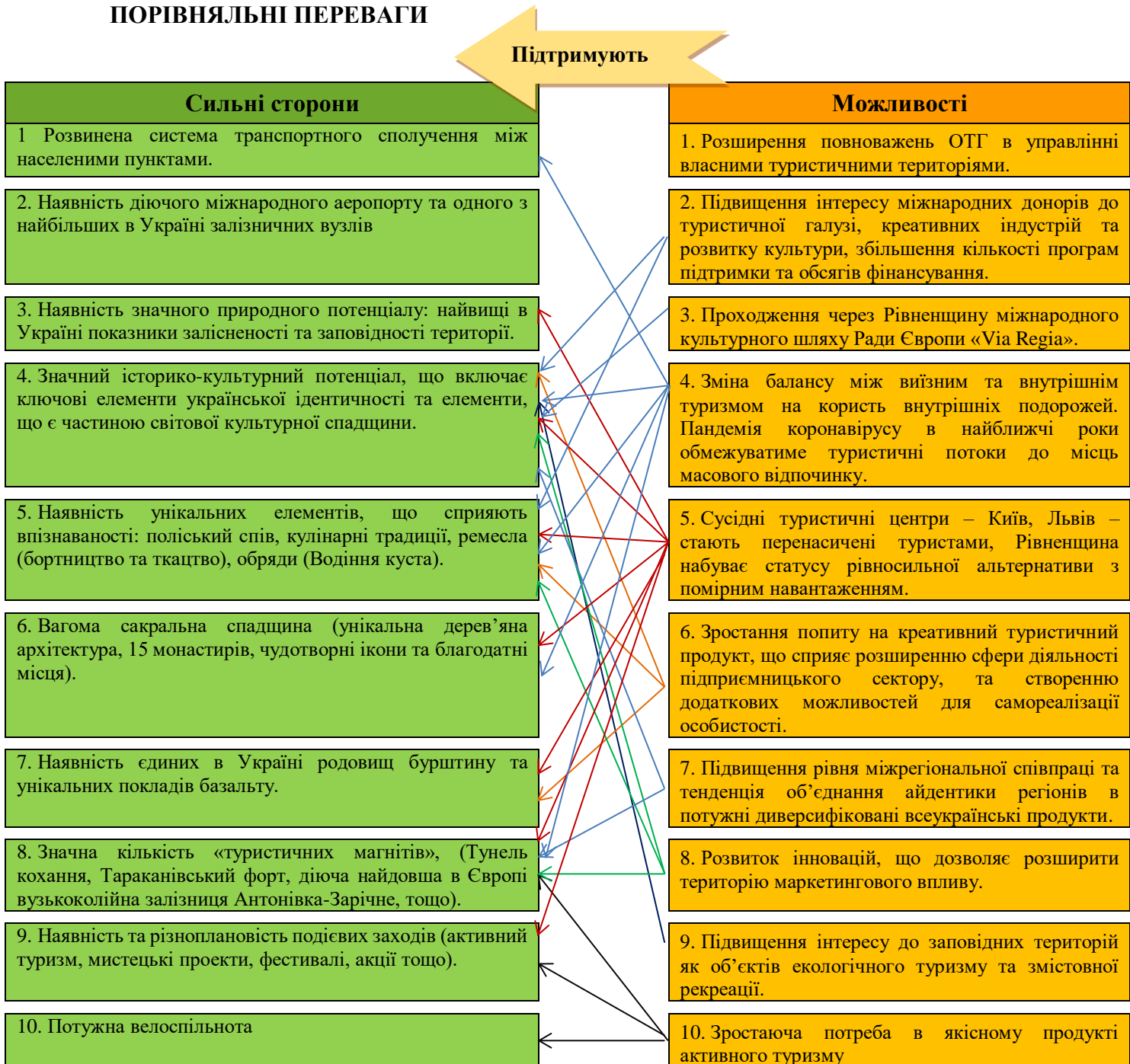
SWOT-аналіз - це аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища організації. Аналізу підлягають сильні сторони (Strength), слабкі сторони (Weakness) внутрішнього середовища, а також можливості (Opportunities) і загрози (Threats) зовнішнього середовища організації

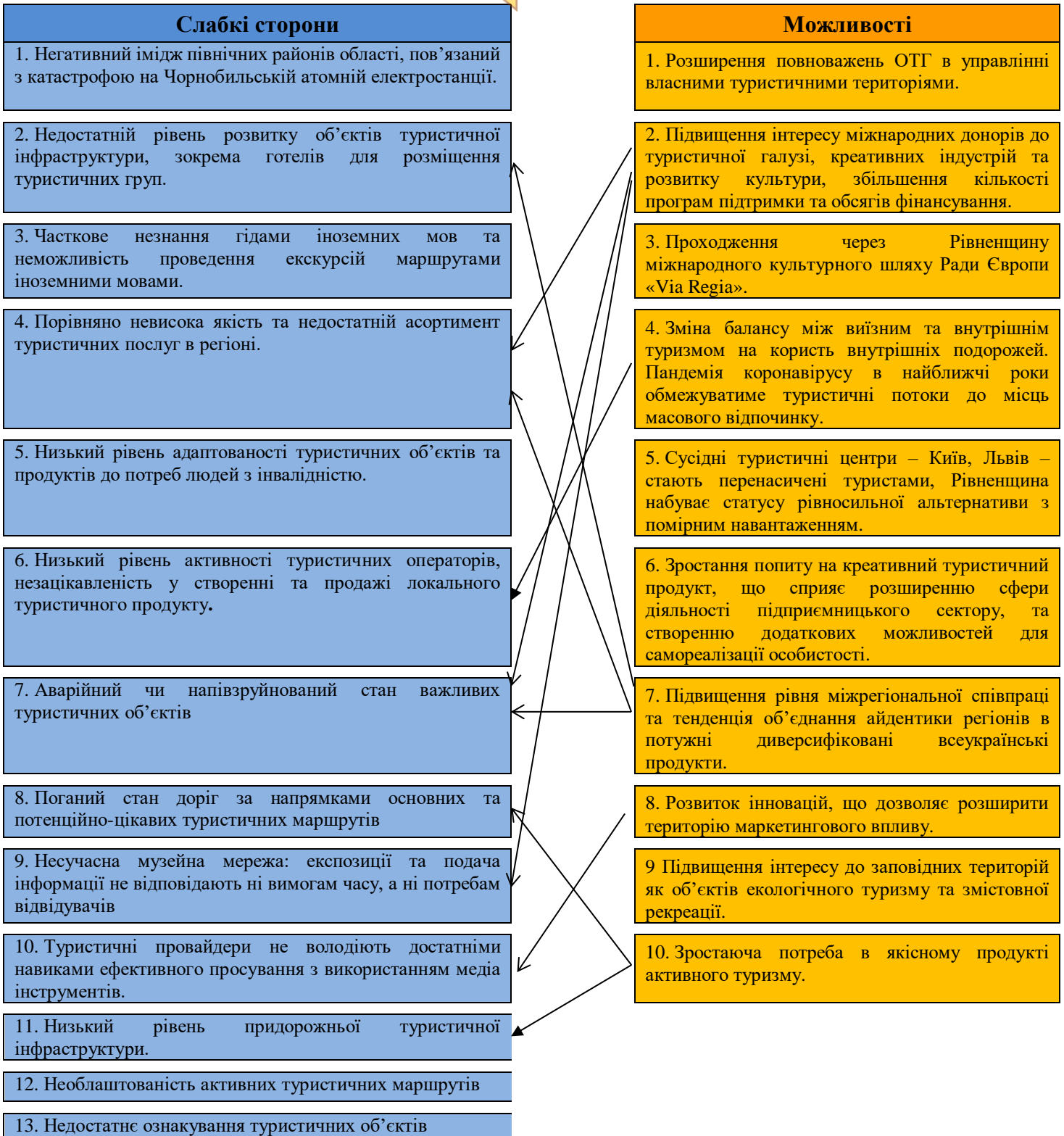
Методологія SWOT-аналізу передбачає спочатку виявлення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз, після цього встановлення зв'язків між ними, які в подальшому можуть бути використані для формулювання стратегії організації. В основі даної методології аналізу покладена теорія М.Портера про конкурентоспроможність організації у власній галузі. Процес SWOT-аналізу проводять на основі аналізу діяльності організації за допомогою нижче приведених блоків питань (табл. 3.7).

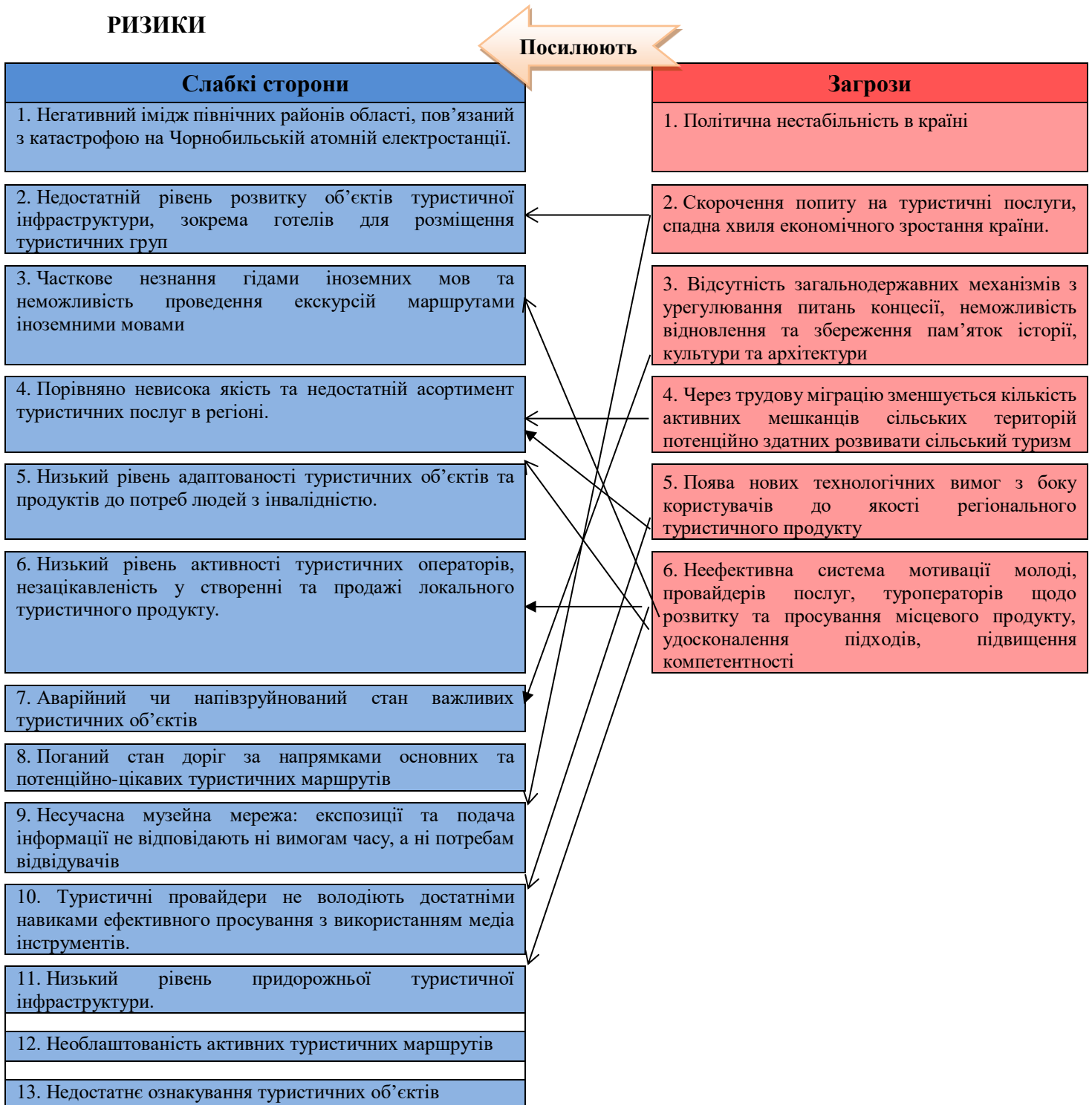

Таблиця 3.7.

SWOT-матриця Рівненської області

ВИКЛИКИ**Зменшують**

Аналізуючи SWOT-матрицю (табл. 3.7.), яка дозволяє виявити систему взаємозв'язків між основними «внутрішніми» чинниками та «зовнішніми» факторами впливу, можна сформулювати порівняльні переваги, виклики і ризики, що є основою для стратегічного вибору.

Порівняльні переваги, виклики та можливі ризики для Рівненської області:

- **Порівняльні переваги** (визначені в результаті аналізу сильних сторін і можливостей):

Серед прогнозованих сприятливих тенденцій виявлено три основні блоки, що суттєво посилюють сильні сторони Рівненщини як туристично-рекреаційної території та прямо впливатимуть на розвиток туризму. Так, одним з визначальних факторів є зміна балансу між виїзним та внутрішнім туризмом на користь внутрішніх подорожей. Уже сьогодні, в умовах пандемії коронавірусу очевидно, що обмеження зовнішніх туристичних потоків та подорожей до місць масового відпочинку, стимулюватиме стрімке зростання попиту на тематичний туристичний продукт. За таких умов Рівненщина, як територія з значним історико-культурним та рекреаційним надбанням, отримує можливість максимально реалізувати наявний потенціал. Для використання цієї можливості важливо запропонувати якісний диверсифікований туристичний продукт, забезпечити розвиток мережі туристичних маршрутів з їх відповідним ознакуванням та облаштуванням до потреб туристів, а також розробити та здійснювати ефективну промоцію регіону.

Передбачається подальше розширення фінансових можливостей галузі туризму за рахунок підвищення інтересу міжнародних донорів до проектів розвитку саме туристичного спрямування. Ця можливість може і повинна бути використана для реалізації унікального потенціалу територіальних громад та малих міст Рівненщини. Міжнародна технічна допомога – це основна

передумова для створення нових робочих місць, посилення конкурентного середовища та розвитку компетенцій, що в свою чергу сприятиме підвищенню якості туристичних продуктів. Для ефективного використання цієї можливості важливо забезпечити навиками проектного менеджменту та ефективним методикам управління як представників територіальних громад, управлінців та провайдерів туристичних послуг.

Третім важливим фактором є розвиток інновацій та зростання попиту на креативний туристичний продукт. Маючи багату історико-культурну спадщину, контекст якої незмінний (історичний факт, споруда), Рівненщина гостро потребує нового сучасного методу подачі інформації. Саме інноваційні технології дозволять ревіталізувати історико-культурну спадщину, модернізувати музейні експозиції та сформувати конкурентоздатний імідж області, зокрема у мережі Інтернет. У світлі цієї можливості, постає проблематика медіа-грамотності туристичних провайдерів та ефективного використання медіа ресурсів для просування туристичного продукту області.

- **Виклики** *(визначені в результаті аналізу слабких сторін і можливостей)*:

Зростаючі можливості дозволяють мінімізувати вплив слабких сторін на розвиток туризму на Рівненщині. Так, за рахунок підвищення рівня залучення фінансових ресурсів міжнародних донорських організацій, можливо значною мірою знизити гостроту проблем незадовільного стану історико-культурних об'єктів, та каталізувати процеси з покращення якості та розширення асортименту туристичних послуг в регіоні, модернізації туристичних продуктів.

Зростання попиту на активний туристичний продукт та підвищення інтересу до природно-заповідних територій, мінімізує вплив неякісного дорожнього полотна на туристичну привабливість регіону. У той же час, ця можливість є передумовою для розвитку сільських територій, які сьогодні є в

групі ризику через міграцію працездатного населення.

Підвищення рівня міжрегіональної співпраці з сусідніми областями та створення спільних продуктів нівелює брак туристичної інфраструктури. Зменшується зв'язок між відсутністю готелів та рівнем відвідання туристичних об'єктів, оскільки поселення може бути на території однієї області, а ціль подорожі - в обох. Варто зазначити, що така можливість сприятиме створенню потужних туристичних продуктів, наповненню напрямків туристами, а вже це мотивуватиме підприємницький сектор до створення засобів розміщення на території області та поблизу туристичних дестинацій.

- **Ризики** (*визначені в результаті аналізу слабких сторін і загроз*):

Зовнішні фактори (загрози) можуть суттєво погіршити проблеми розвитку області, пов'язані із слабкими сторонами регіону. Так, на слабкі сторони Рівненської області найбільше можуть вплинути політична та економічна нестабільність в Україні та світі, що прямо впливають на рівень життя та туристичні можливості як туристів, так і суб'єктів туристичної діяльності. Неготовність ризикувати, розпочинати нові проекти, створювати продукти посилюватимуть проблему низької якості туристичних послуг, брак висококваліфікованих фахівців туристичного супроводу та обмеженого асортименту туристичних пропозицій.

Однією із загроз, що може посилювати слабкі сторони, є відсутність оперативного та ефективного реагування на відтік працездатного населення із сільських територій, та кваліфікованих кадрів за кордон. Оскільки більшість туристичних магнітів та унікальних туристичних ресурсів області розміщені в селах, це може суттєво знизити рівень туристичного обслуговування, а відтак і конкурентоздатність Рівненщини на ринку туристичних послуг.

Таблиця 3.8

Цілі і завдання Стратегії розвитку туризму та рекреації Рівненської
до 2027 року

Стратегічні цілі	Операційні цілі	Завдання
1. Розширення асортименту туристичних продуктів	1.1. Стимулювання створення нових туристичних продуктів	1.1.1. Проведення конкурсу серед ОМС на створення нових інфраструктури нових туристичних продуктів (в рамках обласного конкурсу проектів) 1.1.2. Оголошення конкурсу серед фізичних осіб на започаткування надання послуг сільського зеленого туризму або туризму вихідного дня 1.1.3. Супровід переможців конкурсів у процесі створення нових туристичних продуктів 1.1.4. Проведення 52 тематичних сімейних вікендів в м.Рівне та околицях
	1.2. Покращення рекреаційної інфраструктури поблизу діючих туристичних об'єктів	1.2.1. Обстеження діючих туристичних об'єктів, визначення їх пріоритетності 1.2.2. Виготовлення проектної документації 1.2.3. Проведення ремонтно-будівельних робіт для облаштування зон відпочинку поблизу діючих туристичних об'єктів
	1.3. Ознакування наявних туристичних продуктів та дестинацій	1.3.1. Обстеження наявних туристичних продуктів та дестинацій, визначення їх пріоритетності 1.3.2. Виготовлення проектної документації 1.3.3. Проведення робіт з маркування, встановлення вказівників, знаків, інфостендів
2. Підвищення потенціалу надавачів туристичних послуг	2.1. Активізація комунікації між учасниками ринку туристичних послуг	2.1.1. Проведення систематичних онлайн-форумів для обговорення актуальних питань у сфері туризму 2.1.2. Організації виїздів для обміну досвідом для надавачів туристичних послуг 2.1.3. Проведення щорічних спеціалізованих комунікаційних заходів (можливо, у поєднанні з іншими формами масових комунікаційних заходів)
	2.2. Навчання надавачів туристичних послуг	2.2.1. Проведення для діючих та потенційних надавачів туристичних послуг вебінарів та семінарів на теми: проектний менеджмент, підприємництво в туризмі, сільський туризм, курси для гідів, діяльність туристичних інформаційних офісів, маркетинг, медіаграмотність, комунікації тощо
3. Промоція туристичних продуктів	3.1. Промоція туристичного потенціалу регіону під час спецзаходів	3.1.1. Проведення щорічних фестивалів 3.1.2. Представлення області у національних та міжнародних виставкових заходах
	3.2. Розширення доступності інформації у Інтернет про туристичні об'єкти і послуги	3.2.1. Оцифрування інформації про туристичні об'єкти та об'єкти туристичної інфраструктури 3.2.2. Виготовлення презентаційних відеоматеріалів українською, польською, англійською 3.2.3. Створення та підтримка сайту 3.2.4. Розміщення та популяризація в Інтернет інформації про туристичні об'єкти та об'єкти туристичної інфраструктури
	3.3. Створення промоційної продукції	3.3.1. Розробка нового пакету туристичного брендування Рівненщини 3.3.2. Виготовлення рекламно-інформаційної та сувенірної продукції

Дослідженн сучасного стану ринку туристичних послуг у Рівненській області довело доцільність та необхідність розвитку туристичної галузі. Переваги становлення туризму в містах і на територіях їхнього розташування очевидні.

Висновки до 3 розділу

Отже, проведений аналіз сучасного стану ринку туристичних послуг у Рівненській області довів доцільність та необхідність розвитку туристичної галузі. Переваги становлення туризму в містах і на територіях їхнього розташування очевидні. Окрім збільшення кількості робочих місць, це впровадження туристичних продуктів, що характеризуватиме область якнайкраще, також збільшення платоспроможності та життєвого рівня населення місцевості. А це, в свою чергу, спричинить підвищення прибуткової частини бюджету та видатків на історико-культурне відродження міст і регіону в цілому. Без сучасних інвестиційно привабливих, гнучких, клієнтоорієнтованих підприємств, неможлива успішна інтеграція у світовий економічний простір, підвищення добробуту народу, розвиток інноваційної економіки, сталий розвиток територій. Тому, на сучасному етапі, розвиток ринку туристичних послуг заслуговує на особливу увагу з боку керівництва області і відповідних підприємств.

Туристична галузь на Рівненщині, хоч і повільними кроками, все ж збільшує свої показники. І саме від того, яким шляхом надалі піде розвиток значно залежить її майбутнє, майбутнє економіки Рівненської області та України в цілому.

РОЗДІЛ 4

ПРОПОЗИЦІЇ ШОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

4.1. Організація сучасної туристичної інфраструктури регіону в межах «Зеленого шляху»

Досягнення Рівненщини – ефективний процес стратегічного планування, який завершився прийняттям єдиної в Україні Стратегії розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло» на 2018-2022 роки. Цей документ є дорожньою картою для Березнівського, Гощанського, Костопільського, Корецького та Рівненського районів, який увійде до європейської мережі Зелених шляхів.

Зелені шляхи / Greenways – це багатофункційні маршрути для пересування безмоторними транспортними засобами чи пішохідним способом, що проходять вздовж природних коридорів, історичних торгових шляхів, річок і закинутих залізничних колій. Ці маршрути координуються місцевими товариствами з метою впровадження ідеї сталого туризму і пропаганди здорового способу життя. Зелені маршрути є основою для реалізації місцевих ініціатив соціального характеру і проектів, пов'язаних з охороною природи, ландшафтів, збереженням культурної спадщини, екологічним туризмом і транспортом, що не забруднює навколишнє середовище.

1. Зелений маршрут великої протяжності об'єднує країни, регіони і великі міста. Основна його ціль – розвиток стійких видів туризму (найчастіше велотуризму, а також водного, пішого, кінного). Зелені маршрути великої протяжності повинні відповідати як функціональним критеріям, так і критеріям по інфраструктурі. Критерії по інфраструктурі: • Зелений маршрут з'єднує природні та культурні пам'ятки, цікаві місця з краєзнавчої, природної, культурної, історичної та соціальної точок зору – як мінімум кожні 15 км; • На

маршруті є місця для відпочинку – як мінімум кожні 20 км; • На маршруті знаходяться туристичні об'єкти з доступною готельною та гастрономічною базами – як мінімум кожні 30 км; • Інформація про маршрут (у вигляді буклетів, брошур, путівників, карт і т.д.) поширюється в пунктах туристичної інформації на маршруті і в сусідніх регіонах; • Маршрут проходить по безпечних дорогах, відокремлених від доріг для автотранспорту чи по спокійних дорогах з низькою інтенсивністю руху; • Як мінімум 90% маршруту проходить по дорогах з ущільненим покриттям, що дозволяє пересування на велосипеді в будь-якій порі року (стосується веломаршрутів); Функціональні критерії: • В кожному населеному пункті/селищі і біля туристичної пам'ятки, де проходить зелений маршрут, знаходиться як мінімум одна інформаційна таблиця, яка вказує маршрут і населений пункт; • На маршруті знаходиться як мінімум 1 пункт продажу виробів народних промислів (магазин, майстерня, галерея, т.п.); • На маршруті знаходиться як мінімум 1 пункт дегустації страв місцевої/регіональної кухні (їжа чи напої); • На маршруті є можливість ознайомитися/відвідати як мінімум одну місцеву ініціативу, направлену на охорону та інтерпретацію природної і культурної спадщини; • Маршрут проходить через центр селища/населеного пункту і міста, чи туди можна легко дістатися від основної траси маршруту за допомогою позначень в вигляді відгалуження або петлі; • На маршруті можна скористатися як мінімум однією туристичною послугою, запропонованою місцевим/регіональним туроператором. Критерії Зелених Шляхів

Приклади шляхів Greenways за кордоном Vienna Pragче Krakow Warsaw
 Vчdapest MiercчreaСічс Brno BanskaStiavnica Lvov Wroclaw Szczecin Gdansk
 Minsk Lepel Rossony Novi Sad Beograd Sofia Osijek RosiaMontana Teічс
 Gheorgheni OcнаSчgatag Negresti-Oas Докчdovo Smilovichi MezekBanya Rochsse
 Kozlodчy Brashlian Lesko Snina Zlatibor VrnјаскаBanja Bialystok Debrzno

Де вони створюються? • На екологічно-чистих і безпечних територіях •
 Довкола та на територіях природно-заповідного фонду (в першу чергу поряд з

національними природними парками та на мальовничих ландшафтах) • На територіях зі збереженою автентичною культурою • Поряд з місцями історичної спадщини, там, де є транспортна доступність для відвідування • Де місцеві мешканці готові зустрічати гостей і надавати їм послуги або хочуть навчитися це робити.

У 2014-2018 роках в області здійснено комплекс заходів з розвитку туризму, становлення місцевого туристичного продукту та формування позитивного туристичного іміджу Рівненщини. Рівненщина -- одна з перших областей в Україні, яка розпочала впровадження світової практики розвитку Зелених шляхів (Greenways).

Досягнення Рівненщини – ефективний процес стратегічного планування, який завершився прийняттям єдиної в Україні Стратегії розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло» на 2018-2022 роки. Цей документ є дорожньою картою для Березнівського, Гощанського, Костопільського, Корецького та Рівненського районів, який увійде до європейської мережі Зелених шляхів.

Розпочато роботу із розвитку мережі туристичних маршрутів - працює експертна комісія з проведення маркування та знакування туристичних маршрутів області, промарковано 5 маршрутів загальною протяжністю понад 400 км: «Поліська січ», «Велика пригода у національному природному парку Дермансько-Острозький», «Валерина стежка», «Горинський берег», «Велопарк «Ремельський».

Започатковано процес впровадження інноваційного досвіду створення туристичних інформаційних офісів. В області працює 6 туристичних інформаційних офісів в містах Рівне, Острог, Сарни, Корець, смт Володимирець та Дубенському районі (рис. 4.1).

У регіоні реалізується Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2027 року, де визначено три стратегічні цілі: розвиток економічного потенціалу, розвиток сільських територій та розвиток людського капіталу. Всі вони пов'язані з розвитком туристичної галузі. Крім того, окремо виділена

операційна ціль "1.3. Розвиток внутрішнього туризму", в рамках якої передбачається реалізація трьох завдань: розвиток туристичних об'єктів, продуктів та мереж; туристична промоція області; покращення стану рекреаційних зон.

Рис. 4.1 Схема Зеленого шляху "Медове коло"

Джерело: [36]

Стратегія розвитку туризму Зеленого шляху "Медове коло" спрямована на реалізацію цілей та завдань Стратегії розвитку Рівненської області на період до 2025 року в частині туризму. Проект має свої географічні межі, які знаходяться у п'яти адміністративних районах Рівненської області: Березнівського, Гощанського, Костопільського, Корецького та Рівненського. У Стратегії цю територію визначено терміном "дестинація". Дестинація - приваблива для туристів територія з набором місць відвідування, атракцій, розвинутою туристичною інфраструктурою та людським ресурсом, який надає послуги туристам.

Нами проаналізована туристична інфраструктура даного проекту та згрупована за розділами:

Таблиця 4.1

Дестинації, на які розповсюджується проект Зеленого шляху "Медове коло"

Район	АНАЛІЗОВАНА ДЕСТИНАЦІЯ					Всього
	Рівненський	Костопільський	Березнівський	Гощанський	Корецький	
Кількість населення, тис. осіб	88,3	64,5	65,4	38,9	36,3	293,4
Площа, кв. км	1176	1496	1700	692	720	5784
Густина населення, осіб/км ²	75,7	43,2	36,8	51,7	47,6	В середньому: 51 особа/км ²

Джерело: [36]

- носії туристичної інформації;
- заклади і суб'єкти туристичного обслуговування;
- елементи дорожньої та туристичної навігації
- зв'язок;
- колективні заклади туристичного розміщення;
- заклади харчування;
- банківські та страхові компанії;
- місця для громадського відпочинку;
- гігієна та санітарія, медичні послуги;
- заклади та об'єкти продажу/прокату товарів для туристів;
- інфраструктура для людей з інвалідністю та ін.

Для ефективного розвитку туризму дестинація потребує якісної туристичної інформації: інформаційних таблиць біля туристичних об'єктів, вказівників до них, маркування туристичних і велошляхів, дорожніх вказівників до туристичних об'єктів, туристичних інформаційних офісів у місцях масового перебування туристів, роздаткової поліграфічної продукції, яка рекламувала б туристичні атракції дестинації (у музеях, туристичних об'єктах, готелях, закладах громадського харчування, на туристичних виставках, фестивалях та інших подіях).

Таблиця 4.2

Носії туристичної інформації

Елементи інфраструктури	Фактичний стан
Інтернет-ресурси з туристичною інформацією про DESTИНАЦІЮ	Діє офіційний туристичний сайт Рівненщини: www.rivne.travel . Сайти туристичних громадських спільнот: http://tvd.rv.ua/ , http://way.rv.ua/ Мінімальні інформації можна знайти на сайтах районів Статті у Вікіпедії.
Туристична інформація (інформаційні таблиці, туристичні термінали, туристичні інформаційні офіси, вказівники, роздаткові матеріали)	На деяких автомобільних шляхах є дорожні знаки до туристичних об'єктів (на коричневому фоні). Облаштовані інформаційні таблиці та частина навігації в Надслучанському регіональному ландшафтному парку. Створена навігація велосипедного шляху «Поліська Січ». Існує навігація та маркування екостежки біля Музею лісу ДП «Костопільське лісове господарство». Є інформаційні стенди біля Тунелю кохання та в с. Пересопниця.

Джерело: Складено автором

Важливим акцентом має бути наявність цікавої та актуальної туристичної інформації на Інтернет-ресурсах: ніщо так не приваблює потенційного туриста, як правильно представлена у світовій мережі туристична пропозиція.

Частковий інтерес до місцевого туристичного ринку обмежується одним- двома напрямками туризму – рекреаційний та оздоровчий. Інші напрями туризму в межах дестинації майже не пропонуються туристичними фірмами. За наявності комплексних туристичних продуктів, серед туроператорів та інших організаторів відпочинку з-поза меж дестинації з'явиться інтерес до її території.

Таблиця 4.3.

Заклади і суб'єкти туристичного обслуговування

Елементи інфраструктури	Фактичний стан
Туристичні фірми	На території дестинації працює близько ста турфірм. Практично всі вони знаходяться в обласному центрі і більшість з них є турагентами. Суб'єкти туристичної діяльності орієнтовані переважно на виїзний туризм, якісних туристичних пропозицій з відпочинку на Рівненщині туристичні фірми майже не мають.
Гіди/екскурсоводи	Гід-екскурсовод Губницький Микола Опанасович, м. Рівне. Краєзнавець Поліщук Валентин Михайлович, с. Харалуг Корецького району. Рокунець Леонід Миколайович, вчитель, краєзнавець с. Бугрин Гощанського району Рівненська обласна організація Національної спілки краєзнавців України налічує 51 краєзнавця, з яких територію дестинації представляють 31 особа. Офіційних членів від Корецького і Костопільського районів немає. Жителі дестинації, зокрема, вчителі шкіл, можуть в перспективі бути особами туристичного супроводу.
Музеї	На території дестинації працює близько 16 музеїв з державною чи приватною ініціативою

Джерело: Складено автором

В обслуговуванні туристів і презентуванні території важлива роль належить місцевим особам туристичного супроводу. На цей час на проєктованій території недостатня кількість таких осіб: переважно це місцеві краєзнавці-любители, кваліфікація яких тяжіє до старих методів проведення екскурсій чи супроводу туристів. Проте, плануючи розвиток туризму, потрібно одразу врахувати необхідність у кваліфікованих кадрах для обслуговування туристів з використанням сучасних методик супроводу, зокрема інтерпретації природної та культурної спадщини.

Таблиця 4.4.

Елементи дорожньої та туристичної навігації

Елементи інфраструктури	Фактичний стан
Дороговкази, вказівники	Залежно від напрямку заїзду, до окремих населених пунктів дестинації ведуть дороговкази і вказівники. Встановлені дорожні знаки на коричневому фоні до основних туристичних об'єктів: «Тунель кохання», культурно-археологічний центр «Пересопниця», Корецький і Губківський замки, геологічний заказник «Базальтові стовпи». Однак, цього недостатньо для повноцінного функціонування системи туристичної інформації, особливо в контексті міжнародних стандартів. Дорожні знаки повинні бути встановлені до всіх туристичних об'єктів та об'єктів туристичного сервісу
Маркування та знакування туристичних маршрутів	Оскільки на проєктованій території офіційні туристичні маршрути лише починають проєктуватися, маркування майже відсутнє. Туристи, які приїжджають, користуються інформацією з мережі Інтернет, друкованих карт (плануючи подорож самостійно) або подорожують зі знайомими, які проживають поряд. У межах дестинації знакування має лише нещодавно запроєктовані та промарковані шляхи «Поліська Січ», «Велика пригода у Дермансько-Острозькому національному природному парку», «Валерина стежка»
Електронні карти	Офіційних електронних карт, як і офіційних треків шляхів, поки немає. Проте на спеціалізованих ресурсах є чимало приватних пропозицій, найбільше велотреків, якими можна скористатися, плануючи подорож. Вартий уваги сайт Спільки велосипедистів Рівного.

Джерело: складено автором

Автотранспортне сполучення є для дестинації головним, тому увага до дорожньої навігації має бути особливою. Це необхідно через густу мережу доріг різного значення, що має бути зрозумілим для гостей, які приїждять вперше. В міру розвитку дестинації як цілісної структури, необхідно передбачити уніфіковані і зрозумілі дорожні знаки.

Туристична навігація є обов'язковим елементом туристичної інфраструктури. Вона виконує функцію не тільки орієнтування туристів, а й створює безпечні умови подорожі, не даючи їм заблукати. Також, одним із трендів сучасного туризму є використання різних електронних засобів та програм для навігації. Створення туристичної навігації не

вимагає значних фінансових та організаційних витрат, а тому її можна легко і швидко впровадити. Види туризму, які вимагають навігації, залежать від специфіки самої території, місць та способу подорожування

Таблиця 4.5

Зв'язок

Елементи інфраструктури	Фактичний стан
Телефонні оператори і якість зв'язку	Згідно з опитуванням, місцеве населення задоволене якістю мобільного зв'язку
Забезпечення Інтернетом	Основні постачальники послуг – мобільні оператори «Київстар», «Lifecell», «Vodafone Україна», Укртелеком, Інтертелеком. Оцінка опитаних: «задовільно»
Публічний Wi-Fi	Безкоштовний доступ до мережі Інтернет через хотспоти в громадських місцях туристичної дестинації не зафіксовано. Учасники опитування підтвердили незадовільний рівень забезпечення вільного доступу до Wi-Fi.

Джерело: складено автором

Для туристів надважливими будуть: якісний мобільний зв'язок, доступ до мережі Інтернет на всій території туристичної дестинації. Органам місцевого самоврядування необхідно заохочувати суб'єктів підприємницької діяльності чи створювати самі точки доступу з безкоштовним Wi-Fi для туристів у місцях їх концентрації. «Зона вільного Інтернету» сьогодні є життєво важливою необхідністю для подорожуючих. Подальше розширення мережі хотспотів повинно охопити основні зони туристичної дестинації, що відвідуються туристами.

Програма розвитку туризму в Рівненській області на 2016 - 2020 роки, схвалена розпорядженням голови облдержадміністрації від 27 січня 2016 року та затверджена рішенням обласної ради від 11 березня 2016 року № 117, акцентує увагу на таких проблемах у галузі готельного господарства: недосконале державне регулювання; відсутність можливості розміщення туристичних груп у малих містах області; особливо гострою проблема проживання є у містах Дубно, Острог і Корець, які відносяться до

аналізованої дестинації та її околиць; низький показник забезпеченості готелями: 1,3 готельних місця на 1 тис. осіб, що набагато менше, ніж у сусідніх областях; застаріле технічне забезпечення; низька якість послуг; нестача кваліфікованих кадрів; недостатня реклама;

матеріально-технічний стан не відповідає міжнародним стандартам; готельна галузь потребує залучення інвестицій;

відсутність інвестиційних проектів у галузі туризму

Таблиця 4.6

Колективні заклади туристичного розміщення

Кількість на території дестинації	
готелі	27
мотелі	7
хостели	1
дитячі табори (зокрема сезонні)	7
туристичні комплекси, бази, санаторії	17
агрооселі, «зелені» оселі	17
кемпінги	0
місця під намети	4

Джерело: складено автором

Готельна сфера - основна складова туристичної індустрії за обсягом матеріальних і фінансових ресурсів, кількістю зайнятих працівників, обсягом доходів. Готельний сервіс містить цілий комплекс послуг для туристів і є ключовим чинником, що визначає перспективи розвитку туризму, впливає на розвиток інших ключових сегментів економіки: транспорту, будівництва, торгівлі, зв'язку. В умовах конкуренції у сфері гостинності підприємства готельного бізнесу повинні дбати про високий рівень комфорту проживання, сервісного обслуговування клієнтів, розширювати набір додаткових та супутніх послуг, в тому числі інформаційних, побутових, посередницьких, послуг бізнес-центру, організації дозвілля.

Оскільки дестинація розташована поряд з обласним центром, більш поширеним буде її відвідування у вихідні дні. Проте, із комплексним

розвитком туризму на території та створенням набору різноманітних туристичних продуктів з'явиться потреба у збільшенні кількості місць ночівлі туристів. Особливо відчутним це буде під час активного туристичного сезону або проведення івентів, свят, масових заходів коли кількість туристів є найбільшою. Кількість, специфіка, категорія і місткість закладів розміщення залежатиме від загальної концепції розвитку території. Комплексний розвиток території почне генерувати більшу кількість гостей, але, разом з цим, вже на початку такого розвитку необхідно бути готовим до збільшення попиту на місця розміщення та надавати якісні послуги. Окрім готелів, одним із шляхів вирішення питання поселення у такий період може бути залучення місцевих жителів до пристосування власних садиб під розміщення туристів. Більшість існуючих агросадиб не мають сучасних підходів до туристичного обслуговування. Житлові будівлі потребують модернізації, а господарі – розуміння нових стандартів якості та опанування нових підходів до обслуговування туристів. Якщо територія буде розвиватися як зона активного проведення часу, тоді доцільно передбачити бюджетні місця розміщення – кемпінги та наметові місця, яких у дестинації немає.

До системи ресторанного господарства входять: ресторани різного класу, бари, кафе та їдальні, пункти швидкого приготування їжі та самообслуговування. Вид харчування завжди вказують у складі туристичних послуг: їжа не просто звична потреба людини, а й розвага і задоволення. Туристи розглядають її як привабливий, цікавий елемент програми туру. Головною ознакою якісного харчування є безпека: організм людини, що подорожує, ослаблений мандрівкою, можливо недосипанням, синдромом захитування після тривалого переїзду, акліматизацією, неповноцінною гігієною, власними проблемами зі здоров'ям (алергія, несприйняття певних продуктів, медичні протипоказання).

Таблиця 4.7

Заклади харчування

Ресторани, кафе	На території дестинації 5 районів, з яких найкращу інфраструктуру туристичного харчування мають Рівненський район та м. Рівне. Експертна думка щодо закладів громадського харчування поза м. Рівне є такою: недостатня кількість закладів харчування практично за всіма туристичними напрямками дестинації; низька якість продуктів у кафе, обмежений вибір страв; недостатньо професійне обслуговування, яке часто має ознаки «радянщини» та ворожості до приїжджих (продавці та офіціанти сприймають «чужих» неохоче).
Виїзна (пересувна) торгівля	Організація виїзного харчування під час масових заходів, фестивалів у містах чи Днів села.
Мережа продовольчих магазинів	Достатня кількість продовольчих магазинів. Якість товарів мала би бути кращою: дата придатності м'ясних чи сирних продуктів часто критична. Більшість місцевих жителів, як правило, знають, у якому магазині і які товари можна купувати, а для туристів є ризик помилкового вибору неякісного товару.

Джерело: складено автором

Недостатня кількість закладів ресторанного господарства на території дестинації, а ті, що працюють, не розраховані на прийом туристів, особливо – туристичних груп. Кількість продовольчих магазинів наразі задовольняє лише внутрішні потреби дестинації. Асортимент продуктів достатній для подорожуючого чи відпочивальника. Цінова політика магазинів адекватна ринку. Розвиток території, який спрямований на збільшення кількості приїжджих, актуалізує питання відкриття нових закладів та покращення стандартів.

Таблиця 4.8

Заклади та об'єкти продажу/прокату товарів для туристів

Крамниці продажу туристичного спорядження іодягу	Основні тенденції: більшість крамниць знаходиться у м. Рівне; 80 відсотків – спеціалізовані рибальські крамниці; в цілому на території дестинації більше 20 магазинів продажу туристичного спорядження; близько 12 відсотків ринку - велосипедний напрям.
Пункти прокату туристичного спорядження	Працює 9 закладів надання в оренду туристичного обладнання: чотири заклади, що надають у прокат туристичне спорядження для активного і пішохідного туризму; три заклади, що надають в оренду засоби для водних видів туризму (один знаходиться на межі дестинації); три заклади займаються прокатом велосипедів і спорядження.
Точки продажу сувенірної продукції (крамниці, кіоски, туристичні базари тощо) Майстерні народних промислів	Місце продажу сувенірної продукції дуже мало, вибір невеликий, якість посередня. Експертною групою виявлено продаж сувенірної продукції (як правило, магнітів): м. Рівне – сувенірні крамнички у місцях перебування туристів; санаторії; с. Маринин – Етнографічний музей-скансен; с. Пересопниця - археологічно-культурний центр «Пересопниця»; сmt Клевань - Тунель кохання; м. Костопіль - Музей лісу, магазин «Лісовичок». Практично у всіх районах аналізованої дестинації можна показати туристам автентичні ремесла чи домовитись про майстер-класи. Зокрема у с. Маринин Березнівського району є можливість повчитися у гончара і ткалі.

Джерело: складено автором

На території дестинації туристу можна розраховувати на дозвілля у

театрах, клубах і кінозалах, що працюють у м. Рівне. В районах таких закладів значно менше, за якістю обслуговування і репертуаром вони також поступаються обласному центру.

Таблиця 4.9

Місця для громадського відпочинку

Кінозали, театри, клуби	Мережа закладів включає: м. Рівне: два кінозали, автокінотеатр «АЧТО MOVIE», три театри, розважальні клуби для дорослих; кінозал і нічний клуб у Костополі; сільські клуби та районні будинки культури на периферії дестинації нічим не зацікавлять туриста.
Місця для купання (наявність, облаштованість)	Пляжі, придатні для відпочинку: у санаторіях смт Гоща, сіл Щекичин, Жобрин; м. Рівне – озеро Басів кут; с. Кустин Рівненського району; м. Рівне – КП «Дитячий санаторно-оздоровчий комплекс «Електронік-Рівне»; с. Обарів – біля готелю «Швейцарія».
Альтанки для відпочинку, барбекю	Кращі інфраструктурні елементи: альтанки мисливсько-спортивного клубу «Сокіл» (с. Суськ Костопільського району); відпочинковий комплекс «Калина» (с. Карпилівка Рівненського району); Музей лісу (Костопільський район); туристичний комплекс «Монте Карло» (с. Решуцьк Рівненського району); заміський клуб сімейного типу «Вeerмчду слчв» (с. Ходоси Рівненського району). Більшість альтанок створені при лісгоспах, проте їх кількість недостатня.
Лавочки для відпочинку в громадських місцях чи біля туристичних об'єктів	Недостатня кількість, більшість з них встановлені в м. Рівне. В селах дестинації облаштовані зони відпочинку практично відсутні. На території лісових господарств є відпочинкові придорожні зони, але небагато.

Джерело: складено автором

Є достатня кількість облаштованих місць для купання. Однак, частина пляжів потребують систематичного контролю за дотриманням

санітарних норм.

Альтанки і лавочки для відпочинку в місцях потенційного перебування туристів поблизу туристичних об'єктів чи на території сіл практично відсутні.

Таблиця 4.10

Банківські послуги та страхові компанії

Банкомати, термінали	У достатній кількості є лише на території м. Рівне, середній показник наявності – у районних центрах, у селах практично відсутні.
Можливість оплати карткою	Мінімальна можливість оплати карткою за межами обласного центру. Усі продовольчі магазини чи кафе, що розташовані поза межами м. Рівне, обслуговують лише заготівку.
Страховання населення і туристів	На території дестинації 53 страхові компанії: Березнівський район 3 Гощанський район 1 Корецький район 2 Костопільський район 4 Рівненський район 43

Джерело: складено автором

Більшість туристів – люди, які мандрують, і з метою безпеки вони часто не беруть із собою грошей. Для них оплата карткою є важливим, а часто і ключовим моментом, зокрема у випадку непередбачених витрат, проблем зі здоров'ям, необхідності ремонту засобу пересування, оплати за нічліг чи харчування.

Розвиток туристичної інфраструктури повинен здійснюватися з урахуванням потенційної потреби туристів в оперативному отриманні медичної допомоги. На жаль, на території дестинації туристу можна розраховувати найкраще надання медичних послуг лише в обласному чи районних центрах. Подекуди у селах можна взагалі не отримати медичної допомоги. Щодо стоматологічної допомоги, то її можуть надати у всіх районах дестинації.

Таблиця 4.11

Гігієна і санітарія

Громадські туалети (чисті, у вільному доступі) (достатність і чистота)	Недостатня кількість туалетів на території дестинації: придорожні туалети не відповідають санітарним нормам, крім санітарних зон автозаправних станцій. Краща ситуація в м. Рівне, де можна скористатись послугами великих мереж громадського харчування. Важливо забезпечити відповідні санітарно-гігієнічні умови біля туристичних об'єктів. в с. Суськ є платна територія для відпочинку у лісі із зручностями: туалетами і рукомийниками. Також туристи, можуть скористатись зручностями лісових господарств, якщо знають їх розташування. Села дестинації не всюди забезпечені громадськимитуалетами.
Смітники, урни (достатність і прибирання)	В м. Рівне смітники і урни є, працює система їх догляду. На інших територіях дестинації недостатність смітників призводить до нагромадження сміття на вулицях і в лісах.
Бювети, питна вода, джерела	Практично по всій території дестинації можна поповнити запаси питної води. У першу чергу це купована чи мінеральна вода (продовольчі магазини, аптеки, супермаркети, заправки, кафе тощо). Також можна набрати води у сільських криницях в селах. На території дестинації є чимало джерел з природною питною водою. Однак, одна частина з них необладнана, інша – на межі зникнення через людську недбалість або замулення.

Джерело: складено автором

Аптечна мережа найкраще розвинена у Рівненському, Березнівському, Костопільському районах, у Корецькому і Гоцанському районах найменша кількість аптек.

Люди з інвалідністю також можуть відвідувати дестинацію у справах чи з метою відпочинку. Спеціалізована інфраструктура повинна включати всі вищезазначені елементи та додаткові можливості для проживання і подорожування людей у візках чи з порушеннями опорно-рухового апарату. Така інфраструктура на території дестинації не існує.

Таблиця 4.12

Безпека жителів і туристів

Безпека шляхів сполучень	Експертами безпека шляхів сполучень визначена як «задовільна» через проблеми з дорожнім покриттям, наявність ділянок, де відсутня дорожня розмітка, недостатню кількість дорожніх знаків. Проте, слід зазначити, що на момент аналізу території, окремі ділянки автошляхів дестинації ремонтувалися.
Поліція та охорона правопорядку	На території дестинації підрозділи Національної поліції знаходяться у всіх районних та обласному центрі. Окрім того, діють приватні охоронні фірми, які забезпечують нагляд за дотриманням порядку в населених пунктах дестинації.
Безпека на воді	За останні 10 років щорічно при користуванні водними об'єктами території гине від 5 до 13 громадян. Основною причиною цього є користування водними об'єктами, що не призначені для купання, нехтування правилами безпеки поведження на воді, відсутність належного облаштування пляжів та інших місць масового відпочинку населення біля водних об'єктів, в першу чергу – сезонними рятувальними постами.

Джерело: складено автором

Рівень охорони правопорядку на території дестинації є достатнім, оскільки діють приватні охоронні структури, подекуди встановлені камери спостереження, а також у кожному районі працюють територіальні підрозділи Національної поліції.

Протипожежний захист населених пунктів необхідно покращувати: кількість пожеж та втрати від них є значними.

Серед потенційних загроз безпеці жителів і туристів: радіація, можливі техногенні катастрофи, вибухи застарілих боєприпасів. Ймовірність їх виникнення мінімальна.

Охарактеризувавши туристичну інфраструктуру Рівненської області, розбивши її на групи, можна визначити та описати туристичні продукти дестинації. В рамках Зеленого шляху «Медове коло» можна виділити основні блоки туристичних продуктів (табл. 4.13).

Таблиця 4.13

Опис туристичних продуктів дестинації

ЗЕЛЕНИЙ ШЛЯХ «МЕДОВЕ КОЛО»		
Будь активний!	Відпочивай змістовно!	Живи здорово!
<ul style="list-style-type: none"> • Велотуризм • Водний туризм • Кінний туризм тавідпочинок • Піший туризм • Скандинавська ходьба • Скелелазіння • Мисливство і рибальство 	<ul style="list-style-type: none"> • Бортництво і апітуризм • Археологічні реконструкції • Експериментальне млинарство • Експериментальне човнярство • Етнотуризм • Військовий туризм • Геотуризм • Релігійний туризм 	<ul style="list-style-type: none"> • Здорове харчування • Екотуризм • Стаціонарний туризм (рекреація, оздоровчий, агротуризм)

Джерело : складено за []

«**Будь активний!**» - туристичні продукти блоку характеризуються активними та немоторизованими способами пересування. Характеристики території дозволяють проводити час, подорожуючи на велосипеді, пішки, на різного виду човнах/байдарках, відвідуючи ліси регіону, займаючись скелелазінням. У регіоні вже проводиться ряд активних подій (марафонів, змагань, чемпіонатів), які потрібно і надалі розвивати та популяризувати. Ресурси для активного дозвілля дозволяють подорожувати територією туристам різного рівня підготовки, віку та фінансових можливостей.

«**Відпочивай змістовно!**» - територія має ряд особливостей, пов'язаних із змістовним проведенням часу відповідно до місцевих традицій. В першу чергу, це тема апітуризму і, зокрема, бортництва. В межах дестинації знаходиться декілька великих і відомих давньоруських городищ, які склали згадану в древніх літописах територію «Погориння», на основі якої формується набір окремих тематичних

продуктів. Тут є можливості для відродження виробництва традиційних для р. Горинь плоскодонних човнів. Є багато інших можливостей для розвитку спеціалізованих тематичних програм. Загалом блок туристичних продуктів на основі археології варто розвивати як експериментальний, навчальний, реконструкторський, з комплексом майстер-класів та безпосередньою участю у цьому туристів.

«Живи здорово!» - це в першу чергу популяризація екологічного стилю життя та формування високого рівня екологічної свідомості через популяризацію традиційної кухні, а також місцевої органічної та натуральної продукції, пізнання природних особливостей регіону, різні способи оздоровлення на природі.

Також нами може бути спрогнозована кількість туристів та коштів, що потрібно буде згенерувати для здійснення проекту (рис. 4.2).

Рис. 4.2. Орієнтовний бюджет проекту

Джерело: складено за [35]

Реалізація заходів Стратегії сприятиме збільшенню кількості туристів, а також коштів, залучених у регіон від туристичної діяльності. Результат буде відчутним уже після третього року впровадження проекту:

- прогнозована кількість туристів становить понад 150 тис. осіб на рік (деталізацію за видами туристичних продуктів наведено нижче);

- дохідна частина від цієї кількості туристів становить близько 238 млн. гривень (за розрахунками станом на 2022 рік) і включає всі витрачені кошти в регіоні подорожі (місцевий транспорт, проживання, харчування, прокат обладнання, послуги супроводу, купівля продуктів, сувеніри, інші витрати) і не включає коштів на проїзд до дестинації та у зворотному напрямку; організаційних коштів немісцевих туристичних фірм; коштів страхування, якщо воно здійснене поза межами дестинації;

- реалізація Стратегії підтримуватиме ринок праці та стимулюватиме створення додаткових робочих місць. Згідно з прогнозованими даними до обслуговування туристів буде задіяно близько 650 осіб.

4.2. Розроблення вело/піших маршрутів в межах «Медового шляху»

Перелік велосипедних/пішохідних маршрутів мальовничими куточками Рівненщини вражає своєю різноманітністю, самобутністю, яскравістю. Приведемо в приклад, зокрема основні веломаршрути регіоном:

- Решуцьк - Волошки - річка Горинь (+ВІДЕО)
- створення "Валериної стежки"
- село Деражне
- Оконськ - Воронки - Базальтове
- Глинськ - Городище (+Відео)
- село Базальтове
- Поліська Січ (продовження)
- Полісся [+Відео]
- Тунель кохання [Фото+Відео]

- гойдалка на Горині
- до села Жорнів
- Карпова долина - Біла Криниця - Шубків - Радиславка
- Березне - Велика Купля - Голубне
- Тучин - Шубків
- Купа пригод. Туристичні маршрути Рівненщиною.

Пропонуємо новий веломаршрут/піший в межах нового проекту Рівненської області «Медове коло». Літо у мандрах: туристичний маршрут “Горинський берег” – ідеальний маршрут для одноденної прогулянки велосипедом або пішки. Стати першопроходцем маршруту можна буде у 3 способи (3 категорії учасників):

- велосипедом;
- пішки;
- водним шляхом на байдарках/катамаранах (кількість місць обмежена).

“Горинський берег” – це туристичний вело-піший маршрут, який є складовою нового Зеленого шляху “Медове Коло”, прокладений понад правим берегом р. Горинь від с. Олександрія до с. Хотин. Погориння (територія по обох берегах річки Горинь), має переважно рівнинний ландшафт з широкими луками та віковими лісами, які подекуди підступають до самого берега. Краєвиди заворожують своєю неповторністю та красою.

Рис. 4.3. Показчик маршруту “Горинський берег”

Джерело: <https://www.google.com/search>

З м.Рівне зручно та безпечно добиратись “Валериною стежкою”.

Програма заходу:

9:00-10:50 – реєстрація учасників на місці старту

11:00 – урочистий старт

18:00 – тусня на фініші, нагородження медаллю “Першопроходець”

18:30 – купання, бутеро-бенкет та інше дозвілля.

СТАРТ с. Олександрія (Рівненський р-н) - ФІНІШ с. Хотин (Рівненський р-н). Протяжність маршруту – 20км, орієнтовний час сплаву – 5,5 год.

Реєстраційний внесок:

– велосипедисти та піші – безкоштовно;

– катамаран/байдарка – ціна 350грн (в ціну входить доставка плавзасобів і учасників (за бажанням) до і від річки; місце на катамарані, супровід інструктора). Сплав відбудеться при умові участі 7 і більше осіб.

Рис. 4.4. Інформація про маршрут “Горинський берег”

Джерело: <https://www.google.com/search>

Інформація:

- Безкоштовний автобус: Відвезе всіх бажаючих до місця старту, а також поверне назад до Рівного. Транспортує велосипеди всіх, хто цього потребує (з дітьми та ін.):

– виїзд 9:00 від ОДА – повернення 15:00 з Хотина.

- Велосипедистам:

1. Оптимальний – “Валериною стежкою” через Кустин . Після стежки праворуч через ЖД переїзд, сільська асфальтована дорога і до Олександрії.

2. Екстремальний – “Валериною стежкою” через Решуцьк, Сергіївку. Бруківка, поле, ліс .

3. Щоб не заблукати – по трасі Рівне-Олександрія.

Пішим туристам:

1. Маршрутка Рівне-Олександрія, або будь-яка у напрямку Костопіль/Сарни що їде через Олександрію.

2. Дизелем. є лише один потяг, відправлення 07:07 Рівне, прибуття 07:36 Олександрія.

Повернення:

1. Велосипедистам – маршрут (рожевий) до самого Рівного.

2. Пішоходам – маршрутка Хотин-Рівне або безкоштовний автобус.

3 метою збереження та популяризації бортництва, об’єднанням бджолярів, підприємців, власників сільських агросадиб, розвитку зеленого та

пішого туризму, діє туристичний маршрут “Медове коло”, який пролягає через Костопільський, Березнівський, Корецький, Гощанський райони Рівненської області та охоплює близько 30 населених пунктів. Початок цей маршрут бере в селі Олександрія Рівненського району.

Також в перспективі в Рівненській області планується організація масштабного проекту «Туристичний веломарафон: 300 км поліськими лісами за 3 дні» (рис. 4.5).

Рис. 4.5. Реклама проекту «Туристичний веломарафон: 300 км поліськими лісами за 3 дні»

Джерело: [https://www.google.com/search?q=Туристичний веломарафон: 300 км поліськими лісами за 3 дні](https://www.google.com/search?q=Туристичний+веломарафон:+300+км+поліськими+лісами+за+3+дні)

За три дні учасники проїдуть 300 кілометрів лісами Полісся.

Старт марафону: 8:30 (реєстрація учасників починається о 7:00), м. Рівне, Фініш: 18:30, м. Рівне.

Протягом трьох днів маршруту передбачено дві ночівлі — у місті Березне та селі Маринин. Учасникам марафону забезпечується трансфер кемпінгового спорядження та інших особистих речей з Рівного до зазначених місць та назад у Рівне.

За попередньою домовленістю можливе транспортування сім'ї, або супутників учасника марафону.

У місті Березне та селі Маринин учасників чекатиме смачна вечеря. Ці місця розташовані у мальовничих місцях Полісся на річці Случ. Усі учасники отримають у подарунок фірмовий баф та сувеніри. Марафон проводиться з

метою популяризації велотуризму серед широких верств населення, а також розвитку туристичних маршрутів Рівненщини.

Сума стартового внеску залежить від дати оплати. Стартовий внесок покриває витрати на трансфер речей, організацію таборів, сувеніри, перекус на фініші етапу та інші організаційні витрати:

01.03.2017 – 31.03.2017 – 400 грн.

01.04.2017 – 30.04.2017 – 450 грн.

01.05.2017 – 20.05.2017 – 500 грн.

21.05.2017 – 31.05.2017 – 600 грн.

На місці старту – 700 грн.

Відтак, кожен із жителів найменшого населеного пункту території «Медове коло» зможе запропонувати унікальну послугу для туристів – сувенірна продукція, екопродукти, екскурсійні, побутові послуги, прокат тощо та стати рушієм розвитку громади.

Також в межах проекту «Медове коло» пропонуємо проект «Есо puzzle зеленого простору». Цей проект потрібен для облаштування занедбаної території в 10 га, яка могла б використовуватися для туристів, мешканців міста в рекреаційних цілях. Дана територія знаходиться в м. Рівне, по вул. Гайдамацькій, 15, де починається «Медове коло».

Таблиця 4.14

Кошторис проекту «Есо puzzle зеленого простору»

№ п/п	Назва робіт	од.	кількість	грн	грн
1	Влаштування транзитної доріжки з бруківки та відсіву	кв. м	770	650	500500
2	Встановлення ліхтарів	шт.	10	18000	180 000
3	Облаштування підвищеного переходу в місці перетину піохідного і транспортного руху		1	100 000	100 000
5	Посів різнотрав'я та передпосівний обробіток ґрунту	м кв.	2000	50	100 000
6	Проектна документація	шт.	1	50000	50 000
7	Робота з демонтажу	м кв.	700	100	70 000

	Загальна сума				1,0 млн. грн
--	---------------	--	--	--	--------------------

Джерело : складено автором+[<https://rivne.pb.org.ua/projects/7>]

Проект передбачає влаштування зручної для вело-пішого пересування людей доріжки, що є транзитним проходом. Заплановано провести благоустрій занедбаного простору та облаштувати безбар'єрний зелений коридор, що поєднується з будинками, через які пролягає шлях вело та пішохідних туристів. На даному місці можна організувати клуб, де, можна навчати бажаючих їзди на велосипеді та інших засобах пересування.

Мешканці міста, прилеглих сіл та районів, місцеві органи влади, туристи отримують приклад реалізації зеленого коридору, який можуть відтворювати у інших місцях.

Проекти «Медове коло», «Есо puzzle зеленого простору» на даний час привносять найбільше соціальний ефект, щодо економічного ефекту, то він обов'язково буде у вигляді надходжень до місцевих районних бюджетів, а також в залученні місцевих жителів до підприємницької діяльності (запропонувати унікальну послугу для туристів – сувенірна продукція, екопродукти, екскурсійні, побутові послуги, прокат тощо).

Висновки до 4 розділу

Всі зелені маршрути (Greenways) в Центральній і Східній Європі реалізуються відповідно до спеціальних критеріїв і за п'ятьма визначеними етапами. В Україні цей напрям розвиває Українська асоціація активного та екологічного туризму – громадська організація, яка займається системним розвитком та популяризацією активних видів відпочинку, що не шкодять природі, та екологічного туризму, сертифікацією маршрутів. Одним із напрямів діяльності є підтримка

стійкого розвитку природних та історико- культурних територій через тісну співпрацю з ними, співпрацю з органами місцевого самоврядування та місцевими громадами.

Аналізована територія має всі передумови для створення тут локального зеленого шляху під назвою «Медове коло». Включення його у майбутню національну мережу зелених шляхів прискорить процес позиціонування та просування дестинації як екотуристичної. Основою для побудови такого шляху є головна маркована вісь, яка поєднує туристичні об'єкти та місцеві активності (ініціативи громад). Ця вісь може мати бічні відгалуження, що формують мережу місцевих тематичних маршрутів. Для їх функціонування на шляхах діють об'єкти туристичної і дотичної до неї інфраструктури.

Впровадження такого проекту можливе різними шляхами - як в спосіб формування кластерів або асоціацій, де для цього існує відповідне підґрунтя у вигляді самоорганізації бізнесу, так і шляхом створення комунальних підприємств.

Надзвичайно важливим для реалізації Стратегії є тісна та продуктивна взаємодія бізнесу та місцевих громад, синергія всіх потенційних учасників – громадських організацій і активістів, навчальних закладів, науковців, музейних працівників, природоохоронних територій, лісових господарств, органів влади.

Відтак, кожен із жителів найменшого населеного пункту території проектів «Медове коло», «Есо puzzle зеленого простору» зможе запропонувати унікальну послугу для туристів – сувенірна продукція, екопродукти, екскурсійні, побутові послуги, прокат тощо та стати рушієм розвитку громади.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Згідно Закону України «Про туризм» туристична інфраструктура – сукупність різних суб'єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо), які забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів [1].

Інфраструктуру туризму можна розглядати як комплекс видів діяльності щодо створення умов для реалізації туристичних послуг. Слушним є і розуміння туристичної інфраструктури як сукупності різноманітних об'єктів, що використовуються для задоволення потреб туристів. Якщо в першому випадку акцент ставився на діяльнісному, динамічному аспекті, то в другому випадку наголошується на матеріально-технічному, статичному прояві туристичної інфраструктури.

Необхідно зазначити, що частина туристичної інфраструктури в регіоні формується на національному рівні (макрорівні) і охоплює візові та митні обмеження, нормативно-правове регулювання, інфраструктуру правопорядку, систему охорони здоров'я та ін. В свою чергу якість надання туристичних послуг залежить від ефективності організації та надання послуг конкретними підприємствами сфери туризму та підприємствами інфраструктури, що потребує розвитку культури бізнесу та контролю за дотримання встановлених вимог і правил обслуговування туристів (мікрорівень).

Проаналізувавши функціонування туристичної інфраструктури Рівненської області, ми виявили чимало проблем. Основні з них:

- нерівномірне розподілення елементів ТІ по території регіону;
- незадовільний матеріально-технічний стан багатьох елементів ТІ;
- невідповідність певних туристичних закладів міжнародним стандартам;
- недосконалість статистичних даних щодо діяльності елементів ТІ;

- відсутність ефективних підходів до визначення джерел і розмірів фінансового забезпечення ТІ.

Щоб вирішити ці проблеми, необхідно комплексно підходити до розвитку туристичної галузі в регіоні загалом. Перш за все, варто створити належні умови в найбільш популярних туристичних місцях області, будувати нові елементи ТІ, де на це є попит, заохочувати інвесторів до співпраці, створювати проекти за сучасними технологіями, проводити туристсько-просвітницьку роботу з місцевим населенням тощо. Розвиток ТІ Рівненщини призведе до збільшення туристів, що в свою чергу позитивно вплине на наповнення місцевого бюджету. Рівненщина зможе позиціонувати себе як туристсько привабливий регіон не тільки в Україні, а й за кордоном.

Отже, проведений аналіз сучасного стану ринку туристичних послуг у Рівненській області довів доцільність та необхідність розвитку туристичної галузі. Переваги становлення туризму в містах і на територіях їхнього розташування очевидні. Окрім збільшення кількості робочих місць, це впровадження туристичних продуктів, що характеризуватиме область якнайкраще, також збільшення платоспроможності та життєвого рівня населення місцевості. А це, в свою чергу, спричинить підвищення прибуткової частини бюджету та видатків на історико-культурне відродження міст і регіону в цілому. Без сучасних інвестиційно привабливих, гнучких, клієнтоорієнтованих підприємств, неможлива успішна інтеграція у світовий економічний простір, підвищення добробуту народу, розвиток інноваційної економіки, сталий розвиток територій. Тому, на сучасному етапі, розвиток ринку туристичних послуг заслуговує на особливу увагу з боку керівництва області і відповідних підприємств.

Туристична галузь на Рівненщині, хоч і повільними кроками, все ж збільшує свої показники. І саме від того, яким шляхом надалі піде розвиток значно залежить її майбутнє, майбутнє економіки Рівненської області та України в цілому.

Всі зелені маршрути (Greenways) в Центральній і Східній Європі реалізуються відповідно до спеціальних критеріїв і за п'ятьма

визначеними етапами. В Україні цей напрям розвиває Українська асоціація активного та екологічного туризму – громадська організація, яка займається системним розвитком та популяризацією активних видів відпочинку, що не шкодять природі, та екологічного туризму, сертифікацією маршрутів. Одним із напрямів діяльності є підтримка стійкого розвитку природних та історико- культурних територій через тісну співпрацю з ними, співпрацю з органами місцевого самоврядування та місцевими громадами.

Аналізована територія має всі передумови для створення тут локальнозеленого шляху під назвою «Медове коло». Включення його у майбутню національну мережу зелених шляхів прискорить процес позиціонування та просування дестинації як екотуристичної. Основою для побудови такого шляху є головна маркована вісь, яка поєднує туристичні об'єкти та місцеві активності(ініціативи громад). Ця вісь може мати бічні відгалуження, що формують мережу місцевих тематичних маршрутів. Для їх функціонування на шляхах діють об'єкти туристичної і дотичної до неї інфраструктури.

Впровадження такого проекту можливе різними шляхами - як в спосіб формування кластерів або асоціацій, де для цього існує відповідне підґрунтя у вигляді самоорганізації бізнесу, так і шляхом створення комунальних підприємств.

Надзвичайно важливим для реалізації Стратегії є тісна та продуктивна взаємодія бізнесу та місцевих громад, синергія всіх потенційних учасників – громадських організацій і активістів, навчальних закладів, науковців, музейних працівників, природоохоронних територій, лісових господарств, органів влади.

Відтак, кожен із жителів найменшого населеного пункту території проектів «Медове коло», «Есо puzzle зеленого простору» зможе запропонувати унікальну послугу для туристів – сувенірна продукція, екопродукти, екскурсійні, побутові послуги, прокат тощо та стати рушієм розвитку громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України Про внесення змін до Закону України "Про туризм" // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 13. – С.180 .
2. Божко Л. Д. Проблеми розвитку сталого туризму в Україні в умовах глобалізації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2014. № 2. С. 43—50.
3. Буторіна В.Б. Взаємовплив підприємств туристичної інфраструктури і національного туризму в Україні / В.Б. Буторіна // Глобальні та національні проблеми економіки. - 2016. - Випуск 12. - с. 211- 214.
4. Величина, А. В. Проблемы развития туристской инфраструктуры региона (на примере Вологодской области) / А.В. Величина // Проблемы развития территории. – 2013. – № 4 (66). – С. 40-48.
5. Виноградова, М. В. Инфраструктура туристского комплекса / М. В. Виноградова, П. И. Солдатов // Вестник Томского государственного университета. – Томск: Томский Государственный Университет, 2009. – №3 (24). – С. 264-270.
6. Василькевич Л. О. Оцінка соціально- економічного ефекту становлення туристичної сфери Рівненщини у господарському комплексі регіону. *Економіка. Управління. Інновації. Сер. Економічні науки*. 2010. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_2_10.
7. Гайдук, А. Б. Формування туристичної ринкової інфраструктури як фактор підвищення ефективності функціонування ринку туристичних послуг / А. Б. Гайдук // Регіональна економіка. – 1999. – №2. – С. 172-177.
8. Гоблик, В. В. Ресурсне забезпечення розвитку кластерів у рекреаційно-туристичному комплексі регіону / В. В. Гоблик, Т. Д. Щербан та С. Ю. Добош // Електронне наукове фахове видання: Економіка та суспільство. – 2017. – Випуск 9. – С. 759-762. – Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/132.pdf.
9. Грянило А. В., Мацур Н. І. Міжнародний туризм: проблеми та перспективи розвитку в Україні. *Фінансовий простір*. 2013. № 4. С. 144—148.

10. Григор'єва Я. В. Проблемні аспекти розвитку туризму в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. Економічна*. 2011. Вип. 2. С. 118—126. 6. К
11. Гайдук А. Формування туристичної ринкової інфраструктури як фактор підвищення ефективності функціонування ринку туристичних послуг// *Регіональна економіка*. – 1999. – №2. – С. 172- 178.
12. Головащенко О.В. Соціальні функції та види туризму в перехідному суспільстві// *Нова Парадигма: Альманах наукових праць*. - Запоріжжя: Просвіта, 2000. – Випуск 18. – С. 23-27.
13. Долгопола, Г. Є. Туристична інфраструктура: до проблеми визначення та функціонування державноприватного партнерства [Електронний ресурс] / Г. Є. Долгопола, Я. С. Корабельнікова // *Международная научнопрактическая Интернет-конференция «Актуальные вопросы повышения конкурентоспособности государства, бизнеса и образования в современных экономических условиях»*, Полтава, 14-15 февраля 2013. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/dolgopola.htm.
14. Дрокіна, Н. І. Перспективи розвитку туристичної інфраструктури Донецького регіону / Н. І. Дрокіна // *Вісник ДІТБ. Серія: Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому*. – 2013. – № 17. – С. 219-224.
15. Дружиніна В.В., Залуніна О.М. Оцінка стану туристичної інфраструктури з урахуванням особливостей розвитку регіону / В.В. Дружиніна, О.М. Залуніна // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. - Серія Економічні науки. – 2015. - Випуск 10. - Частина 2. - с. 37-41.
16. Інформація щодо закладів ресторанного господарства Рівненської області // *Рівненська обласна державна адміністрація. Департамент економічного розвитку і торгівлі* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rv.gov.ua/departament-ekonomichnogo-rozvitku-i-torgivli>
17. Кривега К.В. Туристична інфраструктура: поняття та складові / К.В. Кривега // *Гуманітарний вісник ЗДІА*. - 2005. - Випуск 21. - с.118-124.

18. Корнева, Д. А. Перспективи розвитку туристичної інфраструктури Донецького регіону / Д. А. Корнева // Вісник ДІТБ. Серія: Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому. – 2012. – № 16. – С. 103-108.

19. Дружиніна В.В., Залуніна О.М. Оцінка стану туристичної інфраструктури з урахуванням особливостей розвитку регіону. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. 2015. Випуск 10. Частина 2. С. 37-41.

20. Кравців В.С., Гринів Л.С., Копач М.В., Кузик С.П. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери. Львів: НАН України, 1999. 244 с.

21. Коніщева Н. І., Кушірович Н. О. Методичні підходи до оцінки соціальних, економічних та екологічних наслідків розвитку туризму: туристичного-краєзнавчі дослідження. К. : Кармаліта, 1999. Вип. 2. 356 с.

22. Кривега К.В. Туристична інфраструктура: поняття та складові. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2005. Випуск 21. С. 118-124.

23. Лендел, О. Д. Шляхи оптимізації управління розвитком туристично-рекреаційного комплексу регіону / О. Д. Лендел // Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Економіка; збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 1 (38). – С. 200-207.

24. Музиченко-Козловська, О. В. Розвиток туристичної інфраструктури - визначальний чинник туристичної привабливості території / О. В. Музиченко-Козловська // Вісник НУ «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2011. – №714. – С. 229-237.

25. Мініч І.М. Соціальні чинники і функції інфраструктури туризму: соціологічний аналіз: Автореф. дис. канд. соц. наук.// 22.00.04 – економічна соціологія. – Інститут соціології НАН України. – Київ, 2002. – 16 с.

26. Методика розрахунку обсягів туристичної діяльності //Наказ Державної туристичної адміністрації України та Державного комітету статистики України від 12.11.2003, № 142/ 394.

27. Мороз Ю. (за ред.) Статистичний щорічник Рівненської області за 2019 рік. Рівне: Головне управління статистики у Рівненській області, 2020. 393 с.
28. Новикова В.І. Інфраструктура: сутність поняття, види, застосування у рекреаційній сфері. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Географія. 2016. Вип.1(64). С. 18-22.
29. Орлова М.Л. Функціональні складові інфраструктури туризму України [Електронний ресурс] / М.Л. Орлова // Геополітика і екогеодинаміка регіонів. – 2014. – Режим доступу: <http://geopolitika.crimea.edu/arhiv/2014/tom10-v-2/0125orlova.pdf>.
30. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
31. Павленко Л. В. Сучасний стан і проблеми розвитку туризму в Україні. *Управління розвитком*. 2013. № 15. С. 104—107. 8. Папирян Г. А. Економіка туризму. М. : Финансы и статистика, 2000. 199 с. 9. Головне управління статистики у Рівненській області. URL: <http://www.rv.ukrstat.gov.ua>
32. Папп, В. В. Розвиток інфраструктури як важливий чинник активізації туризму в регіоні (на прикладі Закарпатської області) / В. В. Папп // Економіка та держава. – 2015. – № 9. – С. 16-19.
33. Пікулик О.Б. Транспортне інфраструктурне забезпечення соціально-економічного розвитку Західного регіону України: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.05. Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. дослідж. Л., 2009. 20 с.
34. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p>.
35. Стратегія економічного та соціального розвитку Рівненської області на період до 2027 року. Рівне: Обласна державна адміністрація, 2019. 160 с.
36. Слободенюк Е.В. Туризм як чинник гуманізації відносин між народами: 09.00.03 – соціальна філософія та філософія

історії//АВТОРЕФЕРАТ дис. канд. філос. наук/ Інститут філософії імені Г.С.Сковороди НАН України. – Київ,2003. – 18 с.

37. Стратегія розвитку туризму та рекреації в Рівненській області до 2027 року.- Режим доступу: <https://www.rv.gov.ua> › app › sites ›

38. Черчик Л.М., Міщенко, О.В., Єрко, І.В. Туристично-рекреаційний комплекс Волинської області: передумови розвитку. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. 128 с.

39. Школа І. М. Менеджмент туристичної індустрії. Чернівці: Книги-XXI, 2003. 662 с.

40. Щепанський Е.В. Науково-методичні засади стимулювання розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.10.01 / Науково-дослідний економічний ін-т Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України. – К., 2003. – 17с.

41. Цопа Н.В. Менеджмент міжнародного туризму (на прикладі Автономної Республіки Крим). Автореф дис. канд. екон. наук: 08.06.02 – Підприємництво, менеджмент та маркетинг/ Донецький державний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського – Донецьк, 2002. – 20 с.

42. Департамент екології та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації. URL: <http://www.ecorivne.gov.ua>

43. Туризм Рівненщини. URL:<http://ogo.ua/rivnenschina/tourizm>

**ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ
РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО 2027 РОКУ**
Стратегічна ціль 1. Розширення асортименту туристичних продуктів

Назва завдання	Координатор (відповідальний виконавець)	Партнери (виконавці)	Термін (тривалість реалізації)	Джерела фінансування	Критерії виконання
Операційна ціль 1.1. Стимулювання нових туристичних продуктів					
1.1.1 Проведення конкурсу серед ОМС на створення нових туристичних продуктів (в рамках обласного конкурсу проектів)	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Департамент економічного розвитку і торгівлі облдержадміністрації, органи місцевого самоврядування	Щорічно	Обласний бюджет, Місцеві бюджети	Оголошений та проведений обласний конкурс проектів; Проекти-переможці профінансовані та реалізовані
1.1.2 Оголошення конкурсу серед фізичних осіб на започаткування надання послуг сільського зеленого туризму або туризму вихідного дня	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування	Щорічно	Обласний бюджет, Місцеві бюджети	Розроблене положення про проведення конкурсу; Створено конкурсну комісію з відбору переможців; Оголошено та проведено конкурс; Надано підтримку визначеній категорії надавачів послуг.
1.1.3 Супровід переможців конкурсів у процесі створення нових туристичних продуктів	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування	Протягом року, постійно	Обласний бюджет, Місцеві бюджети	Проведені інформаційні зустрічі та консультації з суб'єктами туристичної діяльності; Надано практичну допомогу з розробки туристичних продуктів; Забезпечене сприяння в пошуку фінансування для запуску туристичних продуктів на ринок туристичних послуг; Забезпечено маркетингову підтримку створених туристичних продуктів.
1.1.4 Проведення 52 тематичних сімейних вікендів в м.Рівне та околицях	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних, рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької	Щорічно	Обласний бюджет, Місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Визначений перелік локацій та туристичних продуктів-учасників; Сформований план-графік проведення тематичних вікендів; Проведені 52 тематичні вікенди

				діяльності, громадські організації	Щороку	Обласний бюджет, Місцеві бюджети	Проведені візди до туристичних локацій області; На основі оглядів сформований перелік пріоритетних об'єктів для розвитку в поточному році
Операційна ціль 1.2. Покращення рекреаційної інфраструктури поблизу діючих туристичних об'єктів							
1.2.1	Обстеження діючих туристичних об'єктів, визначення їх пріоритетності	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних, рекреаційних послуг	Щороку	Обласний бюджет, Місцеві бюджети	Проведені візди до туристичних локацій області; На основі оглядів сформований перелік пріоритетних об'єктів для розвитку в поточному році	
1.2.2	Виготовлення проектної документації	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних, рекреаційних послуг	За потреби	Обласний бюджет, Місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	За необхідності ремонтно-реставраційних чи будівельних робіт забезпечено виготовлення проектно-кошторисної документації	
1.2.3	Проведення ремонтно-будівельних робіт для облаштування зон відпочинку поблизу діючих туристичних об'єктів	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних, рекреаційних послуг,	Щороку	Обласний бюджет, Місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Проведені ремонтно-будівельні роботи; Облаштовані зони відпочинку поблизу туристичних об'єктів	
1.3. Ознакування наявних туристичних продуктів та дестинацій							
1.3.1	Обстеження наявних туристичних продуктів та дестинацій, визначення їх пріоритетності	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних, рекреаційних послуг	Щороку	Обласний бюджет, Місцеві бюджети	Проведені обстеження туристичних продуктів та дестинацій області; На основі обстежень сформований перелік пріоритетних об'єктів для розвитку в поточному році	
1.3.2	Виготовлення проектної документації	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних, рекреаційних послуг	Щороку	Обласний бюджет, Місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	За необхідності ремонтно-реставраційних чи будівельних робіт забезпечено виготовлення проектно-кошторисної документації	
1.3.3	Проведення робіт з	Управління культури	Департамент	Щороку	Обласний	Розроблений перелік об'єктів, до яких	

	маркування, встановлення вказівників, знаків, інфостендів	і туризму облдержадміністрації	будівництва та архітектури облдержадміністрації, Служба автомобільних доріг в Рівненській області, органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних, рекреаційних послуг		бюджет, Місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	необхідно встановити вказівники, знаки, інфостенди в поточному році; Здійснено розподіл обов'язків відповідно до повноважень та компетенцій; Встановлені вказівники, знаки, інфостенди згідно з визначеним переліком.
--	---	-----------------------------------	--	--	---	---

Стратегічна ціль 2. Підвищення потенціалу надавачів туристичних послуг

	Назва завдання	Координатор (відповідальний виконавець)	Партнери (виконавці)	Термін (тривалість реалізації)	Джерела фінансування	Критерії виконання
Операційна ціль 2.1. Активізація комунікації між учасниками ринку туристичних послуг						
2.1.1	Проведення систематичних онлайн-форумів для обговорення актуальних питань у сфері туризму	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації	щороку	Обласний бюджет, Місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Визначено тематику та пріоритетовані актуальні питання для розгляду; Складений графік проведення онлайн-форумів в поточному році; Проведено онлайн-форуми згідно плану-графіку.
2.1.2	Організації виїздів для обміну досвідом для надавачів туристичних послуг	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних, рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації	щороку	Обласний бюджет, Місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Визначено пріоритетні категорії надавачів послуг для обміну досвідом в поточному році; Визначено партнерські регіони (установи, організації), що готові презентувати кращий досвід; Проведені виїзди з обміну досвідом.
2.1.3	Проведення щорічних спеціалізованих комунікаційних заходів (можливо, у поєднанні з	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних,	щороку	Обласний бюджет, Місцеві бюджети,	Забезпечено систематичне проведення комунікаційних заходів протягом року

	іншими формами масових комунікаційних заходів)		культурних, рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації		приватні інвестиції, грантові кошти	
Операційна ціль 2.2. Навчання надавачів туристичних послуг						
2.2.1	Проведення для дючих та потенційних надавачів туристичних послуг вебінарів та семінарів на теми: проєктний менеджмент, підприємництво в туризмі, сільський туризм, курси для гідів, діяльність туристичних інформаційних офісів, маркетинг, медіаграмотність, комунікації тощо	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації	щороку	Обласний бюджет, Місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Визначено тематику вебінарів та семінарів; Відбрано категорії учасників; Розроблений план-графік вебінарів та семінарів Обрано (створено) платформу для проведення онлайн сесій; Забезпечено проведення тематичних вебінарів та семінарів.

Стратегічна ціль 3. Промоція туристичних продуктів

	Назва завдання	Координатор (відповідальний виконавець)	Партнери (виконавці)	Термін (тривалість реалізації)	Джерела фінансування	Критерії виконання
Операційна ціль 3.1. Промоція туристичного потенціалу регіону під час спеціалізованих заходів						
3.1.1	Проведення щорічних фестивалів	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних та рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації	Щороку	Обласний бюджет, Місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Проаналізовані фестивальні події та заходи, що проводяться в області; Проведені зустрічі з організаторами подій для формування єдиного календаря подій, модифікації концепцій подій тощо; Забезпечено підтримку пріоритетних для області фестивалів; Надане сприяння у започаткуванні нових перспективних фестивалів.
3.1.2	Представлення області у національних та міжнародних виставкових заходах	Управління культури і туризму облдержадміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних та	Щороку	Обласний бюджет, Місцеві бюджети, приватні	Визначений перелік виставкових заходів, важливих для просування Рівненщини на ринку туристичних послуг; Розроблено концепцію представлення

				рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації			інвестиції, грантові кошти	туристичного потенціалу; Представлено туристичний потенціал в рамках національних та міжнародних виставкових заходів.
Операційна ціль 3.2. Розширення доступності інформації у Інтернет про туристичні об'єкти і послуги								
3.2.1	Оцифрування інформації про туристичні об'єкти та об'єкти туристичної інфраструктури	Управління культури і туризму обласної адміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних та рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації	Щорічно	Обласний бюджет, Місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Визначено туристичні об'єкти та об'єкти туристичної інфраструктури, які потрібно оцифрувати; Складений графік виїздів з метою оцифрування; Проведене оцифрування об'єктів; Забезпечено інтегрування оцифрованих даних до системи Google, розміщення їх на туристичному сайті.		
3.2.2	Виготовлення презентаційних відеоматеріалів українською, польською, англійською	Управління культури і туризму обласної адміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних та рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації	2021-2022	Обласний бюджет, Місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Розроблено концепцію відеоролику; Здійснено підготовку тексту та відеоряду; Здійснений переклад відеоролику польською та англійською мовами. Виготовлений відеоролик		
3.2.3	Створення та підтримка сайту	Управління культури і туризму обласної адміністрації	Органи місцевого самоврядування, провайдери туристичних, культурних та рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації	Постійно	Обласний бюджет, Місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	Створений туристичного сайту; Забезпечено його систематичного наповнення інформацією про актуальні туристичні пропозиції області.		
3.2.4	Розміщення та	Управління культури	Органи місцевого	Постійно	Обласний	Забезпечено підготовку та публікацію		

	популяризація в Інтернет інформації про туристичні об'єкти та об'єкти туристичної інфраструктури	і туризму облдержадміністрації	самоврядування, провайдери туристичних, культурних та рекреаційних послуг, суб'єкти підприємницької діяльності, громадські організації		бюджет, Місцеві бюджети, приватні інвестиції, грантові кошти	якісного інформаційного контенту про туристичні об'єкти та об'єкти туристичної інфраструктури відповідно до маркетингової стратегії області
Операційна ціль 3.3. Створення промоційної продукції						
3.3.1	Розробка нового пакету туристичного брендуння Рівненщини, активне впровадження	Управління культури і туризму облдержадміністрації		2021	Обласний бюджет	Розроблений туристичний бренд та забезпечене його активне використання для позиціонування області
3.3.2	Виготовлення рекламно-інформаційної та сувенірної продукції	Управління культури і туризму облдержадміністрації		Щороку	Обласний бюджет	Забезпечено розробку, виготовлення та оновлення рекламно-інформаційної та сувенірної продукції.

Програма розвитку туризму Рівненської області до 2027 року

№	Зміст заходу	Термін виконання	Стан виконання
Завдання І. Становлення місцевого туристичного продукту			
1	Сприяти створенню розгалуженої системи різнопланових туристичних маршрутів та їх впровадженню (обстеження, апробація, інформаційний супровід, маркування, встановлення вказівників, знаків, інфостендів, облаштування зон відпочинку тощо)	2016 - 2020	<p>Рівненська область є частиною культурного шляху Ради Європи «Via Regia». Задля ефективного розвитку шляху налагоджено співпрацю з німецькими партнерами, результатом якої є два проекти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Створення мережі культурно-мистецьких центрів "Via-Regia Ukraine" (реалізується держаним історико-культурним заповідником м.Дубно, проект УКФ); - Соціальні інновації та технології для сталого зростання через розвиток культурного туризму (реалізуватиметься у 2021 -2023 роках управлінням культури і туризму облдержадміністрації в рамках програми ЄС "HORIZON 2020").
2	Стимулювання розвитку сільського туризму шляхом надання кредитів із урахуванням соціально-економічного розвитку та тенденцій розвитку сільського туризму	2016 - 2020	В області надається підтримка розвитку сільського туризму шляхом надання кредитів. Так, всього видано 90 кредитів на суму понад 1,5 млн грн.

3	<p>Проведення конкурсів на кращий туристичний продукт внутрішнього туризму, підтримка заходів орієнтованих на активізацію внутрішніх подорожей</p>	2016 – 2020	<p>Національна туристична організація України провела Всеукраїнський конкурс «Safe Travels Contest» з метою сприяння реалізації Глобальної ініціативи WTTC «Safe Travels» і зменшення негативних наслідків поширення пандемії Covid-19 на сферу туризму та гостинності України.</p> <p>Також, відбувся фотоконкурс до Всесвітнього Дня туризму на Дубенщині.</p> <p>Інформація про конкурси та умови їх проведення була поширена у соціальних мережах.</p>
4	<p>Проведення моніторингу якості туристичних послуг шляхом здійснення обстежень, виїздів, оглядів, маркетингових, аналітичних, соціологічних досліджень та опитувань у галузі туризму</p>	2016 - 2020	<p>Протягом року був здійснений моніторинг та об'їзд туристичних об'єктів області та наданні консультації для представників ОТГ та власників агросадіб з питань туризму. Так, у 2020 році було здійснено 16 виїздів для обстеження якості надання туристичних послуг у: м.Корець, с.Рубче та с.Білів Рівненського району, м.Острог, м.Костопіль, м.Сарни, м.Дубно, смт Клевань, м.Здолбунів, Березнівський, Сарненський, Костопільський, Здолбунівський, Володимирецький, Демидівський, Рівненський райони.</p>
5	<p>Розроблення програм, планів дій, операційних планів, проектів та стратегій розвитку туризму, територій та дестинацій із використанням кращого міжнародного досвіду (в тому числі європейської мережі Зелених шляхів “Green Ways”), забезпеченням наукового супроводу, залученням фахівців, аналітиків та експертів. Сприяння в їх реалізації</p>	2016 - 2020	<p>В рамках виконання Стратегії розвитку області, розроблена галузева Стратегія розвитку туризму і рекреації, яка схвалена розпорядженням голови Рівненської обласної державної адміністрації від 28 травня 2020 року № 325 «Про Стратегію розвитку туризму та рекреації в Рівненській області на період до 2027 року».</p> <p>Відповідно до Стратегії розвитку туризму і рекреації розроблено Програму розвитку туризму на 2021-2023 роки.</p> <p>Крім того, наявність Стратегії розвитку туризму Зеленого Шляху «Медове коло» дозволила виділити з обласного бюджету кошти на конкретні проекти створення нових туристичних пропозицій, розвитку туристичної інфраструктури та промоції потенціалу</p>

			<p>території Медового кола. Так, у 2020 році в рамках обласного конкурсу проектів розвитку територіальних громад перемогли такі проекти:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Створення туристично-культурного центру в с. Хотин Шпанівської громади в рамках Зеленого шляху «Медове коло» (Шпанівська ОТГ) – 150 тис. грн.; 2. Завдання та шляхи до збереження вітряка у с. Красносілля Гоцанського району Рівненської області як об'єкту туристичного маршруту «Медове коло» (Красносільська сільська рада) – 74 тис. грн.; 3. Боремельщина туристична – дослідження, подорожі (Боремельська ОТГ, Демидівський район) – 149 тис. грн.; 4. Мистецька вулична резиденція Хоткевичів в Млинові (Млинівська ОТГ) – 143 тис. грн.; 5. Покращення туристичного потенціалу смт Гоща через створення мультифункціональної локації «ЗАРЯДКА» (Гоцанська селищна рада) – 107,5 тис. грн.
Завдання II. Розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури та територій			
6	<p>Виготовлення (оновлення), встановлення вказівників, інформаційних щитів, дорожніх туристичних знаків, визначення та облаштування територій для стоянок туристичного транспорту, кемпінгів, санітарних місць тощо біля основних туристично-екскурсійних та інфраструктурних об'єктів, в місцях масового відпочинку населення (згідно з переліком, затвердженим управлінням культури і туризму облдержадміністрації)</p>	2016 - 2020	<p>Реалізований проєкт з Big Media. Встановлені 32 сіті-лайти з Тунелем кохання в м.Київ та 19 біг-бордів з Тараканівським фортом - у 12 містах.</p> <p>Крім того, реалізований проєкт «Адаптація міської туристичної інфраструктури до потреб людей з інвалідністю» за кошти Громадського бюджету. У місті встановлені тактильні карто-схеми з використанням шрифту Брайля. Створені віртуальні екскурсії з тифлокоментарем, субтитрами та сурдоперекладом.</p>

7	<p>Сприяння розвитку активних видів туризму та відповідної спортивно-туристичної інфраструктури, в тому числі організація та проведення тематичних туристичних заходів (походи, наметові табори, змагання, вишколи, наукові пікніки, квести тощо)</p>	2016 - 2020	<p>В області активно розвивається та популяризується екологічний, активний та велотуризм. Рівненська область є центром велотуризму в Україні. Велоспільнота Рівненщини – одна з найактивніших. Щороку проводиться більше 10 велопоходів. Хоча поширення пандемії Covid-19 значно вплинуло на проведення заходів, цього року все ж відбулися:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 5-ий ювілейний туристичний веломарафон «Поліська січ», який став веловізитівкою не лише Рівненщини, а й України. Він приваблює все більше туристів, у тому числі й іноземців. - Веломарафон «Велика пригода у Дермансько-Острозькому національному природному парку». У межах якого було промарковано 63 кілометри велосипедного маршруту. <p>Враховуючи потреби велотуристів, розвиток відповідної інфраструктури є одним з пріоритетних завдань.</p>
8	<p>Здійснення заходів з формування та оновлення реєстру туристичних ресурсів області, зокрема природно-рекреаційних об'єктів, територій, місць короткотривалого відпочинку населення, історико-культурних об'єктів, об'єктів туристичної інфраструктури та маршрутів. Сприяння в проведенні їх паспортизації, оцифрування, візуалізації, внесення інформації до баз даних Google та забезпечення її систематичного оновлення</p>	2016 - 2020	<p>Реалізовується спільний проєкт управління культури і туризму та експертів Google з оцифрування та візуалізації інформації про туристичні об'єкти Рівненщини. Він дозволив підвищити якість туристичної інформації, її достовірність та доступність. Завдяки новітнім технологіям відзнято найцікавіші туристичні об'єкти у вигляді панорам. Дані панорами доступні також для завантаження на гаджет та для перегляду в 3-Д окулярах. Крім того, вся інформація про туристичні об'єкти розміщена на ресурсах Google, сайті rivne.travel та у соціальних мережах, зокрема, у Facebook («Рівненщина туристична», «Подорожуємо Рівненщиною») та Instagram («rivne.travel»), які постійно наповнюються актуальною інформацією.</p> <p>Наразі відзнято 292 панорами до 40 туристичних об'єктів, проте їхня кількість буде поступово зростати, тим самим збільшуючи туристичну привабливість як для гостей так і для мешканців області.</p>

Завдання III. Проведення маркетингової кампанії			
9	Розвиток мережі та сприяння роботі туристичних інформаційних офісів, візит-центрів в області	2016 - 2020	Розширюється мережа туристичних інформаційних офісів. Станом на 2020 рік в Рівненській області функціонує 6 туристичних інформаційних офісів.
10	Розроблення та виготовлення сучасних високоякісних промоційних та іміджевих матеріалів про туристичний потенціал області, зокрема відео- та фотоматеріалів з використанням сучасних технологій, сувенірної продукції. Поширення їх у торгово-економічних місях України за кордоном, туристичних інформаційних офісах України, під час проведення обласних, всеукраїнських та міжнародних виставково-ярмаркових заходів, бізнес-форумів, конференцій, круглих столів, семінарів, інших заходів, транслювання через ефективні медіа-ресурси	2016 - 2020	У першому півріччі була розроблена та представлена нова туристична айдентика області, на основі якої була виготовлена друкована та сувенірна продукція. Зокрема, за звітний період виготовлено два відео-ролики, новий тревел-гід «Рівненщина», сучасні екопакети та екоблокноти, ручки та чашки з новим логотипом. В жовтні цього року на західно-українському бізнес-форумі у Львові презентували створення нового туристичного хабу на Рівненщині та досвід роботи в маркетингу території. Крім того, функціонує сайт ivne.travel з оновленим інтерфейсом та постійно оновлюються сторінки в Facebook та Instagram.
11	Організація та проведення курсів, семінарів, тренінгів, конференцій, круглих столів, форумів, виїзних навчальних турів, інших форм навчання та комунікації для різних цільових груп. Забезпечення участі фахівців туристичної галузі в аналогічних заходах обласного, всеукраїнського та міжнародного масштабу	2016 - 2020	Крім того, в звітний період було проведено та взято участь у: - двоходньому тренінг – семінарі «Туристичний продукт Рівненщини» для представників туристичних фірм, бізнесу, ОТГ та активної громадськості. За результатами тренінгу було створено 4 нових туристичних продуктів області; - тренінгу «Стратегія культурного середовища Рівненської області» для керівників закладів культури та громадського сектору Рівненщини; - презентації проекту «Рівненщина туристична». Презентацію переглянуло близько 5 тис. чоловік; - презентації проекту «Культурні продукти Рівненщини без обмежень»;

			<p>- семінарі «Культурний простір без обмежень: подолання психологічних бар'єрів та етика спілкування з людьми з інвалідністю».</p> <p>Дані події відбувалися як офлайн так і онлайн та були загальнодоступними для представників галузі туризму, ОПГ та бізнесу.</p>
12	Представлення області під час спеціалізованих вітчизняних, міжнародних виставок, форумів, ярмарків, конференцій, круглих столів, семінарів, тренінгів, інших заходів із виготовленням і придбанням необхідних засобів, виставково-експозиційного обладнання та інвентарю	2016 - 2020	<p>Туристичний потенціал області у 2020 році був представлений:</p> <ul style="list-style-type: none"> - на західно-українському бізнес-форумі у Львові (презентували створення нового туристичного хабу на Рівненщині та досвід роботи в маркетингу території); - на Міжнародному форумі «Креативна Україна» у Києві (була представлена нова концепція «Рівненщина туристична» та основні туристичні магніти); - на Європейському тижні регіонів та міст «EURegionsWeek»; - в рамках дводенного історико-культурного форуму «OST-FEST 2020» (було організовано телеміст Кембрідж – Острог).
13	Проведення промо-, фам- та інфотурів туристичними об'єктами області для представників закордонних, всеукраїнських та місцевих засобів масової інформації, представників влади, бізнесу, громадських організацій	2016 - 2020	<p>19-20 вересня проведено промотури для людей з інвалідністю за підтримки управління культури і туризму облдержадміністрації.</p>
14	Організація та проведення в області різнопланових туристичних заходів, створення брендів, підтримка перспективних видів туризму, об'єктів, туристичних маршрутів, пропозицій, спрямованих на розвиток та популяризацію внутрішнього туристичного продукту, в тому числі для	2016 - 2020	<p>27 травня 2020 року відбулася презентація нової концепції «Рівненщина туристична».</p> <p>Проведений туристичний ребрендинг, розроблена нова айдентика з врахуванням історичного підрунтя та запущений механізм її використання. Представлено новий брендбук «Рівненщина туристична». Проведений повний ребрендинг туристичного сайту Riven.travel. Він став більш прикладним для користування. Кожен може побудувати свою індивідуальну</p>

	людей з інвалідністю (акції, фестивалі, виставки, ярмарки, круглі столи, заходи з нагоди Всесвітнього дня туризму та Дня туризму в Україні тощо)		<p>подорож або скористатися готовими туристичними продуктами та базою гідів.</p> <p>Також, відзнято нові відеоролики «Рівненщина туристична», демонстрація яких відбулася в туристичних інформаційних центрах Києва, Львова та інших обласних центрах.</p> <p>Крім того, в області відбулася низка найцікавіших фестивалів, серед яких: фестиваль «Прадавніх човнів», історико-культурний фестиваль «Погорина. Урочище Чадорож 2020», фестиваль «Energy Art Fest-2020», Міжнародний фестиваль сучасної імпровізаційної музики «JAZZ BEZ».</p>
15	Здійснення ефективної реклами туристичного потенціалу області шляхом візуальної реклами, рекламних кампаній у місцевих, всеукраїнських, закордонних засобах масової інформації, в мережі Інтернет, зокрема створення та підтримка Інтернет-ресурсів	2016 - 2020	<p>Цього року розпочалася агресивна маркетингова кампанія. Відбулися короткострокові промоційні акції для підтримки бренду, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - флешмоб «Своїми іменами», метою якого було відмовитися від недолугих порівнянь та називати всі об'єкти своїми іменами. Охоплення близько 150 000 людей. - кампейн «Написала листа». Ідея полягає в тому, аби закликати через листи туристів з інших міст подорожувати Рівненщиною. <p>Ця ініціатива спрямована на популяризацію туристичних міст-магнітів регіону серед інших областей і населених пунктів України. Акцент робиться на туристичних магнітах, які можна побачити в області. Ключовими з них у 2020 році стали: Дубенський замок, Тараканівський форт, Тунель кохання, Острозький замок.</p> <p>Крім того, під час зимового туристичного сезону поблизу об'єкту «Тунель кохання» в смт Клевань Рівненського району та м. Здолбунів працюватимуть резиденції «Святого Миколая» та «Санта Клауса».</p>

16	Сприяння поширенню інформації про туристичний потенціал, пропозиції Рівненщини за допомогою сучасних систем та засобів туристичного інформування та туристичної навігації (QR-коди, телефонні додатки, сенсорні термінали, електронні карти тощо)	2016 - 2020	Також, для популяризації туризму в Рівненській області планується здійснення потужної маркетингової кампанії «Рівненщина рідвяна».
<p>Функціонує сайт tipe.travel з оновленим інтерфейсом та постійно оновлюються сторінки в Facebook та Instagram, де можна знайти потрібну інформацію та корисні поради для планування подорожей на Рівненщині.</p> <p>Ці ресурси також є платформою для комунікації між учасниками туристичного ринку області та туристами, що дозволяє отримувати зворотню реакцію та здійснювати аналіз ефективності заходів, спрямованих на розвиток туризму. Крім того, на усій друкованій туристичній продукції та інформаційних стендах області розміщені QR-коди з посиланням на Facebook ресурси та на сайт.</p>			